

**T.C.
GEDİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ PROGRAMI**

**KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE EKONOMİK BÜYÜME – İŞSİZLİK
İLİŞKİSİ: TÜRKİYE İLE AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yasemin İlgi GÜL

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Nursel AYDINER AVŞAR**

İZMİR, 2015

T.C.
GEDİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ PROGRAMI

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE EKONOMİK BÜYÜME – İŞSİZLİK
İLİŞKİSİ: TÜRKİYE İLE AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yasemin İlgi GÜL

Jüri Üyeleri

Yrd. Doç. Dr. Nursel AYDINER AVŞAR
Yrd. Doç. Dr. Muharrem Burak ÖNEMLİ
Yrd. Doç. Dr. Elif UZGÖREN

İZMİR, 2015

TEZ KABUL VE ONAY

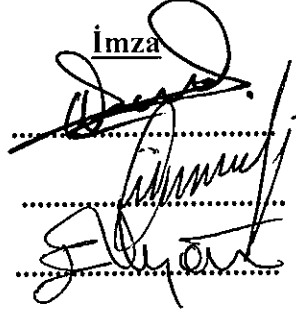
Yasemin İlgi GÜL tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak sunulan “**Küreselleşme Sürecinde Ekonomik Büyüme-İşsizlik İlişkisi: Türkiye ile Avrupa Birliği Ülkelerinin Karşılaştırılması**” başlıklı bu çalışma Gediz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili hükümleri uyarınca tarafımızdan değerlendirilerek savunmaya değer bulunmuş ve ~~17.08~~ 17.08/2015 tarihinde yapılan tez savunma sınavında aday oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Jüri Üyeleri:

Yrd. Doç. Dr. Nursel AYDINER AVŞAR (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Muharrem Burak ÖNEMLİ

Yrd. Doç. Dr. Elif UZGÖREN (Dokuz Eylül Üniversitesi)

İmza

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Küreselleşme Sürecinde Ekonomik Büyüme – İşsizlik İlişkisi: Türkiye ile Avrupa Birliği Ülkelerinin Karşılaştırılması**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih: 17.08.2015

Yasemin İlgi GÜL

İmza:

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**Küreselleşme Sürecinde Ekonomik Büyüme-İşsizlik İlişkisi: Türkiye İle
Avrupa Birliği Ülkelerinin Karşılaştırılması**

Yasemin İlgi GÜL

Gediz Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası Politik Ekonomi Programı

Küreselleşme sürecinde yaşanan en önemli sorunlardan birisi işsizliktir. Bu çalışmada, 1980 sonrası dönemde AB ülkeleri ve Türkiye’de, ekonomik büyümenin işsizliğe etkisi incelenmiştir. Ayrıca, AB ülkeleri ve Türkiye arasındaki, ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisi bağlamında farklılıklar karşılaştırmalı bir şekilde ortaya konulmuştur. Çalışmaya Türkiye ve AB üyesi 6 ülke dâhil edilmiştir. Bu ülkeler, en yüksek düzeyde gelişmiş AB ülkeleri olarak Almanya, Fransa ve İngiltere ile onların arkasından gelen gelişmiş AB ülkeleri olarak Güney Avrupa ülkelerinden İtalya, İspanya ve Yunanistan’dan oluşmaktadır. Çalışmada, bu altı AB ülkesi ve Türkiye için, 1980-2013 yılları arası ekonomik büyüme ve işsizlik verileri kullanılarak, ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişki, Okun Yasası denklemi tahmini yoluyla incelenmiştir.

Regresyon analizi sonucu elde edilen bulgulara göre, 6 AB ülkesinin hepsinde, reel GSYİH büyüme oranındaki artış, işsizlik oranındaki yıllık artış miktarını, ülkelere göre değişen oranlarda azaltıcı etki yapmaktadır. Yine aynı şekilde, Türkiye’de de, reel GSYİH büyüme oranındaki artış, işsizlik oranındaki yıllık artış miktarını azaltıcı etki yapmaktadır.

Türkiye’de, büyümenin işsizlikteki yıllık değişimi düşürücü etkisi, bütün AB ülkeleriyle ayrı ayrı ikili kıyas yapıldığında, her birinden daha düşük görünmektedir.

Bu sonuçlar, Türkiye'de büyümenin istihdam yaratma kapasitesinin, araştırma kapsamındaki AB ülkelerinin tümüne göre, daha sınırlı olduğunu göstermektedir.

Çalışma sonucunda ulaşılan bulgularla, küreselleşme sürecinde incelenen ülkelerin bir bölümünde, ekonomik büyüme bağlamında genelde olumlu bir tablo olsa bile, büyümenin işsizliği azaltıcı etkisinin, özellikle Türkiye için sınırlı kaldığı görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Okun Yasası, Küreselleşme, Ekonomik Büyüme, İşsizlik.

ABSTRACT

Master's Thesis

Economic Growth - Unemployment Relationship in the Era of Globalization: Comparison of Turkey With European Union Countries

Yasemin İlgi GÜL

Gediz University

Graduate School of Social Sciences

International Political Economy Program

Unemployment is one of the most important problems experienced in the globalization era. In this study, the impact of economic growth on unemployment is investigated for EU countries and Turkey in the post-1980 era. In addition, the differences between EU countries and Turkey with respect to unemployment and economic growth are also revealed in a comparative way. Six EU countries are included in the study. These countries consist of the most advanced EU countries of Germany, France and England, and other advanced countries in Southern Europe as the followers including Italy, Spain and Greece. In this study, the relationship between economic growth and unemployment is investigated through the estimation of Okun's Law equation using data for EU countries and Turkey for the period of 1980-2013.

According to the findings of the regression analysis, in all 6 EU countries, an increase in real GDP growth rate reduces the annual increase in the unemployment rate to differing degrees for each country. Also for Turkey, an increase in real GDP growth rate leads to a fall in the annual increase in the unemployment rate.

The negative effect of growth on the annual change in the unemployment rate in Turkey is lower than the one for each respective country when compared with the EU countries pairwise. These results show that the employment generation capacity of growth in Turkey is more limited than the ones for all the EU countries considered in the analysis.

The findings of the study reveal that even if some of the countries that are investigated in the globalization process had a positive outlook with respect to economic growth, the unemployment reducing effect of growth is found to be quite limited particularly for Turkey.

Key Words: Globalization, Economic Growth, Unemployment, Okun's Law.

**KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE EKONOMİK BÜYÜME – İŞSİZLİK
İLİŞKİSİ: TÜRKİYE İLE AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

**KÜRESELLEŞME, İSTİHDAM - İŞSİZLİK, EKONOMİK BÜYÜMEYE
İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

1.1 KÜRESELLEŞME, İSTİHDAM – İŞSİZLİK VE EKONOMİK BÜYÜMENİN TANIMI	6
1.1.1 Küreselleşme Tanımları	6
1.1.2 İstihdam-İşsizlik Tanımları	13
1.1.3 Ekonomik Büyüme Tanımları	17
1.2 İSTİHDAMA VE İŞSİZLİĞE YÖNELİK EKONOMİK YAKLAŞIMLAR	20
1.2.1 Klasik İstihdam Teorisi	20
1.2.2 Neoklasik İstihdam Teorisi	22
1.2.3 Keynesyen İstihdam Teorisi	24
1.2.4 Monetarist İstihdam Teorisi	25

1.3 KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE UYGULANAN İSTİHDAM VE İŞSİZLİK POLİTİKALARI	27
1.3.1 AB Ülkelerinde Uygulanan İstihdam Politikaları	34
1.3.2 Türkiye’de Uygulanan İstihdam Politikaları	41

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME – İŞSİZLİK İLİŞKİSİ: TÜRKİYE VE AB ÜLKELERİ İÇİN ANALİZ

2.1 OKUN KANUNU	49
2.2 LİTERATÜR	51
2.2.1 Konuyla İlgili, Türkiye’ye Yönelik Araştırmalar	51
2.2.2 Konuyla İlgili, AB Ülkelerine Yönelik Yapılan Araştırmalar	55
2.3 VERİ VE BETİMLEYİCİ İSTATİSTİKLER	58
2.4 EKONOMETRİK MODEL	73
2.5 BULGULAR VE YORUMU	74
SONUÇ VE ÖNERİLER	79
KAYNAKÇA	82

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: AB (6) Ülkeleri ve Türkiye’de Kişi Başına Reel GSYİH’nin ve GSYİH Büyüme Hızının, 1983-2013 Arası Beş Ayrı Döneme İlişkin Ortalamaları	49
Tablo 2: AB (6) Ülkeleri ve Türkiye’de GSYİH’nin Sektörel Dağılımı, 1983-2013 Arası Beş Ayrı Döneme İlişkin Ortalamalar (%)	62
Tablo 3: AB (6) Ülkeleri ve Türkiye’de İşgücüne Katılım, İstihdam, İşsizlik Oranının ve Nüfus Artış Hızının, 1983-2013 Arası Beş Ayrı Döneme İlişkin Ortalamaları (%)	65
Tablo 4: Dünyada Bazı Ülkelerin GSYİH Büyüme Hızı ve İşsizlik Oranının, 1983-2013 Arası Beş Ayrı Döneme İlişkin Ortalamaları (%)	69
Tablo 5: AB (6) Ülkeleri ve Türkiye’de GSYİH Büyüme Hızı ve İşsizlik Oranının, 1983-2013 Arası Beş Ayrı Döneme İlişkin Ortalamaları (%)	71
Tablo 6: AB Ülkeleri ve Türkiye için Okun Denklemi Ekonometrik Tahmin Sonuçları	75

SİMGELER VE KISALTMALAR

<u>Simgeler</u>	<u>Açıklama</u>
U :	İşsizlik oranı
Y :	Reel çıktı seviyesi
t :	Zaman indisi
u :	Hata terimi
β_2 Trend:	Zaman değişkeni
c_1 parametresi:	Okun katsayısı
$-c_0/c_1$ oranı:	İşsizliği değiştirmeyen (istikrarlı kılan) reel çıktı büyüme oranı

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİS	Avrupa İstihdam Stratejisi
AR-GE	Araştırma Geliştirme
BM	Birleşmiş Milletler
ÇUŞ	Çok Uluslu Şirketler
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
ICFTU	International Confederation of Free Trade Unions - Uluslararası Hür Sendikalar Konfedereasyonu
ILO	International Labour Organization – Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	International Money Found – Uluslararası Para Fonu
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development – Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UIS	Ulusal İstihdam Stratejisi
UNDP	United National Development Programme - Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNRISD	United Nations Research Institute for Social Development – Sosyal Kalkınma için Birleşmiş Milletler Araştırma Enstitüsü
WB	World Bank - Dünya Bankası
WTO	World Trade Organization - Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ

Ekonomik büyüme teorileri, ekonomik büyüme arttıkça istihdamın da artacağını bir diğer ifadeyle işsizliğin azalacağını göstermektedir. Ekonomik büyümeyle istihdam arasında doğru orantı, ekonomik büyümeyle işsizlik arasında ise ters orantı bulunmaktadır.

Bugün dünyada küreselleşmenin ve neo-liberal politikaların ekonomik büyümeyi tetikleyeceği, dünyada refahı artıracığı, işsizliği ve yoksulluğu azaltacağı fikrini savunanların sayısı azımsanamayacak kadar fazladır. Bu konuda üretilmiş, konuyla ilgili literatürde yer alan oldukça fazla teorik bilgi birikiminin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Küreselleşme sürecinin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik entegrasyonlar ve işbirliklerinin dünyada bazı olumlu gelişmeler ortaya çıkardığı bir gerçektir. Ancak, bu gelişmelerin nimetlerinden, tüm ülkelerin, tüm toplumların ve tüm insanların adilane bir şekilde yararlanamadığına ilişkin tartışmalar da azımsanamayacak bir orandadır. Aksine dünyada çok az ülke ekonomisi, küreselleşme sürecinden olumlu etkilenirken, bunun dışında kalan ülkelerde ise istikrarlı bir ekonomik gelişme sağlanamamıştır. Ekonomik gelişme sağlanamayan bu ülkelerde yaşayanların, daha da yoksullaştığı, yoksulluğun ortaya çıkardığı birçok sosyal sorunla mücadele içinde olduğu, çağa ayak uydurmakta daha da zorlandığı görülmektedir. Öte yandan, ekonomik büyümenin, gelişmenin yaşandığı ülkeler açısından da neden yeterince istihdam sağlayamadığı ve işsizliğin hâlâ neden yüksek seyrettiği, geniş çevrelerce, uluslararası kurum-kuruluşlarca tartışma konusu olmaya başlamıştır.

Yazara göre küreselleşme, ekonomik işbirlikleri, ekonomik entegrasyonlar ve ülkelerarası dayanışmanın yaygınlaşmasıyla, ekonomik gelişme ve ekonomik büyümenin ortaya çıkması, bunun sonucunda da, bütün dünya toplumlarının aynı anda gelişmesi, refahtan pay alması, istihdam alanlarının artması, işsizliğin azalması gibi sonuçları ortaya çıkarmalıdır. Oysa günümüzde dünyanın en büyük ekonomisine sahip Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta, yine ekonomik büyüklükleriyle dikkat çeken birçok Avrupa Birliği (AB) ülkesinde, işsizlik oranları düşeceğine, ya yerinde saymakta ya da daha da artmaktadır. Benzer bir tablo birçok gelişmekte olan ülke için de geçerlidir.

İstihdam düzeyi, hem ekonomik hem de sosyal etkileri bakımından bir ülkenin gelişme sürecinde çok önemli bir yere sahiptir. Nitekim gelişmiş ülkeler (ABD, Avustralya, AB ülkeleri gibi) sosyal politika geliştirme süreçlerinde, istihdamı artırmaya büyük önem vermektedir. Ülke ekonomisi ve refahı açısından büyük etkiler yaratan istihdam olgusu, küreselleşme sürecinde bir takım değişikliklere maruz kalmıştır. Bir ekonominin istihdam yaratma kapasitesi, ekonomik büyüme ile yakından ilişkilidir. Ekonomik büyümede artış sağlanamıyorsa, durağanlık varsa veya aksine ekonomik daralma söz konusuysa, yeni istihdam olanaklarının ortaya çıkmasından değil, aksine işten çıkarmalardan ve genç nüfusun işgücü çağına ulaşmasıyla, işsizliğin daha da artmasından bahsedilir. Küreselleşme süreciyle ortaya çıkan uluslararası ekonomik entegrasyonların ekonomik büyümeyi hızlandırması, ekonomik kriz dönemleri dışarıda tutulduğunda, dünyanın çok az ülkesinde gerçekleşmiş, birçok ülkede ise rekabet edebilme alt yapısı, birikim ve teknolojisine sahip olamama ve değişen ekonomik koşullara ayak uyduramama yüzünden gerçekleşmemiştir. Bu durumda, bu ülkelerde istihdam sağlama konusunda yeterince başarılı olunamamıştır. Kaldı ki, hızlı ekonomik büyüme yaşayan ülkelerde bile, çoğu zaman bu büyümeye paralel olarak işsizlik azalacağına ya yerinde saymış ya da daha da artmıştır. Oysa teorik olarak, ekonomik büyüme arttıkça istihdamın artması ve işsizliğin azalması beklenmektedir. Türkiye’de de zaman zaman, hatta son zamanlarda iyi ekonomik büyüme oranlarına ulaşılsa bile, işsizlik oranları azalmamış, işsizlik sorunu, öncelikle çözülmesi gereken sorunlar arasında hala ön sıralarda yerini korumuştur. Büyümenin beraberinde yeterince istihdam yaratmadığı bu genel durum, “iş yaratmayan büyüme” olgusu olarak bilinmektedir.

Küreselleşme diye adlandırılan süreç de, etkisini her alanda hissettiren bir akım olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Küreselleşme akımının başlangıcıyla ilgili, bilim insanları arasında genel kabul gören bir tarih olmamakla birlikte, bazılarının göre zaten hâlihazırda var olan kapitalist sürecin devamı olarak görülmekte, kimisine göre Asurluların ticaret kolonilerine kadar oldukça eskiye dayanmakta, bazı yazarlara göre ise, Soğuk Savaş sonrası Batı’nın kazandığı zaferle başlamaktadır. Küreselleşmenin başlama tarihi gibi, küreselleşmenin tanımı konusunda da ortak bir görüş bulunmamaktadır. Dünyayı etkisi altına alan bu akımın

tanımlanmasıyla ilgili ortak bir görüş bulunmamasının ana nedeni olarak, çok boyutlu bir yapıya sahip olması ileri sürülebilir. Öyle ki, küreselleşme, ulusal ve uluslararası alanda ekonomiden siyasete, sosyal hayattan iş dünyasına, toplumsal kültürden inanca, teknolojideki gelişmelerin de etkisiyle, hayatın her alanında yoğun olarak hissedilmektedir. Öyle ki, teknolojideki hızlı gelişmeler olmasaydı, insanların hayatında küreselleşmenin olumlu ve olumsuz sonuçları tek başına bu denli etkili olamazdı. Küreselleşme sadece ekonomi ve ticaret alanındaki etkileriyle sınırlı kalırdı.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna doğru değişim/dönüşüm yaşanırken, emek yoğun üretimin yerini, sermaye ve bilgi yoğun üretim almaya başlamıştır. Özellikle, ABD, AB Üyesi ülkeler ve gelişmiş diğer ülkelerde, bu değişim daha hızlı yaşanmaktadır. Bu nedenle, üretim yapısında meydana gelen bu değişime paralel olarak günümüzde yeni istihdam edilen kişilerin artık vasıfsız değil, yüksek vasıflı ve donanımlı olması gözetilmektedir. Öyle ki, işe alımlarda bireyin son derece donanımlı olması, bilgisayar bilen, dil bilen, yeni enformasyon teknolojilerini bilen, yani küresel dünyayla entegre olabilen bireyler olması istenmektedir. Bu süreçle birlikte, artık insanın niceliğine değil niteliğine bakılmaktadır. Vasıfsız emeğin yerini, artık, daha çok beyin gücüne dayalı olan vasıflı emek almaya başlamıştır. Bunun yanı sıra, yine vasıfsız emeğin yerini çoğunlukla da, makineler, bilgisayar teknolojisi ve diğer teknolojik araç gereçler almıştır. Bir diğer ifadeyle, bir yandan vasıfsız işgücünü ikame eden bir yandan da yüksek vasıflı işgücünü yoğun kullanan teknolojik gelişmeler hızla artmıştır. Bu da tüm dünyada işgücü talebinin yapısını dönüştürmüştür.

Bilim ve teknolojideki gelişmelerle birlikte, özellikle endüstri tesislerinde ve fabrikalarda, çok fonksiyonlu otomatik makinelerin, bilgisayar teknolojisinin kullanılması; seri üretimin bu makinelerle ve bilgisayarlarla yapılmaya başlanması; yine tarım alanlarında makine ve ileri teknolojik araç gereçlerin yaygın hale gelmesi; bürolarda ve benzer çalışma alanlarında Bilgi Çağı'nın en başta gelen teknolojisi olan bilgisayarların hâkim olmaya başlaması ile vasıfsız işgücü ikame edilmiş ve daha az işgücüne ihtiyaç duyma durumu ortaya çıkmıştır. Bu durum da, işsizliğin artmasında büyük ölçüde etkili olmuştur. Artık çağın teknolojilerini kullanabilen, gerekli bilgi ve donanıma sahip vasıflı işgücü için vasıfsız işgücüne göre, daha fazla

istihdam olanakları ortaya çıkmıştır. Mevcut işgücünün eğitim ve donanımının, teknolojik gelişmelere paralel olarak çağın gerektirdiği şartlara göre yetersiz oluşu da işsizliği arttıran bir diğer kanaldır.

Bilgi çağının getirdiği değişim ve gelişmelere ayak uyduramayan bireyler açısından ve bu değişime yönelik yeni istihdam politikaları geliştirmeyen, bilgi ve teknolojiye ulaşılabilirliğin zor ve maliyetli olduğu az gelişmiş ülkeler ve Türkiye gibi yüksek katma değer yaratan bir üretim yapısına geçişi tamamlayamamış orta gelirli gelişmekte olan ülkeler açısından, istihdam ve işsizliğe ilişkin sorunlar, önde gelen sorunlar olarak yerini almaktadır.

Küreselleşmenin, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için karşılaştırmalı üstünlüklere sahip oldukları emek yoğun sektörlerde emek talebini ve buna bağlı olarak istihdamı arttıracığı savının Güneydoğu Asya gibi birkaç bölge dışında tam olarak gerçekleşmediği görülmektedir. Bir taraftan da teknolojik gelişmelere bağlı olarak, hem gelişmiş ülkelerde hem de özellikle orta gelir grubundaki gelişmekte olan ülkelerde, gelir eşitsizliğinin arttığı gözlenmektedir.

Küreselleşme süreci, dünya üzerinde başta ekonomik hayat olmak üzere her türlü ilişkiyi etkilemekte ve yaşadığımız çağı bilgi teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte dönüştürmektedir. Ülke ekonomisini yakından etkileyen bu süreç, temel makroekonomik göstergeler üzerinde olumlu/olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle istihdam ve onunla ilgili alanlarda, yaşanan küreselleşme ile birlikte, işsizlik oranı, çalışma koşulları, ücretler, işin kalitesi, kişi başına gayri safi yurt içi hâsıla (GSYH), gelir eşitsizliği gibi birçok ekonomik göstergede değişiklikler meydana gelmektedir.

Bu çalışma kapsamında, küreselleşme sürecinde, ekonomik büyüme ile birlikte işsizliğin azalıp azalmadığının, bu değişkenler arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişkinin olup olmadığının, ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisi açısından Türkiye ile AB ülkeleri arasında farklılıkların olup olmadığının, mevcut verilerin istatistikî ve ekonometrik analizi yoluyla ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Bir başka ifadeyle araştırmanın amacı, küreselleşme sürecinde yaşanan en önemli sorunlardan birisi olan işsizlikle ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, seçilmiş en yüksek düzeyde gelişmiş AB ülkeleri (Almanya, Fransa, İngiltere) ve onların arkasından gelen gelişmiş Güney Avrupa AB ülkeleri (İtalya, İspanya,

Yunanistan) ile Türkiye açısından incelemek, Türkiye ile AB ülkeleri arasında kıyaslama yaparak farklılıkları ortaya çıkarmaktır.

Bu araştırmanın önemini, bir başka ifadeyle araştırmacının ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkiyi araştırma gerekçesini ise şu şekilde ifade etmek mümkündür: Bu araştırma, literatürde, küreselleşme sürecinde, ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisi açısından, Türkiye ve AB ülkeleri arasında karşılaştırmalı benzer araştırmaların çok fazla yapılmamış olması nedeniyle ve Okun Yasası'nın Türkiye için geçerliliğinin AB ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmesi bakımından da konuyla ilgili literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırmanın metodu ile ilgili içerik ise, şu bilgilerden oluşmaktadır: Araştırmaya Türkiye'nin yanı sıra, AB Üyesi ülkeler (Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya ve Yunanistan) dâhil edilmiştir. Ülke seçiminde, en gelişmiş ülkeler ve Türkiye'ye daha yakın olması beklenen orta düzey gelişmiş ülkeler göz önüne alınmıştır. Araştırmanın verileri, belgesel tarama yoluyla toplanmıştır. Araştırmada, betimleyici istatistikler ve ekonometrik tahmin yöntemi kullanılmıştır. Regresyon denkleminin bağımlı değişkeni işsizlik, bağımsız değişkeni ise ekonomik büyümedir. Veriler, araştırmacı tarafından internet ortamı kullanılarak, Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir. Veriler, Stata istatistik programı yardımıyla regresyon analizine tabi tutulmuş ve analiz sonucu elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Araştırmanın sonucunda, tüm incelenen ülkelerde ekonomik büyümenin işsizliği anlamlı şekilde düşürdüğü ancak bu etkinin diğer ülkelere kıyasla Türkiye için en zayıf olduğu bulunmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME, İSTİHDAM - İŞSİZLİK, EKONOMİK BÜYÜMEYE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu kısımda, küreselleşme, istihdam - işsizlik ve ekonomik büyümeyle ilişkin tanımlar, yaklaşımlar ve teoriler ele alınmış, bunların yanı sıra, AB ve Türkiye’de uygulanan istihdam - işsizlik politikalarına yer verilmiştir.

1.1. Küreselleşme, İstihdam – İşsizlik ve Ekonomik Büyümenin Tanımı

Aşağıda, küreselleşme, istihdam - işsizlik ve ekonomik büyümeyle ilgili, literatürde öne çıkan tanımlara ve yazarın konuyla ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

1.1.1. Küreselleşme Tanımları

Günümüz dünyasında sosyo-ekonomik bir olgu olarak adından sıklıkla söz edilen, üzerine sayısız çalışmalar yapılan, kitaplar yazılan, akademik ve siyasi çevrelerde farklı boyutlarıyla tartışılan küreselleşme kavramı, son 35-40 yılın en gözde konularından birisidir. Ekin (1999:50) küreselleşmeyi kavram olarak, en genel anlatımla, “ulusal ekonomilerin artan ölçüde birbirine bağımlılığı” şeklinde tanımlamaktadır.

Günümüzde yaşanan değişim sürecinin yarattığı kendine özgü koşulları nitelemek üzere en yaygın biçimde, “küreselleşme” kavramı kullanılmaktadır. Bununla birlikte literatürde, söz konusu süreç için, küreselleşme kavramının yanı sıra, “globalleşme”, “yeni dünya düzeni”, “büyük dönüm noktası”, “bilgi çağı”, “modernizm”, “post-modernizm” gibi kavramsal nitelermelere de rastlanmaktadır. Diğer taraftan, bu sürecin yaşandığı gelişmiş kapitalist ülkeleri nitelemek üzere de “endüstri ötesi toplum”, “post-modernist toplum”, “bilgi toplumu” gibi kavramların kullanıldığı görülmektedir. Nitekim ABD eski başkanı George Bush, bu yeni tarihsel süreci nitelemek üzere ilk defa Körfez Savaşı’nın yaşandığı 1990 yılında “yeni dünya düzeni” kavramını kullanırken, Ervin Laszlo, “çatallanma ve yol ayrımı” kavramlarını yeğlemiş Capra, “büyük dönüm noktası” derken Francis Fukuyama ise “tarihin sonu” nitelermesini sarf etmiştir (Turan, 1994:1; akt.:Işığışık, 2005:58).

Küreselleşme ile ilgili en çok tartışılan konulardan birisi, bu olgunun ne zaman başladığı yani tarihidir. Literatürde küreselleşmenin tarihi üzerinde ortak bir görüş olmasa da küreselleşme olgusu, son yıllardaki teknolojik gelişmeler sayılmazsa, çok da yeni bir olgu sayılmaz. Teknolojideki gelişmeler çok şeyi yeniden değiştirdiği gibi, özellikle makineleşme alanındaki gelişmeler, küreselleşme olgusunu da zamanla değişime maruz bırakmıştır. Teknolojideki gelişmeler, bugüne kadar hiçbir zaman durağanlık göstermemiş olmakla birlikte, insanoğlu yaşamaya devam ettikçe, teknolojideki bu gelişmeler de dinamikliğini koruyacaktır.

Küreselleşmenin tartışmalı ve karmaşık bir kavram olduğu ola gelmekte, bu nedenle doğasının ve geçmişinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Küreselleşmenin de etkisiyle, son 50 yılda uluslararası ticaret, yatırım ve iletişim, yani uluslararası bağımlılık artış göstermiştir. Ayrıca, yeni teknolojiler, uzun mesafe jetler, uydular, bilişim ve fiber optik kablolar ile trafik hacimlerinde artışlar sağlanmış, uluslararası seyahat, medya ve finansal değişim çok daha kolay hale gelmiştir (Hirst ve Thompson, 2002:247). Özellikle ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmeler, küreselleşmeyi tetikleyen en önemli etkidir. Öyle ki, teknolojiyle birlikte iletişimde yaşanan gelişmelere, ilerlemelere de bağlı olarak, uluslararası bankacılık işlemleri hız kazanarak artış göstermektedir. Bununla birlikte uluslararası sermaye hareketliliği artmakta ve dünyanın bir ucunda yaşanan herhangi bir gelişme, dünyanın bir diğer ucuna saniyeler içinde hatta aynı anda ulaşabilmekte ve orada izlenebilmektedir. Bu gelişmeler, küreselleşme sürecinin ve dinamiklerinin hızla dünyanın dört bir yanına ulaşmasına yol açmış ve süreci devamlı hale getirmiştir.

1980 sonrası süreçte küreselleşme kavramı, artan uluslararası ilişkilerle birlikte herkesçe kullanılan yaygın bir terim haline gelmiştir. Bazılarına göre küreselleşme, birçok sorunun çözümü; bazılarına göre ise sorunlar kümesi olarak görülmektedir. Ancak, herkesin birleştiği ortak nokta, küreselleşmenin hem geri dönüşü olmayan hem de tüm dünyayı etkileyen bir süreç olduğudur (Bauman, 2010:7). Bize göre ise, küreselleşme olgusu, ne zaman başladığı ve tanımı hakkında görüş birliği olmayan fakat tarihin her döneminde farklı kavramlara (emperyalizm, kapitalizm) bürünen, günümüzde de olumlu daha çok da olumsuz yönleriyle varlığını koruyan bir süreçtir. Yani küreselleşme olgusu, son 35-40 yıllık bir kavram gibi görünmesine karşın, içerik, anlam ve felsefesiyle çok da yeni olmadığı açık bir

gerçektir. Küreselleşme olgusu, son yıllarda, sanayi, bilim ve teknolojiye gelişmelerle hızlanarak ve ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel, coğrafi, teknolojik küreselleşme gibi farklı boyutlar kazanarak, etkisini her alanda hissettirmektedir.

Küreselleşmeyi kavram olarak tanımlamayı zorlaştıran başlıca etken, küreselleşmenin yaşadığımız çağın bütün ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi hayatla ilgili gelişmelerine dair neden-sonuç ilişkilerinin açıklanmasında referans olarak ele alınmasıdır. Bu bağlamda, “ideolojik” olarak değerlendirilebilecek görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Nitekim küreselleşme, 1980-2000 yılları arası dönemde bir görüşe göre “bütün iyiliklerin ve olumlu gelişmelerin” diğer görüş ve yaklaşıma göre ise “bütün kötülüklerin ve olumsuzlukların” temeli olarak değerlendirilmiştir (Alper, 2012:197; akt.:Tokol, vd., 2014:37)

Bu bağlamda, pozitif anlama sahip olan modernizasyon ve negatif anlama sahip olan emperyalizm yerine görünüşte tarafsız olan küreselleşme kavramının ileri sürüldüğünü söyleyenler de vardır. Tamamen olumlu bir ekonomik ve sosyal ilerleme sürecini, teknolojik yenilikleri, çeşitlendirilmiş mal ve hizmet arzını, hızlanan bilgi akımını, yükselen kültürel özgürlüğü ve yükselen hayat standartlarını ima eden bu terimin, hayli ideolojik bir içeriğe sahip olduğu ifade edilmektedir (Kellner, 1998:36; akt.:İTO, 2011:37).

Küreselleşmeyi ideolojik açıdan değerlendiren görüşler, küreselleşmeyi genellikle “iyi gelişmelerin” ve “kötü gelişmelerin” temeli olarak değerlendirmiştir. Basit bir ifadeyle küreselleşme, ya “siyah” ya da “beyaz”dır. Oysa küreselleşmenin tarafsız bir kavram olduğunu ileri süren görüşe göre, bu sürecin tamamen iyi veya kötü olduğunu ileri sürmek doğru değildir. Bir başka ifadeyle, küreselleşme bir tarafta olumlu gelişmeler yaratırken, diğer tarafta olumsuz gelişmelere de neden olabilmektedir. Yapılması gereken ise, günümüzde bu süreçten kaçmak mümkün olmadığına göre, bu sürecin hayatımıza sunduğu olumlu etkilerinden mümkün olduğunca fazla yararlanmaya çalışmak, olumsuz etkilerinden korunmaya dönük önlemleri almak ve yapısal değişiklikleri hayata geçirmektir. Toplumlar için ise bu sürece, ulusal ve uluslararası konjonktüre de uyum sağlayacak bir şekilde entegre olabilmek, süreci kontrol etme beceri ve yetkisine sahip kontrol merkezleri tarafından geliştirilen ve uygulanan politikalarla mümkün olabilecektir.

Küreselleşme, sosyal, siyasal ve kültürel boyutları olan bir süreç olsa da, genellikle ekonomik boyutu ile öne çıkmaktadır. Nitekim küreselleşme, “bilginin, haberleşmesinin kültürel etkileşimin ve sermayenin ulusal sınırları aşip uluslararası bir nitelik kazandığı, ekonomi, kültür, siyaset, yönetim ve benzeri alanlarda ülkeler arasındaki bağımlılığın arttığı bir süreç” olarak ifade edilmektedir (Zencirkıran, 2001:521; akt.:Tokol, vd., 2014:38). Küreselleşme sürecine hız kazandıran ekonomik gelişmelere, Birleşmiş Milletler (UN), Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi kuruluşların kurulması ve gösterdikleri faaliyetler örnek verilebilir. 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ise küreselleşme sürecine hız kazandıran siyasi gelişmeler arasında yerini almıştır. Bu gelişmelerin sonucu olarak, bölgesel güçlerin ortaya çıkışı ve bölgelerarası rekabet giderek artış göstermiştir. Temelleri 1957 yılında atılan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), bugünkü adıyla AB, bütünleşme hareketlerine verilecek en önemli örnektir. Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) gibi ekonomik bütünleşme hareketleri de önemli örnekler arasındadır. Küreselleşme ise, bu kuruluşlar aracılığıyla yaygınlaşmakta ve ayakta durmaktadır.

Sosyal bilimlerde adeta bir moda kavram haline gelen küreselleşme, ulusal ekonomileri, ulusal kültürleri, ulusal sınırları ve ulusal toprakları eriterek sosyal hayatın büyük bir bölümünün küresel süreçler tarafından belirlendiği bir çağda yaşadığımızı iddia etmektedir. Bu merkezi algı, ekonomik küreselleşmenin hızlı ve son sürecidir. Dünya ekonomisinde küreselleşmenin, temel dinamikleri olarak kontrol edilemeyen piyasa güçleri, başlıca ekonomik aktörler ve ulus ötesi şirketlerin büyük aktörleri, dünyanın her yerinde pazar avantajını belirleme yetkisine sahiptirler (Hirst, Thompson ve Bromley, 2015:1-2)

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), küreselleşmeyi çok yönlü bir bütünleşme ve ülkelerin karşılıklı bağımlılıklarının arttığı bir süreç olarak tanımlarken, Birleşmiş Milletler (UN), küreselleşmenin diğer gelişmelerin yanı sıra sosyal ve siyasi hareketlerin de doğuşu anlamına geldiğini belirtmiştir (Alper, 2012:19; akt.:Tokol, vd., 2014:39). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) (1999:1) tanımına göre ise küreselleşme, “sadece mal ve sermayenin dünya çapında dolaşımı değil, aynı zamanda dünyadaki tüm insanların karşılıklı bağımlı hale gelmesi, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda teknolojik, kültürel ve yönetsel

anlamda da bir bütünleşme süreci”dir (Işığışok, 2005:59). Tanımların ortak paydasında görüldüğü üzere küreselleşme, ülkeler arası birbirine bağımlılığın arttığı, bütün ülkelerin başta ekonomi olmak üzere, teknolojik, bilimsel, kültürel, siyasal açılardan birbirinden etkilendiği ve birbirini etkilediği bir süreçtir.

Eski Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanan raporda küreselleşme; “ülkeler arasındaki ekonomik, politik, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerinin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbiriyle bağlantılı olguları içerdiği, bir anlamda maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması” olarak tanımlanmıştır (DPT, 1995:1; akt.:Eroğlu ve Albeni, 2002:19-20).

Küreselleşmenin bir başka tanımı ise, Batı’nın altyapısı ve üst yapısı ile tüm dünyaya yayılmasıdır. Bu tanımda alt yapı ile ekonomik liberalizm (kapitalizm), üst yapı ile siyasal liberalizm (insan ve azınlık hakları) ve ayrıca akılcılık (rasyonalizm) kastedilmektedir. Bu perspektifte Kutlu ve Eşkinat (2002:227)’a göre küreselleşme, devletin sosyal niteliğini zayıflatıcı veya yok edici bir olgu olarak görülmektedir (Bulut, 2003:185). Küreselleşme sürecinin her alanda etkisini yaşadığımız şu günlerde, “kuralsızlaştırma” konusunun da gündemdeki yerini almış olması, devletin, çalışma ilişkilerinde düzenleyici, politika belirleyici rolünü daha da zayıflatacağından, bu durumun gerçekleşmesi sonucunda sosyal devlet uygulamaları daha da zayıflayacaktır.

Küreselleşme kavramı, dünya üzerinde kurulmuş olan bireysel ve toplumsal bağları sistemli bir şekilde incelemeye yardımcı olmaktadır. Küreselleşmenin yaşandığı bir dünyada, herhangi bir ilişki ya da ilişkiler grubu diğerlerinden ayrı tutulamayacak ve sistematik bir biçimde birbirinden etkilenecektir. Bu değişimle, öncelikle ülke sınırları kastedilmekte, küreselleşme gerçekleştikten sonra ise coğrafi sınırların hükümsüz kalacağı belirtilmektedir. Böylelikle, küreselleşme insan toplumunun kapsamını ve birbirine benzerliğini arttıracaktır (Eroğlu ve Albeni, 2002:18). Ancak, bir toplum kesiminde, bir ülkede gerçekleşen iyi, olumlu sosyo-ekonomik gelişmelerden diğer kesimlerin, ülkelerin olumlu etkilenecek gelişmesinde sorun görülmemektedir. Asıl sorun sosyo-ekonomik gelişme sürecinden bütün

Ülkelerin, toplumların etkili bir Şekilde yararlanabilmesi, yeni dünya düzenine uyum sağlayabilecek teknolojik, bilimsel, ekonomik alt yapıya sahip olabilmesidir. Bu durum küreselleşmeyi bütün toplumlar için istendik ve olumlu kılacaktır. Aksi durumda küreselleşmenin fırsatlarından, olumlu sonuçlarından sadece bu birikime sahip toplumlar yararlanabileceklerdir.

Küreselleşmeye ivme kazandıran en önemli etken hiç kuŐkusuz bilgi ve teknoloji alanındaki devrimsel olarak nitelendirilen buluşlardır. Bu gelişmeler, yerküre üzerinde ulaŐtırma ve haberleŐme hızını arttırarak parasal maliyetlerde düŐüşlere neden olmuştur. Küreselleşmenin hız kazanması ve yaygınlaŐmasında temel siyasal etkenler ise, SSCB ve Doğu Bloğunun kŐyle Berlin Duvarı'nın yıkılmasıdır (Gökdere, 2001:76-77). Doğu Bloğunun çöküŐüyle, kapitalist politika karŐıtlıęının veya başka bir deyişle, muhalefet edenlerinin azalması, bu politikalara uyum sağlamayan ve onay vermeyenlerin yeni dünya düzeninde ayakta kalamayacağı, dıŐlanacaęı inancı ve korkusu, ülkeleri, toplumları, küreselleşme sürecine uyum sağlama konusunda harekete geçirmiştir.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişin yaşandığı küreselleşme süreci ile birlikte, fabrika-temelli ve maddi üretim toplumun temel özelliği olma niteliğini görece yitirmekte olup, bunun yerine üzerinde uzlaŐılan değer olan, bilgi üretimi önem kazanmaktadır. Benzer Şekilde, sanayi toplumunda stratejik rol oynayan sermaye, yerini daha ağırlıklı olarak bilgiye bırakmakta ve üretim faktörleri arasında önemli yere sahip olan hammadde ve işgücü önemini giderek kaybetmektedir (İTO, 1997:25; akt.:Bayraç, 2003:47). Ancak, dünyada çoğu ülke son toplum tipi olan bilgi toplumu düzeyine ulaşmak bir yana, henüz tam anlamıyla, bir önceki toplum tipi olan endüstrileŐme sürecini bile tamamlayamamıŐtır. Bu bağlamda dünya ülkeleri arası gelişim farklılıkları açıkça ortadadır. Daha nceki toplum tipi olan endüstri toplumu sürecini yaŐayamayan, tamamlayamayan toplumların, bilgi çağında araştırma ve geliŐtirmeye (AR-GE), bilime, bilgiye ağırlık ve önem veren toplumlarla rekabet edebilmesi zor görünmektedir.

Giddens ise küreselleşmeyi, zaman ve mekn açısından birbirinden uzakta gelişen olayların yerel oluŐumları etkileyebilmesi ve bu yolla dünya üzerinde sosyal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlamıŐtır. Giddens'e göre, küreselleşme dört boyutludur. Bunlar; kapitalist dünya düzeni, ulus-devlet sistemi, dünya askeri sistemi

ve uluslararası iş bölümüdür. Buna göre küreselleşme, düzen ve düzensizlik, işbirliği ve mücadele, bütünlük ve ayrılık üreten güçlerin karmaşık bir hal almasıdır (Şenkal, 2011:102-103).

Küreselleşmenin, çok boyutlu bir kavram olması çok geniş bir literatürün doğmasına yol açmıştır. Çok boyutlu bir kavram olmasına rağmen, en çok konuşulan boyutu, ekonomik küreselleşme olmuştur. Ekonomik küreselleşme ile, uluslararası ticaret ve finansal akışlar doğrultusunda ulusal ekonomilerin giderek artan ekonomik açıklığı kastedilmektedir (Özdemir, 2007:221-222). Bu bağlamda, ekonomik küreselleşmenin ilk yönünü üretimin küreselleşmesi, ikinci yönünü ise, finansal alanın küreselleşmesi oluşturmaktadır (Zengingönül, 2004:13; akt.:Işığışık, 2005:60). Nitekim bunun canlı örnekleri olarak, gelişmiş ülkelerin, günümüzde patentine sahip olduğu ürünlerin üretimini başka ülkelere yatırımlar yaparak gerçekleştirmesi, ucuz işgücünün olduğu ülkelere üretim tesisleri kurması gösterilebilir. Ayrıca, artan finansal akımlar ve tüm dünyayı etkileyen finansal krizler de küreselleşmenin günümüzdeki doğrudan yansımalarıdır.

Ekonomik etkinliği yakalamak için tüm piyasaların küresel ölçekte bir entegrasyona doğru ilerlemesi ekonomik küreselleşmenin bir diğer tanımıdır. Sosyal, siyasi ve özellikle ekonomi alanında küreselleşme çabaları, modern tarihin ilk çağlarından itibaren (coğrafi keşiflerden sanayi devrimine, oradan teknolojik devrime) kimi zaman daha fazla kaynağa ulaşmak için kimi zaman da var olan çıktılara pazar bulmak için ama temelinde küresel güç olma isteğiyle süregelmiştir. Küresel güç olma isteği her yüzyılda farklı biçimlerde, farklı kesimlerin savunuculuğunda meydana gelmiş ve desteklenerek günümüze kadar ulaşmıştır (Saridoğan, 2010:4). Ekonomik boyutuyla küreselleşme, piyasanın egemen güç olarak görülmesi olup, ünlü liberal iktisatçı Adam Smith'in söylemiyle, uluslararası pazarların "görünmeyen el" tarafından yönetilmesidir (Özdemir, 2007:219). Yüksek üretim düzeyi ve sermaye birikimi sağlayamayan ülkelerin, uluslararası ekonomik sistemde söz sahibi olmaları, karar verici ve yönlendirici olmaları mümkün görünmemektedir. Üretim kapasitesini arttırmak için ise yetişmiş insan gücüne, sermaye birikimine, güçlü bir teknolojik altyapıya, girişimciliğin devlet tarafından desteklenmesi ve yönlendirilmesine ve gelişmiş ülkelerin model alınmasına ihtiyaç olduğu açıktır.

Küreselleşme sürecinde bazı faktörlerin etkileşimi bu sürecin göstergesi haline gelmiştir. Bu göstergeler; uluslararası ticaret hacmi, uluslararası sermaye hareketleri ve yatırımların seyri, Çok Uluslu Şirketlerin (ÇUŞ) faaliyet alanlarının genişlemesi ile ulaşım ve iletişimdeki hızlı gelişmelerdir. Günümüzde bu göstergelere, bilgi toplumu, üretim ağları, sosyal ağlar, kuralsızlaştırma, yerelleşme, çoğulculuk gibi göstergeler de eklenmektedir (Erdut, 2002:2-15; Temiz, 2004:7-30; Zengingönül, 2007:41-75; akt.:Tokol, vd., 2014:42). Ayrıca uluslararası işgücü hareketliliği ve göç akımları da bu göstergeler arasında gösterilmektedir.

Yeni dünya düzeninde ülkeler arası kıyasıya bir rekabet ortamı söz konusudur. Günümüzde, yeni piyasalar bulmak, piyasalarda satış oranlarını yükseltmek, milli geliri arttırmak, yeni teknolojileri kullanmak üzere yaratıcı olma ve daha çok bilgiye ulaşma yönünde yoğun bir rekabet yaşanmaktadır. Bu ortamda verimliliği artırarak rekabet edenler kazanmakta, rekabet edemeyenler kaybetmektedir. Beşeri sermaye, AR-GE harcamaları ve verimliliğe ilişkin politikalar, rekabet gücü için günümüzün olmazsa olmazlarıdır. Uzun dönemde başarı ve zenginliğe ulaşma, bu politikalara ağırlık ve önem vermekle mümkün olacaktır (Mehmet ve Kılıç, 2009:176-177).

Sonuç itibarıyla, literatürde küreselleşme tanımlanırken veya ele alınırken en çok ekonomik bütünleşmeye atıf yapılmaktadır. Oysa bu tez çalışmasını yürüten yazar, küreselleşme sürecini, sadece ekonomik işbirliği ve bütünleşme süreci bakışıyla değil, eğitim, sağlık, barınma, sosyal güvenlik, istihdam, bilim, teknoloji, ekonomi, kültür gibi farklı alanlarda dünya ülkeleri arası bir paylaşım ve destek süreci bakışıyla tanımlamanın ve ele alınmanın daha doğru olacağına inanmaktadır. Böyle bir bakış açısıyla, küreselleşme sürecinin dünya ülkelerinin gelişme süreçleri arasındaki aşırı farklılıkların ortadan kalkmasında, gelir adaletsizliği ve yoksulluğu azaltmaya yönelik adımların atılmasında yardımcı olabileceğini savunmaktadır.

1.1.2. İstihdam-İşsizlik Tanımları

Son yıllarda emek yoğun üretimden sermaye ve bilgi yoğun üretime doğru hızla bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bir başka deyişle, üretimde kullanılan emek miktarı görece azalmakta ve sermaye ve bilgi yoğun üretim daha yaygın hale gelmektedir. Bir yandan da, ileri teknoloji ve küreselleşmeyle birlikte artan

uluslararası rekabet, dünya genelinde istihdam yapısını etkilemektedir. Özellikle ileri teknolojik değişimler, daha yüksek vasıflı işçi talebini arttırmakta, düşük vasıflı işçilere olan talep ise düşüş göstermektedir. Bu durum da, işsizliğin azaltılması bağlamında, çalışma potansiyeli olan kişilerin, iyi bir eğitime ve ihtiyaç duyulan vasıflara sahip olmasını zorunlu hale getirmektedir. Bocutoğlu (2011:536), işgücü piyasasında güçlü bir şekilde hissedilen konjonktür dalgalarıyla birlikte, ekonomik daralmada istihdamın yavaş artacağını veya işsizliğin artacağını ve iş bulmanın zorlaşacağını ifade etmektedir. İşsizlik oranı yön bakımından *zıt-yönlü* bir değişkendir. Durgunluk dönemlerinde hızla yükselme eğilimi, genişleme dönemlerinde ise yavaş düşme eğilimi gösterir. Konjonktür dalgası dip noktasına ulaşınca bile artmaya devam ettiği için işsizlik, zamanlama açısından sınıflandırma dışı tutulmaktadır.

Cari ücret düzeyinde bir iş aradığı halde, çalışma irade ve gücüne sahip olan, çalışmaya engel bir özrü bulunmayan kişilerin iş bulamaması “işsizlik”, bu durumdaki kişi de “işsiz” olarak tanımlanmıştır (Seyidoğlu, 1999:294; akt.:Tokol, vd., 2014:6). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) işsizliği tanımlamak için üç unsur belirlemiştir. Bu unsurlar; çalışma çağında olup da işi olmayan, iki hafta içinde iş başı yapacak durumda olan ve son dört haftada aktif olarak iş arayan ya da bir iş görüşmesi için bekleyenler olarak belirtilmiştir (Solomon, 2004:43; akt.:Tokol vd., 2014:6).

İşsizliği; derece yönünden, “tam-kısmi”; istem yönünden, “gönüllü-gönülsüz”; süre yönünden “kısa-uzun süreli” olarak ayırmak mümkündür. Yaygın olarak “açık” ve “gizli işsizlik” olarak da ayırım yapılmaktadır. Bazı kaynaklarda bu ayırma “sürekli durgunluk” kavramı da dahil edilmektedir (Tokol, 2000:97; akt.:Tokol, vd., 2014:130).

Günümüzde birçok ülkenin karşı karşıya kadığı en önemli işsizlik türü, yapısal işsizliktir. Yapısal işsizlik toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yapısında meydana gelen değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan işsizlik türüdür. Gündoğan ve Biçerli'nin (2003:207) tanımına göre yapısal işsizlik; işsizlik türleri arasında en ciddi ve çözümü en güç işsizlik türü olarak değerlendirilmektedir (Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, 2006:70). Bir başka yaklaşıma göre yapısal işsizlik, talep noksanlığından kaynaklanan bir işsizlik olmayıp, talebin yapısındaki değişikliklerden kaynaklanan

bir işsizlik türüdür. Öte yandan, ekonominin yapısındaki bozukluklar da yapısal işsizliğin meydana gelmesinde etkili olmaktadır (Pekin, 2012:135-136).

Görüldüğü gibi işsizlik konusunda literatürde birçok tanım, işsizlik çeşitleri ve işsizliğe yönelik farklı görüşler yer almaktadır. İşsizlik her dönem hem devletlerin hem de insanların sorunu olmuştur. 1945'den 1970'lere kadar dünya ekonomisi "altın çağ" olarak adlandırılan devletçi politikalara tanıklık etmiştir. Bu dönemin altın çağ olarak nitelendirilmesinin nedeni olarak, ekonomik büyümenin yüksek buna karşın işsizliğin düşük seviyelerde olması, sosyal devlet uygulamalarına fazlaca önem verilmesi görülebilir. Fakat, 1970'li yıllardan itibaren dünya ekonomisine bakıldığında, devamlı artan işsizlikten söz edilebilir. İşsizliğin temel nedeni genellikle, teknolojideki hızlı gelişim ve makineleşmeyle birlikte insana duyulan gereksinimin azalması olarak görülmektedir. Bir başka önemli etken ise, 1980'lerden itibaren ticari serbestleşmeyle birlikte özellikle gelişmiş ülkelerde sermaye yoğun üretime kayışın yaşanması ve çok uluslu şirketlerin faaliyetlerini geliştirmekte olan ülkelere kaydırmasıdır. Diğer taraftan ise geliştirmekte olan ülkelere, firmalar piyasada rekabet edebilmek için işgücü maliyetini düşürmek amacıyla ücretleri baskılama yoluna gitmiştir. Çok uluslu şirketlerin dünya ticaretinde söz sahibi olmasıyla birlikte, devletlerin ekonomi ve ticaretteki etkileri azalmaya başlamış, buna karşılık sözü edilen şirketlerin ise dünya ekonomisindeki etkinlikleri ve denetimi artmıştır. Ayrıca, geliştirmekte olan ülkelere, sermaye birikiminin yetersizliği, teknolojik altyapı eksikliği, işgücünün ihtiyaç duyulan eğitim ve donanımına sahip olamaması gibi nedenler de işsizliğe yol açmaktadır.

Bir ekonomik kavram olarak istihdam ise, üretim faktörlerinin gelir sağlamak amacıyla çalışması ya da çalıştırılması durumudur. Dar anlamda, sadece emek faktörünün kullanılmasına ilişkin sorunları, geniş anlamda ise emek dâhil tüm faktörlerin kullanılmasına ilişkin sorunlara karşılık gelmektedir (Pekin, 2012:117-118). Bir ülkede çalışan insan sayısının, çalışabilir yaştaki insan sayısına yani aktif nüfusa (genellikle 15-64 yaş arasındaki nüfus) bölünmesiyle bulunan oran da *istihdam oranı* olarak tanımlanmaktadır (Eğilmez ve Kumcu, 2006:313).

İstihdam, tam, eksik ve aşırı istihdam olarak sınıflandırılmaktadır. Çalışma istek ve arzusunda olan herkesin çalışmakta olduğu ve hiç kimsenin üretim dışında kalmadığı duruma tam istihdam denilmektedir. Eksik istihdamda ise, işgücünün

üretim dışında kalması söz konusudur. Tam istihdam seviyesine ulaşmış olan bir ekonomide üretim faktörlerinin tamamının üretim aşamasına katıldığı kabul edilir. Tam istihdam ile eksik istihdam arasındaki fark ise “işsizlik” olarak tanımlanmaktadır (Germir, 2012:4-5).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO), 9. Uluslararası Çalışma İstatikçileri Konferansı'nda (ICLS) eksik istihdam şöyle tanımlanmıştır: “Eğer istihdamdaki bir şahıs, arzu ettiği ve yapmaya muktedir olduğu halde, halen çalıştığından daha fazla çalışmıyorsa veya bir şahıs üretimin daha gelişmiş şartları altında çalıştığı veya başka bir mesleğe geçtiği zaman, istihdam edilen bu şahsın geliri ve üretkenliği yükseliyorsa, bu takdirde eksik istihdam vardır denebilir.” (Ekin, 1971:32; akt.:İşığışok, 2014:34).

İstihdam düzeyi ya da diğer ifadeyle iş hacminin, çalışmak isteyen herkese iş sağlayamayacak kadar düşük olması, konjonktürel ve kronik düşük istihdam olarak iki biçimde karşımıza çıkmaktadır. Konjonktürel düşük istihdamın nedeni talep yetersizliği olarak görülmektedir. Bu tip işsizlik, daha çok, gelişmiş ekonomisi olan ülkeler için önem arz etmektedir. Ekonomik faaliyet hacminin devrevi bir biçimde genişleyip daralması çok eskiden beri gözlemlenen bir olay olup, en şiddetli ve yıkıcı olanı 1929 yılında başlamıştır. Ekonomik faaliyet hacmindeki dalgalanmaların nedeni olduğu bu işsizliğin, geçmişte kaldığını ve bir daha tekrar etmeyeceğini söylemek ise olanaksızdır. Kronik düşük istihdam ya da aynı anlama gelen kronik işsizlik ise, daha çok ekonomileri az gelişmiş ülkelerde önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu bu ülkelerde işsizlik, insanların tamamıyla işsiz kalmalarından çok, az çalışmaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu tür işsizliğe gizli işsizlik de denilmektedir. Gizli işsizliğin nedeni, konjonktürel işsizlikten farklı olarak, sadece talep yetersizliği değil, işsizlerin, çalışmalarına gereksinim duyulsa dahi, çalışmalarını için gerekli olan makineler ve diğer sermaye donanımı olmadığından işsizliğe mahkum olmalarıdır (Aren, 2011:30-32).

Bir ekonomide ekonomik büyümeyle birlikte istihdam oranının artması beklenir. Ancak, bu beklenti son yıllarda bazı ülkelerde gerçekleşmemektedir. Aksine, ekonomik büyümenin gerçekleştiği ülkelerde bile, son yıllarda istihdam oranının düştüğü ve işsizliğin artmaya başladığı gözlemlenmektedir. Bu durum

“istihdamsız büyüme” olarak da bilinmektedir. Bu da son yıllarda istihdam üzerinde ekonomik büyümeden başka faktörlerinde etkili olduğunu ve bu faktörlerin incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Girişimci açısından ise istihdam, insan gereksinimlerini karşılamak üzere, mal ve hizmet üretme çabası içinde, emeğin üretken bir faktör olarak üretim sürecinde kullanılması ve diğer üretim faktörlerinin sabit olması, buna karşılık emeğe, yaratılan değerden pay verilmesidir. Diğer yandan istihdam; emek için, kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ihtiyaçlarını karşılamada yegâne araç olmasının yanı sıra, aynı zamanda refahını da sağlayan tek geçim kaynağı olma özelliğine de sahiptir (Işığışok, 2014:30).

Girişimciliğin sonucu olarak ortaya çıkan küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ), dünya ekonomisinde istihdam yaratmada büyük önem taşımaktadır. Özellikle ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasında önemli rol oynayan KOBİ’ler, gelişmiş ülkeler için de ekonominin vazgeçilmez bir parçasıdır. KOBİ’ler ülke ekonomisinde sadece istihdam üzerinde değil aynı zamanda büyüme, sanayileşme, üretimde çeşitlilik, kalkınma, gelir dağılımı üzerinde de olumlu etkiler yaratmaktadır.

1.1.3. Ekonomik Büyüme Tanımları

Ekonomistlerin en çok üzerinde konuştuğu kavramlardan olan ekonomik büyüme, işsizlikle yakından ilişkilidir. Ekonomik büyüme en genel ifadeyle, bir ekonomide belirli bir dönem içerisinde üretilen mal ve hizmet miktarında meydana gelen artıştır.

Ekonomik büyüme spesifik olarak, reel GSYİH’nin yıldan yıla aldığı değerle ilgili olup, GSYİH’deki artışı ifade etmektedir. Bir ülkede reel GSYİH bir önceki yıla göre artmışsa, o ülke ekonomik açıdan büyüyor demektir. Ekonomik büyümenin ölçüsü “büyüme hızı” olup şöyle hesaplanmaktadır (Bocutoğlu, 2011:59);

$$\text{Ekonomik Büyüme Hızı} = \left[\frac{(\text{herhangi bir yılın reel GSYİH'si} - \text{bir önceki yılın reel GSYİH'si})}{\text{bir önceki yılın reel GSYİH'si}} \right] \times 100$$

Ekonominin büyümesi; istihdamın artması, işsizliğin azalması, sermaye kapasite kullanım oranının artması, yani fabrikaların yüksek kapasitede çalışması, reel üretimin ve reel gelirin artması, kısaca toplumun refahının artması anlamına gelmektedir. Bu nedenle hükümetlerin en önemli hedeflerinden birisi ekonomik büyüme hızının artırılmasıdır. Ayrıca, büyüme hızının eksi değerli olması, ekonominin daralması anlamına gelmekte olup, merkezi otoriteler tarafından istenen bir sonuç değildir (Bocutoğlu, 2011:60-61).

Diğer taraftan ekonomik büyüme, ülkenin üretim imkânları eğrisinin sağa kayması şeklinde gösterilir. Ekonominin sahip olduğu emek, sermaye, toprak ve girişim yeteneğinin tam olarak kullanılması durumunda elde edilecek GSYİH'ye potansiyel GSYİH denilmektedir. Uzun vadeli büyüme oranı potansiyel GSYİH'nin büyümesi olarak ölçülür (Parasız, 2008:10). Uzun dönem büyümeden farklı olarak, büyüme hızının kısa dönemde de, özellikle ücret ve istihdam gibi işgücü piyasası göstergeleri yolu ile, başta gençler ve vasıfsız işçiler olmak üzere, toplumun çeşitli kesimlerinin refahı üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir (Şenses, 2013:222-223).

Kapitalist dünyada 1950-1974 yılları arasında çok yüksek büyüme hızları hüküm sürmüştür. Sözü edilen dönemde dünya ekonomisinin büyüme hızı %2.9'a ulaştığından dolayı, 1950-1974 arası ekonomik büyüme literatüründe "altın çağ" olarak nitelendirilmiştir. Ancak, bir yandan da artan küresel rekabet ile birlikte, kapitalizmin değişmez yasaları işlemeye devam etmiştir. 1960'ların ortalarından itibaren, hemen hemen tüm kapitalist dünyada sanayi kârlarının gerilemesi, altın çağın sonuna gelindiğine işaret etmiştir (Yeldan, 2009:13).

Ekonomik büyümenin önemli bir kaynağını teknolojik gelişme oluşturmaktadır. Yapılan uygulamalı çalışmalar, sanayileşmiş ülkelerde kişi başına reel gelir artışlarının büyük bölümünün teknolojik gelişmeden kaynaklandığını, sermaye birikiminin buna katkısının çok daha az olduğunu göstermiştir (Salvatore, 1998:189; akt.:Seyidoğlu, 2013:128). Geleneksel analizlerde ise, teknolojik gelişme dışsal bir olay olarak ele alınmıştır. 1980'lerde içsel teknolojik gelişme modellerinin ortaya çıkmasıyla teknolojik gelişme, ülkedeki ekonomik şartlara bir tepki olarak kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, teknolojik gelişmenin yaşandığı sanayileşmiş ülkelerde emek kıt ve pahalı, sermaye bol ve ucuz bir faktör olduğundan dolayı, AR-

GE faaliyetlerinin amacı, üretimde emek yerine sermaye ikamesine imkân tanıyarak yeniliklerin yaratılmasıdır (Seyidoğlu, 2013:128-131).

Ekonomik büyümei belirleyen faktörler, ülkenin sahip olduğu üretim faktörleri ve teknoloji düzeyi olarak da iki ana başlık altında ele alınabilir. Üretim faktörleri ve teknoloji düzeyindeki artışlara bağlı olarak ekonominin üretebileceği mal ve hizmetlerde artış sağlanmaktadır. Üretim faktörlerindeki artışlar ile teknoloji düzeyindeki artışlar çeşitli etkenlerden kaynaklanmaktadır. Bunlar; emek faktöründeki artışlar, fiziksel sermaye artışları, doğal kaynakların geliştirilmesi, girişimcilik, teknolojiadaki gelişmeler gibi etkenlerdir (Ertek, 2005:384).

Ekonomik büyümei belirleyen faktörler üzerine uygulamalı yapılan çalışmalarda ise, makroekonomik faktörler başta olmak üzere büyüme sürecini etkileyen çeşitli değişkenler analizlere katılmıştır. Bu değişkenler; kamu harcamaları, dış ticaret, makroekonomik isikrar, nüfus, finansal kalkınma, kişi başına düşen gelirin dönem başı değeri ve doğrudan yabancı yatırımlardır (Yılmaz ve Akıncı, 2012:119).

Büyümei etkileyen faktörler bunlarla sınırlanmamakla birlikte, uygulanan ekonomi politikaları, sosyal altyapı gibi etkenlerde büyüme hızının artmasına/düşmesine neden olabilmektedir. Ancak bu tür etkenlerin firma düzeyinde verimlilik artışları sağlayan ortam ve imkan bulabildikleri oranda başarı gösterebildikleri için katkıları dolaylı olmaktadır (Gürak, 2004:29-30).

Küreselleşme tartışmaları bağlamında üzerinde sıklıkla durulan konu, dış dünyaya açıklık ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin varlığıdır. Özellikle dışa açılan gelişmekte olan ülkeler için, teknoloji yoğun ürünlerin ithal edilmesiyle bilgiye ulaşılabilirliğin ve ülkeye yabancı sermaye girişinin artacağı ve dış sermaye piyasalarına daha kolay ulaşarak büyüme hızının arttırılacağı öngörülmektedir (Borbely ve Schumann, 2006:280-281). Gelişmekte olan ülkeler için 1980 sonrası dönemde küreselleşmenin en önemli göstergesi olan dış ticarete açıklığın büyümei pozitif yönde etkilediği yönünde bulgular mevcuttur (Kraay ve Dollar, 2001).

Yakınsama hipotezi üzerine kurulan bir düşünceye göre, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde verimlilik artışlarının gelişmiş ülkelere kıyasla daha yüksek olma eğiliminde olduğu öngörülmektedir. Böylece gelişmiş ülkeler ile az

gelişmiş ülkeler arasındaki kalkınma açığının ve büyüme oranları farklılıklarının zamanla kaybolacağı öngörülmektedir (Baumol ve Blinder, 2010:137).

Ekonomik büyüme, ekonomistlerin her dönem en çok tartıştığı ve yoğunlaştığı, üzerine teoriler geliştirilen ve makroekonomi alanında ele alınan bir olgudur. Yukarıda da aktarıldığı üzere, ekonomik büyümeyi belirleyen birçok etken olmakla birlikte, kimi zaman bu etkenlerin bazıları, kimi zaman da çoğu veya hepsi ön plana çıkmakta ve ekonomik büyüme üzerinde etkili olmaktadır. Bunun nedeni ise, dönem koşulları, ülkelerde hâkim olan üretim yapısı farklılıkları, sermaye birikimi, teknolojiye erişebilme kolaylığı gibi faktörlerde yaşanan değişimlerdir. Bu çalışmanın da konusu olan, istihdam ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, diğerlerine göre daha fazla ele alınmaktadır.

1.2. İstihdama ve İşsizliğe Yönelik Ekonomik Yaklaşımlar

Klasik ve Neoklasik Yaklaşım, ekonominin kriz dönemlerinde denge halinden uzaklaştığını ancak tam istihdam düzeyinde kendiliğinden dengeye geleceğini iddia etmektedir. 1929 bunalımının yarattığı yüksek işsizlik döneminde ortaya çıkan Keynesyen teori ise o zamana kadar yeterince önem verilmeyen istihdam konusuna ağırlık vermiştir (Germir, 2012:16). Milton Friedman tarafından geliştirilen Monetarist Yaklaşım ise, Keynesyen teoriye bir eleştiri olarak ortaya çıkmış ve normal işleyen bir ekonomide daima “doğal işsizlik oranı”nın olduğunu savunmuştur.

Aşağıda, istihdam ve işsizliğe ilişkin temel teoriler ana hatlarıyla ele alınmaktadır:

1.2.1. Klasik İstihdam Teorisi

Klasik Teori, devleti sınırlı bir alanda faaliyette bulunan, ekonomiye müdahale etmeyen bir birim olarak tanımlamakta ve ekonominin sorunlarının kendiliğinden çözüme kavuşacağını ileri sürmektedir. Bu nedenle, piyasa ekonomisi ve kurallarına uyulması gerektiği ifade edilmektedir. Adam Smith, Jean Baptiste Say ve David Ricardo bu ekolün tanınmış isimlerindedir. Ekonomide “görünmeyen el”in varlığını savunan bu görüşe göre, gerek fiyat istikrarı gerekse tam istihdamı

sağlayacak özelliğın ekonomideki bu görünmeyen el tarafından sağlanacağı savunulmaktadır (Kökocak, 2005:1; akt.:Germir, 2012:16-17).

Klasikler işsizliğın otomatik dengeye geleceğı görüşünü John Baptiste Say'ın "Mahreçler Kanunu"ndan almaktadır. Say Kanunu olarak da bilinen Mahreçler Kanunu'na göre, ekonominin bütünü içinde talep yetersizliğinden kaynaklanan gayri iradi işsizliğın ortaya çıkması imkânsızdır. "Her arz kendi talebini yaratır" fikrine inanan Say, piyasaya çıkan her malın kendi satış değerine eşit satın alma gücünde bir talep artışına neden olacağını savunmuştur (Germir, 2012:17).

Klasik istihdam teorisi, ücret ve faiz esnekliğine dayanmaktadır. Bir başka ifadeyle, emek piyasasında, emek arzı emek talebinden daha büyükse ücretlerde düşüş meydana gelir. Emek talebinin artması durumunda ise ücretlerde artış görülür. Klasikler, piyasada belirli bir ücretle çalışmayı arzulayan işçilerin istihdam edilebileceğini kabul etmektedir. Klasiklere göre, belirli bir ücret düzeyinde çalışmaya razı oldukları halde çalışmayan işçiler varsa, ücret haddi düşer. Bu düşük ücretle çalışmayı kabul etmeyen işçiler, piyasadan çekilerek işçi talebinin artmasına neden olur. Böylece emek arz ve talebi eşitlenerek tam istihdam dengesi sağlanmış olur.

Klasik iktisatçıların istihdam konusundaki görüşlerini tamamlamak için ortaya attığı ücret teorisi ise üç temel üzerinde yükselmiştir. Birincisi, istihdam miktarı arttıkça emeğın marjinal verimliliğının azalacağı, ikincisi, emeğın reel ücretinin marjinal verimliliğine eşit olması ve üçüncüsü, işçi ile işveren arasında yapılan ücret pazarlığının aynı zamanda reel ücretlerin de belirlenmesini sağlamasıdır (Savaş, 1998:755; akt.:Germir, 2012:17).

Klasik iktisatçılar ücretlerin esnek olduğunu varsaymışlardır. Ancak, ücretlerin katı bir halde olması özellikle kısa dönemde mümkündür. Öyle ki, ücretlerin indirilmesinde ve yükseltilmesinde işçilerin ve sendikaların söz hakkı vardır. Ayrıca emek dışında diğer üretim faktörlerinin yok sayılması, bir diğer eleştirilmesi gereken noktadır. Diğer taraftan klasikler, istihdam üzerinde toplam talebin etkisini yok sayarak, istihdamı toplam arz tarafından açıklarlar. Oysa ki, ücretlerin düşmesiyle birlikte toplam talepte değişme meydana gelebilir. İktisatçı John Maynard Keynes, Klasik İstihdam Teorisinin yetersiz olduğunu savunmuştur ve Büyük Buhran dönemini açıklamak için kendi teorisini geliştirmiştir.

1.2.2. Neoklasik İstihdam Teorisi

Neoklasik teoriye göre, her ekonomide “doğal işsizlik” olarak nitelendirilebilecek bir işsizlik söz konusudur. Öte yandan, işsizliği önlemeye yönelik kamusal tedbirler alınması, işsizliği önlemek yerine, işçi çıkarma, yatırımların duraklaması, fiyat artışı gibi neticelerle işsizlik oranını daha da artıracaktır. Bu yönüyle Neoklasik teori, nüfus artışı ile işgücünün niteliğini geliştirme dışında, emek piyasasının kendi işleyişine bırakılmasını öngörmektedir (Koray, 2008:231; akt.:Işığışık, 2014:74).

Neoklasik büyüme teorisi, Solow büyüme modeli olarak da bilinmektedir. Bunun temel nedeni ise, Solow modelinin Neoklasik düşünce temeline dayanıyor olmasıdır. Solow, modelinde, piyasada tam rekabet ve tam istihdamın olduğunu varsaymaktadır. Ayrıca geliştirdiği yakınsama hipoteziyle, uzun dönemde aynı şartlara sahip gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere daha hızlı büyüyerek, aradaki refah farkını kapatabileceklerini ileri sürmüştür.

Genellikle, Neo-klasik ticaret teorisi olan Ricardo’cu ve Heckscher-Ohlin ticaret modelleri tam istihdamın olduğunu varsaymaktadır. Açık ki bu varsayım çoğu gelişmekte olan ülke için tartışmalıdır. Ancak, istihdam için asıl sorun, küreselleşme sonucu istihdamda net kazanç olup olmadığıdır. Bu sorunun cevaplanmasına ilişkin çeşitli yaklaşımlar aşağıda ele alınmıştır (Robertson, 2009:70-72):

1. **İstihdam Düzeyleri:** Normalde ihtiyaç fazlası emek olarak karakterize edilen eksik istihdam, birçok gelişmekte olan ülkelerin istihdam düzeyi açısından önemlidir. Bu tür ülkelerde, odak noktası küreselleşmeden kaynaklanan net istihdam değişimidir. İstihdam düzeyleri ve küreselleşme arasındaki ilişkiyi değerlendirmek nispeten basit görünüyor. Küreselleşme değişkeni (ticaret veya Doğrudan Yabancı Yatırım) tarafından öncelikle sektörlere göre istihdam verileri analiz edilmeli ve kontrol grubundan etkilenen sektörlerde istihdam değişiklikleri karşılaştırılmalıdır. Bu yaklaşım ticaret artışının yeniden dağıtımını sağlayacak veya DYY’de genişleme etkisi yaratacaktır. Uzun vadede, istihdam, ulusal ekonomik büyümeye bağlıdır. Orta vadede istihdam, büyümeye vesile olan diğer faktörlerin ticarete eşlik edip etmediğine bağlı olarak, örneğin güçlü kurumlar ve küreselleşmeyle ilgili tedbirler

yerli üretimin tamamlayıcısıdır. Kısa vadede ise işsizlik oranları küreselleşme sorununa ve istihdama bağlı olarak ayarlanmaktadır.

2. İşsizlik Oranları: İşsizlik oranları döngüsel bileşen ve uzun vadeli bileşene sahiptir. Uzun vadeli bileşeni genellikle işsizlik sigortası gibi hükümet politikaları ile sürdürülür. Kısa dönem işsizlik oranları genellikle ulusal konjonktür tarafından tahrik edilir. Yıllar süren araştırmalara rağmen, iş döngüleri anlayışı hala kısıtlıdır. İşsizlik oranları genelde yüksek bölgeler arasında korelasyon vardır, aynı zamanda bölgesel işsizlik oranları itici güçlerin ulusal iş döngülerini düşündürmektedir. Küreselleşme ve işsizlik oranları arasındaki bağlantıya bakıldığında önemli konu işçi ayarıdır. Liberalleşme genellikle sektörler arasında işçilerin dağılımında bir değişikliğe neden olur. Sektörler arasında hareket etmek için, işçiler işlerini terk edip ve diğer ideal sektörlerde iş buluyor. İş arama yavaş ve masraflı olabilir; bu nedenle, eğer işsizlik oranları artarsa ekonomide büyük ve hızlı değişim ve yeni iş bulmak zaman alır. Böylece, küreselleşme ve kısa vadeli işsizlik oranları arasındaki bağlantı kalıcı olarak değerlendirilmez ve ekonomi ayarları bulanık olabilir.

3. Yer Değiştirme Olasılıkları: İstihdam üzerindeki küreselleşmenin etkilerini ölçmek yoluyla alternatif kriter yer değiştirme olasılığıdır. Yer değiştirme analizinin olasılığı iki bileşenden oluşur. Birincisi, küreselleşme işçilerin rekabetini artırır, çünkü işlerini kaybetme riski olabilir. Bu risk önemsiz değildir. Küreselleşme olayları ve iş kaybı oranı arasındaki ilişki bu yolla ölçülebilir. Küreselleşme ve yer değiştirme olasılığı arasındaki ikinci bağlantı ekonominin volatilitesi (belirsizlik) ile ilgilidir. Bazı çalışmalarda küreselleşme ve volatilité arasındaki bağlantı incelemeye başlandı, fakat genç bir literatür, entegre ülkelerde iş döngülerinin uyumlaştırılması konusunda daha çok durmuştur.

4. İş Arama Süresi: Bir iş bulmak için gereken süre işçiler için sıkıntılı bir ölçüdür. Küreselleşme görece talep becerilerini değiştirerek ve işçilerin yeniden dağılımını uyaran sektörler arasında işsizlik süresini etkileyebilir. Daha az yeteneğe sahip olan işçiler için küreselleşme sonrası iş bulma daha zor olabilir (ne olursa olsun yer değiştirme doğrudan küreselleşme ile ilgilidir). Bu nedenle, bir iş bulmak için gereken zamanın uzunluğu, küreselleşmenin işçiler üzerinde bir ölçüsüdür.

5. Kayıtlı ve Kayıt dışı İstihdam: Gelişmekte olan ülkelerde ana istihdam kaygılarından biri kayıt dışı sektörde istihdam olduğudur. Çeşitli makaleler (örneğin,

Maloney 2004), işçiler çoğunlukla kayıtlı sektörde uygulanan ağır yüklerden kaçmak için kayıt dışı sektöre girmenin de verimlilikle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, Latin Amerika ile sınırlı olabilir. Kayıtlı sektörde iş bulamayan işçiler kayıt dışı sektörün alternatif olduğuna inanmaktadır. Çok heterojen olmasına rağmen kayıt dışı sektör, genellikle çok kötü koşullarda ve düşük ücretler ile karşı karşıya gelmektedir. Bu kötü koşullar özellikle yoksul ülkelerde kayıt dışı sektörde yaygındır.

Robertson'ın küreselleşmenin istihdam üzerinde net kazanç yaratıp yaratmadığını açıklamak için geliştirdiği bu yaklaşımlarla, küreselleşmenin istihdam üzerinde olumlu/ olumsuz etkiler yaratabileceğinden, içinde bulunulan konjonktüre göre yönlendirme ve önlemler alınması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca, küreselleşmeyle artan yer değiştirme olasılıklarının ülkelerin istihdam düzeylerini etkilediğini, DYY'lerin istihdam üzerinde olumlu etkiler yarattığını, kendini geliştiremeyen bireylerin küreselleşme sürecinde zor iş bulabileceğini ve yoksul ülkelerde kayıtlı istihdamın getirdiği yükümlülüklerden dolayı kayıt dışı istihdamın yaygın olduğunu vurgulamaktadır. Robertson'ın bu yaklaşımlarından, neo-klasik yaklaşımda olduğu gibi piyasaya devletin müdahale etmemesi gerektiği de anlaşılmaktadır.

Neoklasik teori, ekonomiyi devletin müdahalesinden arındırmaktadır. Piyasada devlet mekanizmasının olmaması gerektiğini savunan bu teori, Klasik iktisatçılar gibi piyasanın kendiliğinden dengeye gelmesini sağlayan bir mekanizmanın olduğunu ileri sürmektedir.

1.2.3. Keynesyen İstihdam Teorisi

Neoklasik teori 1930'lu yıllarda Büyük Buhran döneminde yaşanan yüksek işsizliği açıklamada yetersiz kalmıştır. John Maynard Keynes bu dönemde ortaya koyduğu fikirlerle Ekonomi biliminde büyük çığır açmıştır. Modern istihdam kuramının kurucusu olan Keynes 1936 yılında "İstihdam, Para ve Faizin Genel Teorisi" adını taşıyan ve kısaca "Genel Teori" olarak bilinen eserini yayınlayarak klasik teoriye ağır eleştirilerde bulunmuştur. Keynes istihdam teorisine toplam arz ve toplam talep şeklinde iki önemli kavram kazandırmıştır (Dirimtekin, 1981:206; akt.:Germir, 2012:20). 1945-70 yılları arası dönemde birçok gelişmiş ve gelişmekte

olan ülkede uygulanan ekonomi politikaları genellikle Keynesyen politikalar çerçevesinde şekillenmiştir.

Keynes'e göre serbest bir ekonomide, ekonominin tam istihdamda dengeye gelmesi çoğu kez ulaşılabilecek bir durum değildir. Bu nedenle, ekonominin tam istihdama gelmesi özel bir durumdur. Keynes, klasiklerin aksine ekonomiyi talep cephesinden açıklamaya çalışmış ve talebin arz yarattığını ileri sürmüştür. Keynes, piyasanın kendiliğinden dengeye gelmediğini savunarak, devletin ekonomi politikalarıyla piyasaya müdahale etmesi gerektiğini savunmuştur. Keynes'in en önemli katkılarından birisi de, ekonominin eksik istihdamda dengeye geleceği görüşüdür. Keynes'e göre, ekonominin eksik istihdamda dengede olmasının nedeni, talep yetersizliğidir.

İşsizliğin toplam talep yetersizliğinden kaynaklandığını savunan Keynes, ekonomide eksik rekabet koşullarını vurgulayarak "gayri iradi/gönülsüz işsizlik" sorununa dikkat çeken bir ekonomisttir. 1973 petrol krizine kadar işsizlik sorununun açıklanmasında hâkim olan yaklaşım, Keynesyen yaklaşım olmuştur (Işığışık, 2014:75-76). Bu tarihten itibaren işsizlik ve enflasyonun bir arada yaşandığı stagflasyon olarak adlandırılan ekonomik sorunu açıklamaya hem Keynesyen hem de Neo-klasik yaklaşım yetersiz kalmıştır. Bu nedenle, Keynesyen ve Neo-klasik görüşlerin yerini yeni yorumları almış (Ceylan Ataman, 1998:63) olup, Monetarist Teori'nin istihdama ilişkin görüşleri ele alındıktan sonra bu yeni yaklaşımlar kısaca açıklanacaktır.

1.2.4. Monetarist İstihdam Teorisi

Keynesyen Teori, 1960'lı yıllarda Milton Friedman tarafından geliştirilen Monetarist Yaklaşım ile ilk eleştirileri almaya başlamıştır. Keynesyen görüş toplam talebe önem vermekte ve para arzındaki değişmelerin toplam talebi belirlediğini savunmaktadır (Parasız, 2000:550-551; akt.:Germir, 2012:21).

Monetarist yaklaşım, fiyat istikrarına önem vermiş olup gönüllü veya uyarılmış eksik istihdamın ve Büyük Bunalımın özel sektörün yapısından ortaya çıkan herhangi bir istikrarsızlıktan ziyade hükümetin kötü yönetimi ve yanlış politikalarından kaynaklandığını ileri sürmüştür (Skousen, 2003:456; akt.:Germir, 2012:21-22).

Monetaristler, milli gelir, fiyatlar ve istihdamdaki istikrarsızlıkların, para arzındaki istikrarsızlıktan kaynaklandığını savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, bir ekonomide potansiyel üretim gücü fiili üretim gücüne eşit (%100 üretim kapasitesi) olsa bile işsizlik olabilir. Buna “doğal işsizlik oranı” denir. Doğal işsizlik oranı, friksiyonel işsizlik ile yapısal işsizliğin toplamıdır. Keynesyen teorinin savunduğu, harcamaları artırarak işsizliği azaltma çabaları, kısa vadede işsizliği azaltsa bile, uzun vadede enflasyon ve daha yüksek oranlı işsizlik yaratacaktır. Monetaristlere göre, uzun vadede işsizliğin azaltılması, işgücü piyasasının koşullarının iyileştirilmesine bağlıdır.

İşsizliği açıklayan yeni yaklaşımlar ise, işgücü piyasasındaki hem miktar hem de fiyat esnekliği sorunu çerçevesinde şekillenmiştir. Bu yeni yaklaşımlar, Neoklasik Teori ve Keynesyen Teori'nin yeni yorumlarıdır. Neoklasik Yaklaşım'ın yeni yorumları çerçevesinde; İş Arama ve Konjonktür Devresi Teorisi geliştirilmiştir. Keynesyen Teori'nin yeni yorumu çerçevesinde ise, İş Kontratları, İçerdekiler – Dışarıdakiler ve Etkin Ücret Teorisi geliştirilmiştir (Ceylan Ataman, 1998:63-69).

Ekonomik büyüme ve istihdama ilişkin teorileri ana hatlarıyla gözden geçirdikten sonra, bu teoriler üzerine genel olarak şöyle bir değerlendirme yapmak mümkün görünmektedir. Klasik ve Neoklasik iktisatçılar, piyasayı devlet müdahalesinden kurtararak, piyasada her şeyin “görünmeyen el” olarak adlandırılan kusursuz bir mekanizma tarafından dengeye geleceğini, böylece ekonominin tam istihdamda olduğunu kabul eder. Bir başka ifadeyle, tam istihdam seviyesindeki denge, dışsal bir arz ya da talep şokuyla bozulduğunda, ekonomiyi kendiliğinden tam istihdam düzeyine geri getirecek bir piyasa mekanizması mevcuttur. Keynesyen iktisatçılar ise, klasik iktisatçıların eksikliklerini ortaya çıkararak, daha gerçekçi bir istihdam teorisi geliştirmiştir. Klasiklerin aksine Keynes, talep yönlü makroekonomik politikaları önermiştir. Ekonomik durgunlukta, devletin piyasaya, para ve maliye politikalarıyla müdahale etmesi gerektiğini savunmuştur. Monetaristler ise, piyasada doğal işsizliğin olduğunu savunmaktadır. Keynes'in harcamaları arttırmak işsizliği azaltır görüşüne karşı çıkan Monetaristler, işsizliğin çözümü olarak, emek piyasasında esnekliğin artırılması gerektiğini savunmaktadır.

1.3. Küreselleşme Sürecinde Uygulanan İstihdam ve İşsizlik Politikaları

Küreselleşme, teknoloji ve bilimdeki hızlı gelişmelerle birlikte her alanda hızla değişen dünyamızda, istihdam alanında da hızlı ve önemli değişiklikler yaşanmaktadır. İstihdamla ilgili yeni dünya düzenine ayak uydurma konusunda sıkıntılar yaşayan çalışabilecek durumdaki kişilere yönelik, eski ve yeni iş alanlarında çalışabilmeleri, çalışma koşullarına hazırlanmalarıyla ilgili önemli değişiklikleri ve günün koşullarına uyabilme önlemlerini içeren yeni istihdam politikalarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Küreselleşme, bütün dünya ülkelerinin, olumlu ve olumsuz sonuçlarından bir şekilde etkilendiği bir süreçtir. Küreselleşmeyle birlikte, çalışma koşullarında, istihdam süreci şartlarında, çalışanların ücret politikasında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu sürece bağlı olarak çalışma şartlarında ortaya çıkan değişiklikler, çalışma şartlarının ağırlaşması vb. nedenlerle, çalışanların geleceğe güvenle bakmaları da mümkün görünmemektedir (Şenkal, 2011:551-552). Bu güvensizlik durumunun ortaya çıkışı, çalışabilecek durumda olan nüfusa, günün çalışma şartlarına uygun eğitimin verilememesi, çalışma pratiğinin ve donanımının kazandırılmamasıyla yakından ilişkilidir. Öte yandan, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışına paralel, çalışma alanlarının da yeterince artırılmaması, işsizliğin gün geçtikçe daha da artmasına veya azaltılmamasına yolaçmaktadır.

1973 yılından sonra tüm dünyada küreselleşmenin hâkim olmaya başlamasıyla ve içinde bulunulan bilgi çağının ortaya çıkardığı yeni teknolojiler ve artan rekabet ortamının etkisiyle, gerek düşük vasıflı ya da vasıfsız işgücü gerekse beyaz yakalı olarak tanımlanan kesimin istihdam süreçleriyle ilgili değişim yaşanmıştır. Üretim süreci, sanayiden daha çok hizmetler sektörüne yönelmiş ve hizmetler sektöründe yeni istihdam alanlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Günümüzde, sermaye sahipleri yatırımlarını hala, ucuz işgücünün bulunduğu ülkelere kaydırmaktadır. Emek yoğun üretimin payı giderek düşmektedir (Ekin, 2000:49). Oysa yüksek katma değer üreten sanayide yoğunlaşacak üretim süreci beraberinde istihdam olanaklarını da artıracak, sanayileşmeye dayalı gelişmeler hizmetler sektörünün de gelişmesine ve bu sektörde de istihdam potansiyelinin artmasına yol açacaktır. Sanayileşmeye dayalı olmayan hizmetler sektöründeki

gelişim ve istihdam sürecinin, kalıcılığından ve istikrarından söz etmek mümkün görünmemektedir.

Ekonomik açıdan dünyanın gelişmesine büyük katkı sağlayan sanayi devrimi, klasik liberalizmin hâkim olmasıyla, bazı sosyal sorunları da ortaya çıkarmıştır. Bu sosyal sorunları çözmek için devletler Keynesyen Politikalar uygulamıştır. Ancak 20. yüzyılın bitmesine yakıncı süreçte hâkim olmaya başlayan neoliberal iktisat politikaları, küreselleşme süreciyle beraber yaygınlaşmış, ortaya konan sosyal politikaların da sorunları çözmesi konusunda kuşku duyulmaya başlanmıştır. 2007-2008 yıllarında dünyada etkili olan ekonomik krize bağlı olarak, sosyal sorunlar daha da derinleşmiştir (Özcüre, 2014:20). Önemli ve ciddi ekonomik gelişme, büyüme, teknolojik ve bilimsel ilerlemelere rağmen, 1800'lerde sanayileşmenin ivme kazanmasıyla ortaya çıkan sosyo-ekonomik sorunların dünyanın birçok ülkesinde hâlâ çözülememiş olması, hatta daha da derinleşmesi, ekonomik ve sosyal politikaların birlikte ele alınmasına yönelik önlem ve girişimlerin yeterli olup olmadığını sorgulamaya yol açmaktadır. Bilim ve teknoloji alanında, önemli gelişmeler ve insanoğlunun inanılmaz başarısı göze çarparken, aynı başarı istihdamı artırmaya işsizliği azaltmaya, ekonomik büyümenin sağladığı faydaları paylaştırmaya yönelik girişim ve organizasyonlarda sağlanamamaktadır.

Üretim kaynakları olarak bilinen emek, sermaye ve doğal kaynaklar dünya ülkeleri arasında asimetrik bir şekilde dağılmaktadır. Üretim sürecinde önemli olan sermaye ve nitelikli işgücü, gelişmiş ülkelerde, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere göre daha büyük bir hacme sahiptir. Eğer üretim kaynakları bütün ülkelerde eşit bir dağılıma sahip olsaydı, dünyadaki üretken istihdamın hacmi, mevcut istihdam hacminden çok daha fazla olacak, bu durum da gelişmenin bütün dünya için daha dengeli olmasına yol açacaktı. Bunun sonucunda, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sermaye ve işgücünün hızlı büyümesi ve sonucu itibariyle küresel istihdamla ilgili sorunları ortadan kaldırmanın ön şartlarından (Ghose, Majid, ve Ernst, 2010:37-38). Uluslararası bölgesel ve evrensel ekonomik örgütlerin bu konudaki araştırma sonuçları ve istatistikî verilere dayalı alacağı önlemler, uluslararası belge, bildirge ve şartlarda yer alan ilkeleri temel alarak geliştireceği fonksiyonel politikalar, sorunların ve dünya devletleri arasındaki uçurumun azaltılması açısından büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla ekonomik gelişme,

istihdamın artırılmasıyla ilgili bilgi paylaşımının da gerçekleştirilmesiyle, devletler açısından istihdamın artırılması, işsizliğin azaltılması ve buna bağlı birçok sosyo-ekonomik sorunun ortadan kaldırılmasına imkân tanıyacaktır.

Boratav (2012:9), son otuz yıllık küreselleşme süreci analiz edildiğinde, bu süreçte hâkim olan ve yaygınlaşan neoliberal politikaların da etkisiyle, özellikle 3. Dünya Ülkelerinde işsizliğin daha da arttığına, ücret artışlarının verim artışlarının gerisinde seyrettiğine, çalışanların katma değerden aldığı payın düştüğüne ve tarımın ticaret payının düştüğüne dikkat çekmektedir. Bu sonuçların ortaya çıkmasında sosyal devlet uygulamalarının en aza indirilmesinin etkili olduğunu da vurgulayan Boratav, makroekonomik politikaların amaçları kapsamında düşünüldüğünde, dünyada metropol şehirlerde büyüme ve tam istihdamın, çevre ekonomilerinde ise sermaye birikimi ve kalkınmaya yönelik amaçların terk edildiğine işaret etmektedir. Gelir dağılımının ise gittikçe bozulduğunu, çalışanlardan ziyade sermaye sahiplerinin yararını gözetilen bir sistemin işlediğini vurgulamaktadır.

Küreselleşme sürecinin bütün insanlık için ortaya çıkardığı yararların gölgelenmemesi için, bütün dünyada hâkim olan bu sürecin zararlarını en aza indirecek, ortadan kaldıracak önlemlerin alınmasına ihtiyaç duyulduğu açıktır. Küreselleşmeye ilişkin temel sorun, küreselleşmenin ortaya çıkardığı gelişme ve ilerlemenin nimetlerinden bütün dünya devletlerinin ve insanların aynı şekilde yararlanamamasıdır. Birçok gelişmekte olan ülke, uluslararası piyasalarda rekabet edebilmek için ihtiyaç duyulan özelliklere sahip değildir. Bu durum, bu ülke insanları için hali hazırda var olan sosyo-ekonomik sorunların, daha da derinleşmesine yol açmaktadır.

Bugün “ekonomik küreselleşme” olgusu kurumsallaşmıştır. Bu süreçte, “piyasa yaratıcı” (market-creating) ve “piyasa düzeltici” (market-correcting) kurumların etkisi büyük olmuştur. Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB) “piyasa yaratıcı” (market-creating) kurumlar olarak öne çıkarken, artan sosyal sorunları çözmek amacıyla, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), AB ve BM’in bazı diğer kuruluşları “piyasa düzeltici” (market-correcting) ve kural koyma rolünü, uluslararası düzeyde üstlenmiştir. Gerek ekonomik gerekse sosyal standartlar, piyasa yaratıcı ve piyasa düzeltici kurumlarca belirlenmekte, bu kurumlara üye devletlerce de uygulamaya aktarılmaktadır. Bu

kurumlar tarafından, ekonomik ve sosyal alanda minimum standartlar belirlenmekte ve bu standartlar, bu kurumlara üye devletler eliyle uygulamaya geçirilmektedir. Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu ICFTU'nun "Basic Code of Conduct Covering Labour Practices"i, ILO'nun "ILO Core Labour Standards"ı, BM'nin "UN Global Compact"ı ve AB'nin Avrupa Sosyal Şartı bu duruma ve sürece örnek oluşturmaktadır (Özcüre, 2014:20-21). Dünyadaki ekonomik gelişmeye, gelir paylaşımına yönelik dengesizliklerin giderek artması, uluslararası adı geçen örgütlerin sorunu çözmeye yönelik işlevsel politikalar geliştiremediğinin, etkili mücadele yöntemlerini uygulamaya aktaramadığının işaretleri, delilleri olarak karşımızda durmaktadır.

İşsizlikle mücadeleye dönük dünyada başvurulan çeşitli önlem/araç/politika ve uygulamalar bulunmaktadır. Genel olarak bütün dünyada, istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılmasını amaçlayan makroekonomik politikalar, ön plana çıkmaktadır (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007:85-86, akt.:İşçiçok, 2014:162). Özellikle gelişmiş ülkeler işsizliği azaltmada, aktif istihdam politikalarını öncelikli hedef olarak benimserken, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler aktif istihdam politikalarından ziyade pasif istihdam politikalarıyla sürece müdahale etmeye çalışmaktadır. Oysa işsizliği önlemek için, öncelikle aktif istihdam politikalarının uygulamaya aktarılması önem taşımaktadır (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007:85; akt.:İşçiçok, 2014:158). Ancak, sadece pasif istihdam politikalarına yönelen ülkeler, sorunları ötelediği gibi, tamamen üstesinden de gelememektedir. Aksine, üretim alanları açmakta kullanabileceği kamu kaynaklarını, sadece geçici çözümler için harcamakta, bu yaklaşım ise sorunlara kalıcı bir çözüm getirmeyi zorlaştırmaktadır.

Daha çok gelir desteği yapılarak işsizlik sorununa bağlı ortaya çıkan olumsuzlukları gidermeye yönelik önlem ve uygulamaları kapsayan politikalar pasif işgücü piyasası politikaları olarak tanımlanırken, işsizlerin beceri ve yeteneklerini artırmaya yönelik eğitim programları da aktif işgücü piyasası politikaları olarak tanımlanmaktadır (Ay, 2012:330).

Pasif işgücü piyasası politikalarıyla aktif işgücü piyasası politikalar arasında birbirlerini tamamlayan, kimi zaman da ters etki yaratan bir ilişkinin varlığı nedeniyle, bu iki ayrı politika yaklaşımı birbirinden bağımsız düşünülememektedir. Pasif politikalar çerçevesinde oluşturulan işsizlik sigortası, işsizlik yardımı ve sosyal

yardımlar, kıdem tazminatı ve erken emeklilik gibi programların tümü, her ülkede uygulanmamaktadır. Bu programlardan işsizlik yardımı ve sosyal yardımlar, işini kaybedenleri ya da ailelerini korumayı ve yoksulluk şartlarını azaltmayı amaçlamaktadır. Kıdem tazminatı, işsizliğin arttığı dönemlerde, toplumsal dengeyi bozucu etkileriyle ön plana çıkmakta, işçilik maliyetini düşürme yararının yanısıra, uzun dönemde sosyal maliyete neden olması yönüyle anılmaktadır. Erken emeklilik programında ise yaşlı işgücünün yerine, piyasada genç işgücünü istihdam etme hedeflenmektedir (Varçın, 2004:15-16).

Denenmiş birçok politikanın işsizliği azaltmada başarısızlığına da bağlı olarak, birçok ülkede günümüzde aktif işgücü piyasası politikalarına başvurulduğu görülmektedir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007:85-86, akt.:Işığışık, 2014:162). Devletin eskiden beri emek piyasasına müdahalesi, işsizlik sigortası, işsizlik yardımı, sosyal yardımlar gibi işsizlere gelir desteği sağlayan pasif emek piyasası politikalarıyla, günümüzde bunlar terkedilmemekle beraber, aktif istihdam politikaları hayata geçirilmeden sorunların çözülemeyeceği anlaşılmıştır. Bunun ilk uygulamaları, OECD ve AB Ülkelerinde gerçekleşmiş, daha sonra birçok ülkede yaygınlaşmaya başlamıştır (Işığışık, 2014:162-163). Aktif emek piyasası politikalarının işlevsel kılınmasıyla ilgili önlemleri almak, işsizlik sorununun kökten çözülmesi dolayısıyla işsizliğe dayalı sorunların ortadan kaldırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Pasif emek piyasası politikalarıyla işsizliği azaltmak veya yok etmek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle, aktif emek piyasası politikalarına ağırlık veren bunun yanı sıra, işsizlik sorunu çözülmünceye kadar pasif emek piyasası politikalarından da destek alınan bir yaklaşım benimsenmelidir.

İstihdamın önemli bir yere ve öneme sahip olduğu günümüz küreselleşme sürecinde, son yıllarda, “insana yakışır iş” (decent work) kavramı çeşitli kesimlerce sık kullanılır olmuştur. Bu kavram, günümüzde, bireylerin çalışma ve istihdam haklarına, iş sağlığı ve güvenliği koşullarına, sosyal güvenlik imkânlarına ve sendikalar ya da diğer temsil ve katılım mekanizmaları aracılığıyla kendilerini ifade etme haklarına atıfta bulunan genel bir kavramsal çerçeveyi nitelemek üzere kullanılmaktadır. İlk kez ILO tarafından kullanılan insana yakışır iş kavramının, “çalışma yaşamında bireylerin temel haklarının korunduğu, yeterli bir gelir ve sosyal koruma sağlayan üretken bir iş” olarak kapsamı çizilmektedir. İnsana yakışır iş,

“istihdamın niceliği ve niteliğinin birlikte düşünülmesi gereğini” açığa çıkarmaktadır. Dünya genelinde işsiz sayısı giderek artış gösterirken, istihdamın nicelik ve niteliğinin birlikte ele alındığı, üretken istihdama olan gereksinim de artış göstermektedir. Bu nedenle ILO’nun küresel düzeyde bir hedef olarak içselleştirerek, bu hedefi gerçekleştirmek için 1999 yılından itibaren yürüttüğü tüm çalışmalar, çağımızın giderek ciddi bir sorunu haline gelen işsizlikle mücadele ve üretken istihdam yaratılması açısından son derece önemli ve anlamlıdır (Işığışık, 2005:3,192). Dünya ülkelerinin tamamı, aktif istihdam politikaları kapsamında, “insana yakışır iş” kavramının içerdiği unsurları da dikkate almalı, aktif istihdam politikalarıyla sadece iş sağlama değil; insan sağlığını, çalışanların haklarını, iş garantisini önemseyen bir iş ortamı sağlamayı da birlikte düşünmelidir. İnsana yakışır iş kavramının hayata geçmesinde, devletin öncü ve denetleyici olması, sosyal devlet ilkelerinin hayata geçirilmesi büyük öneme sahip görünmektedir.

Bugün istihdam birçok bakımdan önemli, küresel bir sorun teşkil etmektedir. Bu durum da, üretim yapılabilecek iş alanlarının artırılmasına yönelik çabaları önelemektedir. Artık az gelişmiş ülkelerde ulusal istihdam politikalarının yanı sıra, uluslararası politikaların da hakim olmaya başladığı bilinmektedir (Ghose, Majid, ve Ernst, 2010:1). Bu süreçte, devletlerin ulusal istihdam politikalarını geliştirirken, kendi ülke şartlarını da gözetenek, diğer gelişmiş ülke ve dünya örgütleriyle işbirliği içinde olması, onların bilgi, deneyimlerinden yararlanması, gelişmiş ülkelerin istihdam sürecine ilişkin uyguladıkları başarılı sonuçlar doğuran politikaları izlemesi ve değerlendirmesi, dünyaya uyum ve dünyayla rekabet edebilme açısından önem taşımaktadır.

Bir ekonomideki işsizliğin çeşidi ne olursa olsun, o ekonomiye belirli bir ekonomik maliyet yaratır. İşsizliğin ekonomik maliyetlerinden en önemlisi, işsiz kalan emeğin üreteceği çıktıdan yoksun kalınmasıdır. Bunun yanı sıra, işsizliğin kontrol altına alınması ve ekonomide yarattığı olumsuz etkilerin azaltılması için yapılacak çalışmalar da, işsizliğin ekonomik maliyeti olmaktadır. Bu bakımdan, işsizliğin ekonomiye verdiği zararların minimum düzeye indirgenmesi için, izlenecek olan istihdam politikalarının amacı da, işsizliğin makul bir düzeye çekilmesine yönelik olacaktır. Sürekli yani kronik hale gelen işsizliğin önlenmesi ya da sürekli hale gelme sinyali veren işsizliğin kontrol altına alınması istihdam politikalarının

temel hedefidir. İşsizliğin kronik bir hal alması (özellikle az gelişmiş ekonomiler açısından) istenmeyen bir durumdur. Ancak, gerçek işsizliğin ya da diğer adıyla ücret işsizliğinin önlenmesi için, bir yandan ücret düzeyinin yükseltilmesi diğer yandan da toplam talebin artırılarak yeterli istihdam talebinin yaratılmasını gerekli kılmaktadır. Ekonomik dalgalanmalar sonucu meydana gelen çevrimsel işsizliği önlemek için izlenecek istihdam politikaları ise, ekonomide izlenen istikrar politikaları, maliye ve para politikaları ile birebir ilişkilidir. Bu tür politikalar, toplam talep düzeyini toplam arz ile uyumlu kılarak, mal piyasası ve emek piyasası dengesinin korunmasına yöneliktir (Ardıç, 2010:182-184). Demokrasiyle yönetilen ülkelerde, bakanlıklar arası işbirliği, eşgüdümlü çalışmalar, işsizliği azaltma ve işsizliğe bağlı sorunları ortaya çıkmadan önleme açısından önemli bir gerekliliktir. Örneğin, ülke nüfusu ve çalışma alanlarının yeterliliği de dikkate alınarak, sorunların ortaya çıkmadan yok edilmesi amacı da düşünülerek, ülkede yetiştirilecek üniversite öncesi ve üniversite eğitilmiş meslek elemanı sayısının planlanmasında ve yeni iş alanları ortaya çıkarma ve sanayi ve bilime yönelik gelişmelerin sağlanmasıyla ilgili yatırımların şekillendirilmesinde, Ekonomi, Maliye, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Milli Eğitim, Bilim, Sanayi ve Teknoloji, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlıkları işbirliği yaparak eşgüdüm içinde politikalar belirleyebilir.

Nüfus politikaları, tarım politikaları, yeni bilgi ve beceriler kazandırma programları, iş bulma hizmetleri, iş yaratma politikaları, bağımsız çalışmaya yönlendirme, işsizlik sigortaları, iş hukuku kurallarının işsizlikle mücadele yönünde düzenlenmesi ile iş ilişkileri ve çalışma hayatında esneklik, işsizliğe karşı korumayı öngören politika araçlarıdır (Altan, 2003:107-121; akt.:İşığışok, 2014:158). İşsizliğe karşı önlem olarak düşünülen bu araçların geliştirilmesi, ortaya konması, kullanım şekli de, yine yukarıda ifade edildiği gibi bakanlıklar arası eşgüdümlü çalışmayı, gelişmiş ülke örneklerini iyi analiz etmeyi, ilgili ülkenin sosyo-ekonomik yapısıyla ilgili farklılıkları dikkate alınmasını gerektirmektedir. Aşağıda, önce AB ülkelerinde uygulanan istihdam politikalarına, daha sonra da, Türkiye’de uygulanan istihdam politikalarına değinilmektedir.

1.3.1. AB Ülkelerinde Uygulanan İstihdam Politikaları

Bu alt bölümde, AB ülkelerinde uygulanan istihdam politikaları, AB ortak istihdam politikaları bakış açısıyla ele alınmaktadır. Dünyanın çoğu ülkesinde işsizlik sorununun ortadan kaldırılmasında, neden sonuç ilişkisini ortaya koyma ve sorunlara çözüm yolları bulma sürecinde, henüz yeterince bilimsel yol ve metotlardan yararlanma ve elde edilen sonuçlara göre işlevsel politikalar geliştirme eğilimi yaygın görünmemektedir. Gelişmiş ülkelerin bazıları, özellikle de AB Ülkeleri, işsizlik sorununun çözümünde bu yaklaşımı benimsemesi ve son yıllarda bu yaklaşımda da başarılı olmasıyla ön plana çıkmaktadır.

Dünyada çeşitli devletler ve AB gibi bölgesel örgütler, sınırları içinde yaşanan işsizliğin nedenlerini ortaya çıkarmaya ve çözüm yolları geliştirerek, işsizliği önlemeye yönelik çalışmalar yürütmeye başlamıştır. Özellikle sanayileşmiş AB ülkelerinde, 1970'li yıllardan itibaren artan işsizlik karşısında aktif işgücü piyasası politika önlemleri alınarak üye ülkeler düzeyinde olduğu gibi, AB organları öncülüğünde geliştirilen istihdam politikaları, Birlik programları ve Avrupa İstihdam Stratejisi (AİS) çerçevesinde politikalar ve programlar izlenmektedir. Ayrıca, Avrupa Sosyal Fonu ve Avrupa Küreselleşmeye Uyum Fonu kaynaklarından da yararlanılarak işsizlikle mücadele edilmektedir (Kutal, 1997:62; akt.:Özcüre, 2014:141-142).

AB üyesi ülkeler, işgücü piyasasını pasif politikalar ile düzenlemeye ve işlerliğini kontrol altına almaya çalışmış, bu politikalar kapsamında öncelik işsizlik sigortası ve işsizlik yardımına verilmiş ve Gayri Safi Milli Hâsıla'nın önemli bir bölümü pasif politikalara harcanmıştır. Oysa pasif politikaların işsizliği dizginlemeden ziyade işsizlerin iş arama güdüsünü azaltmak yoluyla işsizliğin artmasına katkı sağladığı iddia edilmektedir. Bu olumsuz sonuçları gören AB Ülkeleri işgücü piyasası politikalarının daha etkin işleyebilmesi için, ağırlıklı aktif politikalara yer vermişler ve böylece işsizliği kontrol altına almaya ve aşağı çekmeye başlamışlardır (Varçın, 2004:10). AB ülkeleri, işsizliğin nedenlerini ortaya çıkarma ve işsizlik nedenlerini yok etmeye yönelik, daha önce denediği ve sonuç alamadığı pasif politikalardan ziyade aktif istihdam politikalarına önem vermekte, Birlik içinde işbirliğini ve aktif istihdam politikalarını öncelemekte, kökten işsizliği ortadan

kaldıramasa da işsizlikle mücadelede önemli yol katetmektedir. AB bu süreçte, aktif istihdam politikalarına ağırlık vermekle birlikte, işsizlik sorunu ve ona bağlı sorunlar tamamen ortadan kalkmadığı için, pasif istihdam politikalarını da aktif istihdam politikalarının yanı sıra etkin bir şekilde uygulamaktadır. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde belirli bir minimum refah düzeyini korumak adına pasif istihdam politikaları önem arz etmektedir.

AB Konseyi, 9-10 Aralık 1994 tarihli Essen Zirvesi'nde, 1993 Beyaz Kitap (White Paper) ilkeleri doğrultusunda, AB'nin büyüme ve rekabetçi özelliğini geliştirme amacına yönelik, daha fazla iş yaratılması için mesleki eğitim alanında önlemler alınmasına karar vermiştir. Ayrıca iş yaratma konusunda, Avrupa Yatırım Bankası (AYB) tarafından, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ'ler) özendirilmesi yoluyla, istihdamda artış yaşanacağı belirtilmiştir (Özcüre, 2014:142). AB Konseyi, bu süreçte aktif istihdam politikaları kapsamında değerlendirilebilecek, vasıflı, çağın şartlarına uygun şekilde donanımlı, ilgili alanda iyi eğitilmiş elemanları yetiştirmenin ve girişimcilere kaynak ve eğitim desteği vermenin işsizliği azaltmak açısından önemini kavrayan politikaları tavsiye etmektedir. İşgücünün eğitimi ve ihtiyaç duyulan vasıflarla donatımını, yeni istihdam alanlarına yönelik kaynak sağlamayı ve çalışma şartlarını iyileştirmeyi yani "insana yakışır iş" söylemini önceleyen bu politikalarla, AB'nin işsizlik ve ona dayalı sorunları azaltmaya başlaması mümkün olmuştur.

Nitekim Özcüre (2014:142)'nin tespiti de bunu doğrulamaktadır. AB, 15-16 Haziran 1998 tarihlerinde gerçekleştirilen "Cardiff Avrupa Konseyi" sonuç bildirisinde, üye ülkelerin işsizlikle mücadele alanında geliştirdikleri ulusal planlarında, öncelikle gençler, uzun dönemli işsizler ve kadınlar için olmak üzere aktif nüfusun istihdam edilebilmesi, yaşam boyu öğrenimin geliştirilmesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin teşviki ve kendi hesabına çalışanların koşullarının iyileştirilmesine yönelik tedbirler alınması ve çalışmalar yapılması sonucunda pozitif sonuçların alınmaya başlamasından duyulan memnuniyet aktarılmıştır (ÇSGB, 2000:289; akt.:Özcüre, 2014:142).

Avrupa Sosyal Politika Kurumları, Avrupa Sosyal Fonu, Sosyal Diyalog ve AB İşgücü Piyasasında İş Bulma Hizmetleri'nden oluşmaktadır. AB İşgücü Piyasasında İş Bulma Hizmetleri kapsamında, uygun işlere ulaşma kolaylığı, işgücü

piyasaının kurumsal yapısıyla alakalı bir durumdur. Bilgi alış verişinin sağlıklı işlemesi, iş bulmayı kolaylaştıracak ve işsizliğe kısmi de olsa çözüm getirecektir. Bu sistemin sağlıklı işlemesinin amacı, bu işlere ulaşmayı kolaylaştırmak ve işsizliğin süresini kısaltmaktır (Ceylan Ataman, 2010:21-23). AB ülkeleri işsizlikle mücadele sürecinde, bu yönüyle, işgücü piyasasında iş arayan işsizlere işgücü talep eden firmalar arasında bilgi alış verişini ve koordinasyonu sağlamaya yönelik kurumsal altyapıyı da hazırlamış ve hayata geçirmiştir. Böylelikle, uygun kişilerin uygun pozisyonlarla eşleşip yerleşmesi için ihtiyaç duyulan süre kısaltmakta ve bu da işsizliği azaltıcı etki etmektedir.

AB Kurucu Antlaşmaları'nda yer alan istihdam politikalarını ise şu şekilde özetlemek mümkündür: AB, yalnızca üye ülkelerin istihdam politikalarının koordinasyonunu sağlamakta ve bu alanı üye devletlerin yetki alanına bırakmaktadır. İstihdam sorununu çözmek için, ortak bir istihdam politikası belirlenmesi ve Birlik Üyelerinin bu politikalara uyması zorunluluğu ve gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Lizbon Antlaşması'nın 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmesiyle, AB istihdam politikasına son şekli verilmiştir. Buna göre, Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Antlaşması (ABİDA)'nda yer alan istihdam başlıklarıyla bazı düzenlemelere dikkat çekilmiştir. AB istihdam politikası, ABİDA kapsamında yüksek bir istihdam oranını tutturmak biçiminde öngörülmüştür. Birlik faaliyetleri, ABİDA'nın 145. ve 150. maddelerinde belirlenen ilkeler çerçevesinde üye ülkeler arasında işbirliğine dayalı bir strateji izlenerek yürütülmektedir (İKV, 2001:16; İKV, 2008:54-87 ve Europa, 2010a; akt.:Özcüre, 2014:143-144). AB, üye ülkelerin inisiyatiflerine de atıf yapmakla birlikte, yine de ortak belirlenen politikaların kararlı bir şekilde eş zamanlı üye devletlerce uygulamaya konulmasının önemine dikkat çekmekte ve bütün AB Ülkelerinde aynı zamanda işsizliği en aza indirmeyi hedeflemektedir. Bu bakışla bütüncül bir hareket tarzına ve topyekün gelişmeye, bu yolla da sorunları en aza indirmeye önem verilmektedir.

Son yıllarda işsizlikle mücadeleyi önceleyen AB, çeşitli toplantılar ve antlaşmalarla, istihdamı artırmaya yönelik, aktif istihdam politikaları kapsamında değerlendirilebilecek ve vasıflı, eğitilmiş, günün şartlarına uyum sağlayabilecek işgücünün yetiştirilmesini temel alan ve bu konuyla ilgili önlemleri içeren politikalar

belirlemede ve üye ülke sınırları içinde uygulamaya aktarmaktadır. Amsterdam Antlaşması ve Lüksemburg Zirvesi de bunlardan sadece ikisidir.

AB, Amsterdam Antlaşması ile belirlediği yeni “İstihdam Politikası” gereğince, Avrupa İstihdam Stratejisi’nin (AİS) hedefleri olarak, ABİDA’nın 145. maddesine göre, Üye Devletler ve Birlikçe, istihdam için, özellikle yüksek vasıflı, eğitilmiş, yeni ekonomik ve yapısal değişimlere uyum yeteneğine sahip bir işgücü ve ekonomik değişime duyarlı emek piyasaları için, eşgüdümlü bir strateji geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılması uygun görülmüştür (Özçüre, 2014:144-145). 16-17 Haziran 1997’de imzalanan Amsterdam Antlaşmasıyla istihdam ve işsizlik AB’nin ortak sorunu haline dönüşmüştür. Amsterdam Antlaşmasının imzalanmasından kısa süre sonra, 17-18 Kasım 1997’de AB Komisyonu Lüksemburg’da olağanüstü bir İstihdam Zirvesi gerçekleştirmiştir. Bu zirvenin sonucunda, AB’nin 21. yüzyılda gerçekleştireceği tek pazar hedefinin sosyal boyutlarına dikkat çekilmek istenmiştir. Böylece, toplulukta istihdam sorununun çözümlenmesi için Lüksemburg istihdam Zirvesi ile yeni bir döneme girilmiştir. Bundan böyle üye ülkeler, AB düzeyindeki istihdam ve sosyal politika ilkelerini benimsemek ve ulusal düzenlemelerini asgari düzeyde bu kurallara uyumlaştırmakla yükümlü kılınmıştır. Bu kurallar aynı zamanda AİS’in ana çizgilerini oluşturmaktadır (Ceylan Ataman, 2010:91).

AB’nin istihdama yönelik öne çıkan önemli stratejilerinden birisi olan “AİS”, yine yukarıda AB’nin çeşitli organlarınca ortaya konulan politikalar, yapılan antlaşmalar, toplantılarda olduğu gibi, “insana yakışır iş” söyleminin içeriğinde yer alan unsurların yanı sıra, nitelikli işgücü oluşturma, girişimciliği destekleme, değişen şartlara uyum, cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırma vb. politikaları hedeflemektedir. Bunlar aşağıda da ayrıntılı şekilde ele alındığı üzere, aynı zamanda AİS’in temel ilkeleridir.

AB İstihdam Sosyal İşler ve Fırsat Eşitliği Müdürü Viladimir Spidla, AİS’in (bilinen adıyla Lizbon Stratejisi) gerçekleşmesine sosyal ortakların nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda, çalışma hayatı, yaşam boyu öğrenme, çalışma süresi esnekliği gibi konularda alacakları önlemleri ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda, işyerlerinin, ekonomik ve sosyal politika geliştirme sürecine yardımcı olmada en iyi konumda bulunduğu ve çalışma koşullarının belirlenmesinde ve kamu programlarının yürütülmesinde etkin bir rol oynadığı belirtilmektedir. Gelişmiş toplu

pazarlık hakları ve güçlü işçi ve işveren örgütlerinin varlığının, büyüme, rekabet ve istihdam üzerinde olumsuz bir rol oynadığına ilişkin bir kanıtın olmadığına da dikkat çekilmektedir. Dünyada yaşanan ekonomik krizin, tüm aktörlerin ve kaynakların harekete geçirilmesini gerektirdiğini belirten Spidla, bunun da yapıcı ve karşılıklı güvene dayalı ilişkiler içerisinde gerçekleşeceğine yönelik inancını belirtmiştir. Ayrıca, yüksek kalitede bir endüstri ilişkiler sisteminin, işçilere ve işletme yönetimine daha fazla uyum olanağı ve küresel şoklara karşı daha fazla koruma sağladığına işaret etmiştir (European Commission, 2009:5-24). Bu stratejide farklı olarak değinilen, önemsenen diğer bir husus da, istihdama ilişkin sorunları çözmeye yönelik politika geliştirme süreçlerinde, sürece, işyerlerinin de dâhil edilmesi, onların fikirlerinden yararlanmanın da önemsenmesidir. Aslında politika geliştirme sürecinde tabi ki en doğru olanı, konuyla ilgili tüm tarafların ve bilim insanlarının görüşünün alınmasıdır.

Kasım 1997'de yapılan Lüksemburg Zirvesi'nde ortaya çıkan AİS, üye devletlerin istihdam politikalarında önceliklerin belirlenmesini sağlayan bir araçtır. Amaç, daha çok ve daha iyi işler yaratmaktır (Raveaud, 2007; akt.:Ceylan Ataman, 2010:91). Bundan böyle, üye ülkelerin, işgücü piyasası politikalarının yıllık olarak koordinasyonunu yaparken, AİS'in belirlediği önceliklere uygun ulusal eylem planlarını hazırlamaları gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bu sürece tüm sosyal taraflar yani, sendikalar, işverenler, toplu ve yerel kuruluşlar katılacaktır. Avrupa Komisyonu üye ülkelerin hazırladıkları ulusal eylem planlarını inceler ve yıl sonunda bir rapor yayımlar ve komisyon gerekli gördüğü takdirde özel tavsiyelerde bulunabilir. AİS'in dört kılavuz ilkesi bulunmaktadır (Ceylan Ataman, 2010:91). Bu dört ilkeye aşağıda değinilmiştir.

"İstihdam Edilebilirlik" ilkesi kapsamında, Üye Devletler uğraşlarını genellikle uzun süreli işsizliğin önlenmesi için kullanmışlardır. İşsizlerin en az %20'sinin aktif işgücü piyasası önlemlerinden faydalanması hedeflenmektedir. Sürdürülmekte olan kamu istihdam modernleştirilmesi çalışmaları, hem önleyici yaklaşımı hem de uzun süreli işsizlerin yeniden entegrasyonu için alınan spesifik önlemleri desteklemektedir. Temel eğitimden çok yetişkinlerin eğitimine ağırlık verilmesiyle birlikte yaşam boyu eğitime daha fazla önem verildiği görülmektedir. Özellikle mesleki hareketlilik konusu başta olmak üzere Üye Devletlerin

politikalarının işgücü ve nitelik açıklarına yönelik olması uygun görülmüştür (TİSK, 2002:6). İstihdam edilebilirliği arttırmak için sosyal tarafların yaşam boyu eğitim, iş tecrübesi ve diğer tedbirler konusunda işbirliği ve ortak faaliyetlerinin teşvik edilmesinin yanı sıra gençlerin eğitimden işgücü piyasasına geçişlerinin kolaylaştırılması üzerinde önemle durulması gerektiği ifade edilmiştir (Özcüre, 2014:165-166).

“Girişimcilik” ilkesi kapsamında, Üye Devletler, işyerlerinin kuruluşu ve geliştirilmesi konusundaki düzenleyici ve idari çerçevenin yumuşatılması gerektiğini savunmaktadır. İşyerlerine yüklenen yüklerin, özellikle de işyerinin ilk kuruluş aşamasında, yeni bilgi teknolojilerinin kullanımı yoluyla azaltılabileceği öngörülmüştür. Kayıt dışı çalışma ile mücadeleye, birçok Üye Devlet devam etmektedir. Üye devletlerin yeni işçi istihdamına yönelik kuralların sadeleştirilmesi konusundaki çekingenliği, yeni işlerin yaratılmasını engellemektedir. İş ortamının sadeleştirilmesi konusuna verilen önemin, girişimcilik kültürünün yaratılmasına verilen önemle aynı seviyede olmadığı ifade edilmektedir (TİSK, 2002:7).

“Gelişim ve Değişim Sürecine Uyum Sağlama” ilkesi bağlamında, ileri teknolojilerin üretim sürecine girmesiyle değişen endüstri ilişkilerine esnek bir üretim yapısı ve çalışma ilişkileri egemen olmuştur. Talepteki niteliksel ve niceliksel değişimlerin hızlı olması tam zamanında üretim yapılmasını gerekli kılmıştır. Sürekli bir değişime uyum sağlanması dinamik politika uygulamalarını gerektirmekle birlikte, işgücünü piyasaya yönlendiren aktif işgücü piyasası politikalarına geçiş sağlanmıştır. Esnek çalışma düzenlemeleri kapsamında işletmenin üretken ve rekabet edebilir duruma getirilmesi AİS hedefleri arasında önemli bir yere sahiptir. İş organizasyonunu modernize etmek için esneklikle iş güvencesi arasındaki dengenin kurulması gereklidir. Bu kapsamda, çalışma sürelerinin yıllık olarak belirlenmesi, çalışma saatlerinin kısaltılması, yarı zamanlı çalışmanın yaygınlaştırılması ve yaşam boyu eğitim ve kariyer planları uygun görülmüştür. Üye Devletlerin daha esnek sözleşme biçimlerine yasal düzenlemelerinde yer vermeleri önerisi de, uyum kapasitesini güçlü kılan bir önlem olarak AİS’in önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Bu tür esnek sözleşmeler dâhilinde çalışanların da işyerinin gereksinimleriyle uyumlu bir şekilde, yeterli güvence ve statü imkânlarından yararlanabilmeleri gerekmektedir (Ceylan Ataman, 2010:92).

“Eşit Fırsatlar” ilkesine bağlı olarak, cinsiyet ayrımcılığının önlenmesinde işbirliği mekanizmaları ve cinsiyet ayrımcılığının etkilerine bağlı değerlendirmeler açısından bazı ilerlemelerin kaydedildiği belirtilmiştir. Cinsiyet ayrımcılığının azaltılması konusu birçok Üye Devlet bünyesinde gündeme gelmiş ve ücrette cinsiyet farkının azaltılması için bazı yenilikçi modeller benimsenmiştir. Ayrıca, çalışma ve aile yaşamının uyumlaştırılması yönünde birçok olumlu girişime rastlandığı görülmektedir (TİSK, 2002:8).

Bir başka önemli strateji ise, “Avrupa 2020 Stratejisi”dir. Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme için “Avrupa 2020 Stratejisi” raporu Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso tarafından 3 Mart 2010 tarihinde açıklanmıştır. Raporda, AB’nin yeni ekonomik dönüşüm stratejisi ve 2020 için hedefler belirlenmiştir. Dünyada yaşanan küreselleşme, iklim değişikliği gibi hızlı gelişmeler ve Avrupa’da nüfusun yaşlanması gibi AB ekonomisinin yaşadığı yapısal sorunlar, Avrupa 2020 Stratejisinin çıkış noktası olmuştur. Bu sorunların, AB üzerinde yarattığı etkiler değerlendirilerek, AB’nin 2020 yılı itibariyle belirlenen hedefler çerçevesinde yapısal dönüşümü hedeflenmektedir. Avrupa 2020 Stratejisi, yaşanan ekonomik ve mali krizden sonra Avrupa’yı eskisinden daha güçlü duruma getirme düşüncesinin bir çıktısıdır. Bu strateji, yaşanan güncel ekonomik krizi avantaj olarak değerlendirip, yeni bir ekonomiye geçiş için bir başlangıç noktası ve fırsat olarak görmektedir (AB Genel Sekreterliği, 2010). Görüldüğü üzere, Avrupa 2020 stratejisi ile AB ülkeleri, ekonomik alanda düşündüğü reformların temelini atmış, yeni dünya düzenine uyum sağlama ve eski hataları tekrarlamama konusunda bu stratejiyi başlangıç kabul etmiş ve yapısal sorunların çözümüne yönelik politikaları benimsemiştir. Bilgi ve yeniliğin temel alındığı, kaynakların verimli kullanıldığı ve de yüksek istihdamın sağlandığı bir ekonomi, Avrupa 2020 Stratejisinin öncelikleri olarak belirlenmiştir.

Büyümenin ve istihdamın artırılması için 2005 yılında kabul edilen Yenilenmiş Lizbon Stratejisi kapsamında, Avrupa Sosyal Modelini yeniden şekillendiren *Sosyal Gündem* (2005-2010) AB istihdam ve sosyal politikalarının ana hatlarını açıklamaktadır. Bu gündem çerçevesinde, herkese eşit şartlar ve iş imkânlarının sağlanması ile AB’nin büyümesi ve istihdam artışından herkesin

faydalanması gibi uygulamaların hayata geçirilmesi hedeflenmiştir (Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası).

Görüldüğü üzere AB’de, istihdama ilişkin, değişen ve gelişen şartlara göre işgücünün eğitilmesi, iş olanaklarının artırılması, girişimciliğin özendirilmesi, AB ülkeleri arasında istihdam konusunda koordineli hareket edilmesi gibi daha çok aktif istihdam politikalarının benimsendiği ve öne çıktığı görülmektedir. Bu politikalar arasında mesleki eğitim ve işgücünün esnekleştirilmesi öncelikli politikalar arasında yer almaktadır. AB ülkelerinde durumu ana hatlarıyla özetledikten sonra, şimdi Türkiye’de istihdama yönelik uygulanan politikalar üzerinde durmakta da, kıyaslama yapabilmek açısından yarar görülmektedir.

1.3.2. Türkiye’de Uygulanan İstihdam Politikaları

Türkiye’de uygulanan istihdam politikalarına geçmeden önce, işsizlik ve istihdamın genel görünümüyle ilgili son istatistikî bilgileri aktarmakta yarar görülmektedir. TÜİK’in açıkladığı Nisan 2015 verilerine göre, Türkiye genelinde 15+ yaş grubundaki işsiz sayısı geçen yılın aynı dönemine göre 242 bin kişi artarak 2 milyon 821 bin kişi olarak gerçekleşmiş, işsizlik oranı ise 1 puan artarak %11,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde tarım dışı işsizlik oranı %11,6 olarak tahmin edilmiştir. 15-24 yaş grubunu içeren genç işsizlik oranı 1,5 puan artış ile %17 olarak gerçekleşirken, 15-64 yaş grubunda bu oran 0,7 puanlık artışla %9,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde istihdam oranı ise 0,1 puan artarak %46,2 olmuştur (TÜİK, 2015). Genç nüfusa ilişkin %20 olan işsizlik oranı ve bütün nüfusu kapsayan işsizlik oranları, Türkiye’de istihdam sorununun büyüklüğüne ve önde gelen sorunlardan birisi olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye’de, ilk olarak 1950’lerden sonra işsizlik ve işsizlerin istihdam sorunu ele alınmaya başlanmıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı öncesi döneme kadar genellikle %2-4 arasında gerçekleşen işsizlik oranları, 1970’li yıllardan sonra yükselişe geçmiştir. 1962 yılı verilerine göre işsizlik oranı %3,2 ve işsiz sayısı 420 bin iken, 1972 yılında bu oran %6,2’yle 936 bin kişiye yükselmiştir. Söz konusu yıllarda endüstrileşmeyle gelen yeni çalışma alanlarının kırsal alanlardan kentlere göç hareketlerini hızlandırması, tarımda hızlı makineleşme sürecine geçilmesi ve hızlı nüfus artışının etkilerinin işgücü piyasasına yansması gibi gelişmeler, işgücü

piyasasını çok yönlü etkilemiş ve istihdam sorunlarını meydana getirmiştir (Çağlayan, Zeytinoğlu, vd., 2010:78). 1960'lı yıllardan itibaren işsizlik, kentlerde ciddi bir sorun olarak başlamış ve günümüzde de hala önde gelen sorunlardan birisi olarak yerini korumaktadır (Işığışık, 2014:193). Bunların yanı sıra, 1980'lerden itibaren ortaya çıkan küreselleşmeye dayalı oluşan yeni dünya düzeni ile rekabet sorunları da, Türkiye'de işsizlik sorununu derinleştirmiştir.

Aşağıda, Türkiye'de istihdama yönelik politikaların günümüze kadar gelişimi, bugünkü politikalarda dahil edilerek kronolojik sırada ele alınmaktadır. Ülkemizde yapılan anayasalar, çalışmayı bir hak olarak tanımaktadır (Tokol, 2000:116; Işığışık, 2014:193). 1961 Anayasası'nda, tam istihdamın sağlanması devlete bir görev olarak yüklenmiş olup; 1982 Anayasası'nda da, devletin çalışanları koruması, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli önlemleri alması gerekliliği hükmüne yer verilmiştir (Işığışık, 2014:193).

Türkiye'de yıllara göre istihdam politikaları ve çözüm önerilerini görebilmek için, özellikle planlı dönemde Kalkınma Planlarında istihdam politikalarının nasıl ele alındığını incelemekte yarar görülmektedir. 1963-1967 arasını kapsayan ilk Kalkınma Planı ile 2007-2013 arasını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda dahil tüm planlarda öne çıkan istihdama yönelik politikaların ana başlıkları özetlenmiş, şu an yürürlükte olan 10. Kalkınma Planındaki hususlar ayrıca ele alınmıştır.

İlk dokuz planda, istihdam politikaları kapsamında, bazıları ayrı ayrı planlarda tekrarlayan şekilde, kırdan kente göç ve tarımda faaliyet gösterme ile ilgili önlemlerin alınması; istihdama ilişkin sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal gelişmenin de ele alınması; yaygın açık işsizliğin azaltılması; teknoloji ve sanayi politikalarıyla uyumlu istihdam politikalarına önem verilmesi; sanayi sektörünün üretim payının artırılması; girişimciliğin desteklenmesi; büyümenin hızlı ve istikrarlı olması; işgücünün eğitimi yoluyla niteliğinin artırılması; Türkiye'nin küresel rekabete açık güçlü bir ekonomiye sahip olması gibi önemli hususlara işaret edilmektedir (DPT, 1968:127; DPT, 1973:653; DPT, 1984:1,128; DPT, 1995:53; DPT, 2000:102-103; Kalkınma Bakanlığı, 2013:46-47; Çağlayan, Zeytinoğlu, vd., 2010:79-86).

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)'nda ise, Türkiye'nin kriz sonrası OECD ülkeleri arasında işsizliği en çok azaltan ülke olduğuna dikkat çekilmekte, bazı

önlemleri ve gelişmeleri içinde barındıran bir işgücü piyasasının oluşturulması temel hedef politika olarak belirlenmektedir. Bu önlem ve gelişmeler, toplumun bütün kesimlerine “insana yakışır iş” fırsatlarının sunulmasını, işgücünün kalitesinin yükseltilip etkin kullanılmasını, toplumsal cinsiyet eşitliği ile iş sağlığı ve güvenliği şartlarının iyileştirilmesini ve güvenceli esneklik yaklaşımının benimsenmesini içermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:46-47).

Görüldüğü üzere, özellikle 10. Kalkınma Planı başta ve daha kapsamlı olmak üzere Kalkınma Planlarında genelde, ekonomiyi geliştirme ve istihdamı artırmaya yönelik politika hedefleri belirlenmiş olup, 10. Kalkınma Planına gelinceye kadarki süreçte, işsizliği azaltma konusunda önemli gelişmeler gösterildiğini söylemek mümkün görünmemektedir. 10. Kalkınma Planı ise yürürlüğe gireli 1.5 yıl olmasına rağmen, yine işsizlik sorununun çözümünde mesafe katedildiğini söylemek mümkün değildir. Aksine, işsizlik oldukça yüksek düzeylerde seyretmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında da, gelişmiş AB ülkelerine göre, sanayileşmede daha geride olmamızın, nüfus artış hızımızın daha fazla olmasının, teknolojik ve bilimsel alt yapıımızdaki zayıflıkların, AR-GE’ye AB ülkeleri kadar pay ayıramamamızın etkili olduğu söylenilebilir. Ancak, 10. Kalkınma Planında istihdama yönelik belirlenen politikaların, AB’nin istihdamla ilgili olarak, son zamanlarda kendisine hedef seçtiği politika ve Avrupa İstihdam Stratejisiyle uyumlu olduğu ve bu politikaların işlevsel kılınması, uygulamaya direk ve daha etkili aktarılması durumunda, AB’nin istihdama yönelik elde ettiği ilerlemeye erişeceğimiz düşünülebilir.

Ülkemizde istihdamla ilgili önemli bir gelişme de; uzun zamandır uygulamaya aktarılması planlanan Ulusal İstihdam Stratejisi’nin (UİS), 10. Kalkınma Planı Dönemi’nde hazırlanarak yürürlüğe girmesi olmuştur (Makal, 2012:5-6). UİS’in dayandığı politikalar kapsamında, ülkemizde işsizliğin doğal işsizlik düzeyine getirilebilmesi ve istihdamın geliştirilebilmesi noktasında, istikrarlı ve yüksek büyüme, büyümenin istihdam duyarlılığının artırılması ve kayıt dışılığın azaltılması hedeflenmektedir. UİS’nin temel hedefleri; 2023 yılı itibarıyla işsizlik oranını %5 düzeyine indirmek, istihdam oranını %55 seviyesine çıkarmak ve tarım dışı sektörde kayıt dışı istihdam oranını %15’in altına indirmektir (ÇSGB, 2014:13,17).

Türkiye UİS, 2014-2023 dönemi düşünülerek hazırlanmış bir stratejidir. Stratejinin temeli, işsizlik sorununa köklü çözümler ortaya koymak ve bu çözümlerin

sürdürülebilir olmasını gözetmek, böylece istihdama ilişkin yapısal sorunları, orta ve uzun vadelerde ekonomik büyümenin istihdama katkısını artırma suretiyle ortadan kaldırmaya dayanmaktadır. Stratejinin dayandığı politika eksenleri ise, eğitim ile istihdam; istihdam ile sosyal koruma ilişkilerinin güçlendirilmesinin yanı sıra, işgücü piyasasında çağın gerektirdiği iş güvencesi ve esnekliğini getirmek ve yaygınlaştırmak, ayrıca özel ihtiyaç ve nüfus gruplarının istihdam edilme oranının daha yukarılara çekilmesi üzerinedir. UİS hazırlanırken, AİS ile uyumlu olması da AB'ye girme müzakereleri yaptığımız, içinde bulunduğumuz süreçte dikkate alınmış, önemsenmiştir (ÇSGB, 2014:1-16). UİS'in istihdam alanındaki yapısal sorunları kaldırmayı hedeflemesi, bu bağlamda, işgücünün eğitimi ve donanımına önem vermesi, istihdam sürecinde “insana yakışır iş” söyleminin gerektirdiği önlemlerin alınmasını benimsemesi, özel ihtiyaç ve nüfus gruplarının istihdamı sürecinde ayrımcılığın önlenmesi gibi aktif istihdam politikası kapsamında değerlendirilebilecek hususların yanı sıra, pasif istihdam politikasıyla ilgili eksikliklerin, AB ve gelişmiş diğer ülke örnekleri de dikkate alınarak giderilmesi hedefiyle de AİS ile oldukça yüksek bir benzerlik taşıdığı görülmektedir.

Türkiye diğer OECD ülkelerinde olduğu gibi hem aktif hem pasif işgücü piyasası politikasına sahiptir. Ülkemiz, 1990'lardan 2003'lere kadar olan dönemde bu konuda önemli girişimlerde bulunmuştur. Türkiye, hem yeni aktif ve pasif politikalar yürütmekte hem de bu programların işleyişi ve etkileri konusunda önemli çalışmalar yapmaktadır. İşsizlik sigortasının yasalaşması ile birlikte pasif işgücü programının önemli bir ayağı ülkemizde yürürlüğe girmiştir (Varçın, 2004:100). Diğer taraftan işgücü piyasasında çalışanlar emeklerini sunmakta, işverenlerde emek talep etmektedir. Bu bağlamda, bazı yazarlar da ülkemizde uygulanan işgücü piyasası politikalarını, işgücü arzı ile ilgili önlemler (arz yönlü politikalar), işgücü talebi ile ilgili önlemler (talep yönlü politikalar) olarak incelemektedir (Murat, 2007:205-209; akt.:İşığışok, 2014:207). Fiziksel ve beşeri sermayeyi geliştirici, iş arama yardımı ve emek mobilitesini artırmaya yönelik politikalar işgücü arzına ilişkin önlemler arasında gösterilebilir. İşgücü talebine ilişkin önlemlere ise, devletin işsizlere doğrudan kamu istihdamı sağlamaya yönelik geliştirdiği politikalar örnek verilebilir.

Türkiye’de uygulanan pasif işgücü piyasası politikası aracı; işsizlik sigortası olmaktadır. Diğer pasif emek piyasası aracı olan “İşsizlik yardımı” ise ülkemizde uygulanmamaktadır. Ancak bazı ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de, ücret garanti fonu, kısa çalışma ödeneği, kıdem tazminatı, ihbar tazminatı ve iş kaybı tazminatı gibi uygulamalar, pasif istihdam politikası araçları içinde ele alınmaktadır (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007:86; akt.:Işığışık, 2014:207).

Türkiye’de aktif istihdam politikalarına ilişkin ilke ve uygulamalara 1985-1989 dönemini kapsayan 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan itibaren rastlandığı görülmektedir (DPT, 1984:131-133). Benzer politika ve tedbirlere süre gelen diğer Kalkınma Planları’nda da yer verilmiştir. Ülkemizde, aktif emek piyasası politikalarının, 2009 yılından itibaren uygulandığı görülmektedir (Tekeli, Özgüler, Özdemir ve Biçerli 2012:159). Bu bağlamda ülkemiz aktif emek piyasası politikalarının uygulanması açısından gelişmiş Batılı ülkelerle kıyaslandığında oldukça geç kalmış olduğu söylenebilir (Işığışık, 2014:219).

Türkiye’de aktif emek piyasası politikaları özellikle 1990 yılından itibaren giderek önem kazanmış ancak arzulanan yeterli seviyeye henüz varamamıştır Türkiye’de uygulanan aktif emek piyasası politikalarının ilki ve en başta geleni, mesleki eğitim yoluyla işgücü yetiştirme kurslarıdır. Bu kursların yanı sıra, iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri ile yatırımları ve istihdamı arttırmaya yönelik teşvikler de önemli aktif emek piyasası politikalarındandır (Uşen, 2007:83-91). Türkiye’de mesleki eğitim anlamında aktif işgücü piyasası politikalarına, 1988 yılında işgücü eğitimi konusunda yürürlüğe konulan yönetmelikle adım atılmıştır. Daha önce mesleki eğitim, meslek okulları aracılığıyla yürütülen ve meslek okullarından mezun olanların uygun mesleklerde iş hayatına atılacağı düşüncesiyle sınırlıydı. Ancak 1988 yılından itibaren Türkiye’de istihdam ve bu tür politikalardan sorumlu olan Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), aktif işgücü programlarını yürütmeye başlamıştır. İŞKUR 1990’larda Dünya Bankası’ndan sağlanan krediyle aktif işgücü piyasası programlarını hızlandırarak bu konuda çok daha etkin bir rol üstlenmiştir. Meslek eğitimine yönelik İŞKUR, İstihdam Garantili Meslek Kursları ve Kendi İşini Kuracaklara Yönelik Kurslar olmak üzere başlıca iki tür program yürütmektedir (Varçın, 2004:103).

Günümüzde Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan 10. Kalkınma Planı (2014-2018), temel ve mesleki becerileri geliştirme programı eylem planı çerçevesinde aktif işgücü programları oluşturulmuştur. Bu programlar, İŞKUR tarafından yürütülmektedir. İŞKUR tarafından yürütülen aktif işgücü programlarında, istihdamın korunması ve artırılması, işsizlerin mesleki niteliklerinin geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması, özel politika gerektiren kesimlerin (engelli, eski hükümlü, vb.) işgücü piyasasına kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu amaçlara yönelik olan bu aktif işgücü programları kapsamında, “mesleki eğitim kursları, işbaşı eğitim programları, girişimcilik eğitim programları, toplum yararına programlar ve diğer kurs/program/proje ve özel uygulamalar” düzenlenmektedir (İŞKUR).

Ülkemizde, özellikle 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulama döneminde yer alan 2009 yılından itibaren, aktif istihdam politikalarına ağırlık verilmeye başlandığı görülmektedir. Ancak aradan geçen 6 yıla ve diğer ülkelere kıyasla son yıllarda oldukça yüksek seyreden ekonomik büyüme oranlarına rağmen, istatistikî veriler incelendiğinde, işsizliğin azalacağına daha da arttığı görülmektedir. Bu olumsuz durum da, işsizliği ortadan kaldırmaya yönelik aktif istihdam politikalarını tekrar gözden geçirmeyi, bu politikaları günün şartlarına uygun ve daha işlevsel hale getirmeyi zorunlu kılmaktadır.

İşsizliği azaltmak istihdamı artırmak için, aktif istihdam politikalarına ağırlık vermenin önemli ve bu sorundan çıkış yolu olduğu, günümüzde, dünyada birçok ülke tarafından kabul görmektedir. Tabii ki bu bakışın, aktif istihdam politikalarından tam sonuç alınıncaya kadar, pasif istihdam politikalarının ihmal edilmesine yol açmayan bir felsefeye de sahip olması önemli görünmektedir. Gelişmiş ülkelerde, örneğin, gelişmiş AB ülkelerinde pasif istihdam politikaları daha kapsamlıyken, ülkemizde daha sınırlı bir uygulamaya sahip bulunmaktadır. Çoğu gelişmiş ülkede ve AB ülkelerinde, hem işsizlik sigortası hem de işsizlik yardımı uygulaması yürürlükteyken, ülkemizde işsizlik sigortası uygulaması bulunmakta ama işsizlik yardımı uygulaması bulunmamaktadır. Bu nedenlerle, aktif istihdam politikalarına ağırlık vermekle birlikte, pasif istihdam politikalarını da geliştirmek, ülkemizin bu alanda üzerinde duracağı konuların başında gelmelidir.

Öte yandan, gerek 10. Kalkınma Planı'nda, gerekse UİS'de ele alınan politikalar, AB'de günümüzde benimsenen, uygulanan ve etkili olan aktif istihdam

politikalarıyla fazlaca örtüşmektedir. Ancak, istihdam ve işsizliğe yönelik güncel istatistikî veriler ele alındığında, benimsediğimiz ve politika olarak belirlediğimiz aktif istihdam politikalarının, yeterince uygulamaya aktarılamadığı ve bu politikaların işlevselliğinin artırılmadığı gözlenmektedir.

İstihdama yönelik politikaların geliştirilebilmesi sürecinde, bu konudaki alan araştırmalarının sonuçlarından ve periyodik olarak elde edilen istatistikî verilerden yararlanma, çağın ve ülkenin şartlarını da dikkate alma, işsizliğin azaltılması için işlevsel politikalar geliştirebilmenin ön şartlarından bazılarıdır. Belirlenen politikalar günü kurtarmak için değil, uzun vadede sorunu çözmeye yönelik ve işlevsel olarak belirlenmeli ve titiz bir şekilde uygulamaya konulmalı, rafta kalmamalıdır. İşlevsel olarak bu politikaların uygulanması sürecinde zorluklarla karşılaşılıyorsa, zorlukların ortadan kaldırılması ve politikadaki eksikliklerin giderilmesine yönelik çalışmalar içinde olunmalıdır.

Türkiye’de işsizlik sorunu, Avrupa İstihdam Stratejisi çerçevesinde incelendiğinde, Türkiye’de özellikle 2000’lerin ortasında işgücü piyasasını iyileştirici çalışmaların, AB aday ülke olmamızın da getirdiği bazı yaptırımlar sonucunda hızlandığı görülmektedir. Üzerine önemli görevler düşen İŞKUR bu konuda, AB ile kıyaslandığında hala yetersiz kalmakta, istihdam piyasasına hâkim olma yolundaki çalışmalarının artarak devam etmesi gerekliliği kaçınılmaz görünmektedir. Ayrıca ülkemizde, Avrupa İstihdam Stratejisine uyum çalışmalarını sürdürmenin yanı sıra, AB Ülkelerinde belirli gruplara istihdam imkanı sağlayan projeler incelenmeli ve bunlardan örnek alınarak Türkiye için de çeşitli projeler hazırlanmalıdır. İşsizlik sorununun çok sık yaşandığı ülkemizde doğrudan AB projelerine uyum sağlamaktan ziyade, Türkiye’nin kendi içinde bulunduğu şartlar dikkate alınarak geliştirilen ve istihdam yapısına uygun çeşitli projelerin yürürlüğe konulması önem taşımaktadır (Yılmaz Eser ve Terzi, 2008:229-250).

Cumhuriyet’ten günümüze kadar Türkiye’de işsizlik sorununun çözümlenmesinde uygulanan ekonomi politikalarının analizi sonucu ulaşılan sonuçlar şöyledir (Bekiroğlu, 2010): Türkiye’nin gerek genel ekonomi politikaları gerekse istihdam politikaları çerçevesinde, Dünya’da ortaya çıkan ekonomi teorilerinin uygulanma zamanı bakımından bir fark olsa da, genelde paralellik

gösterdiği görülmüştür. Türkiye’de işgücü piyasasındaki başarısızlıklar önemli ölçüde hızlı nüfus artışına bağlı olmakta, istihdam oranının, işgücüne katılım oranının ve hali hazırdaki işgücü eğitim seviyesinin düşük olması, istihdamda tarım sektörünün ağırlıklı yapısını koruması, eksik istihdam, gizli işsizlik, çocuk işçiliği ve kayıt dışı istihdam gibi sorunlar da önemli sorunlar kategorisinde yer almaya devam etmektedir. Bunların yanı sıra, kadın-erkek işgücü ve istihdamı arasındaki aşırı oransızlık ile bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları da, Türkiye’deki işgücü piyasasının temel olumsuzluklarından. Türkiye’deki işgücü piyasasının olumsuz yönlerinin yanı sıra, ekonomide yaşanan dönüşüm sürecinin de, işsizlik sorununun büyümesine etki yaptığı da ifade edilmiştir. Geçmişte “tarım ülkesi” özelliği olan ve işgücünün çoğunu bu sektörde istihdam eden Türkiye’nin, sanayileşmesini tamamlamadan hizmetler sektörüne ağırlık vermesi ve istihdamın ağırlığını hizmetler sektörüne kaydırması nedeniyle, işgücü piyasasındaki uyumun, olumsuz bir şekilde bu durumdan etkilendiği görülmüştür. Tarım sektöründeki olumsuzluklar ise etkiyi büyüten diğer sebepler olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye’de işsizlik sorununun çözümlenmesinde, “mikro ve makro ekonomi politikalarının” kullanıldığı gözlemlenmiş olsa da, bu politikaların elde edilen bilgilere ve istatistiklere göre, çözüm üretmede yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Nihayetinde, söz konusu uygulanan politikaların, merkezi otoriteler tarafından yeniden güçlendirilerek uygulanması gerekliliğinin bir gerçek olarak karşımızda durduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bekiroğlu, 2010).

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME – İŞSİZLİK İLİŞKİSİ: TÜRKİYE VE AB ÜLKELERİ İÇİN ANALİZ

Bu bölümde, ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkiyi analiz etmek amacıyla başvurulmuş Okun Kanunu'na ilişkin temel bilgilere yer verilmekte, daha sonra konuyla ilgili Türkiye, AB ülkeleri ve diğer ülkelere yönelik konuyla ilgili yapılan araştırmaların bulguları özetlenmektedir. Ayrıca, Türkiye, AB ülkeleri ve diğer ülkelere yönelik bazı betimleyici istatistikler tablolar halinde sunulmakta ve yorumlanmaktadır. Araştırmanın ekonometrik modeli ve amacına yönelik belirlenmiş sorularının ele alınmasıyla bu bölüm tamamlanmaktadır.

2.1. Okun Kanunu

Amerikalı iktisatçı Arthur Okun, 1962 yılında yaptığı çalışmasıyla ekonomik büyümenin işsizliği azaltıcı etkisine dikkat çekmiştir. Okun Kanunu olarak da bilinen bu ilişkiye göre işsizlikteki değişim ile reel büyüme arasında ters yönlü bir ilişki vardır (Ceylan ve Yılmaz Şahin, 2010). Ekonomik genişleme dönemlerinde işsizliğin düşmesi, ekonomik daralma dönemlerinde ise artması beklenmektedir. Bir konjonktür devresinin daralma (resesyon) döneminde *GSYİH Açığı* ile *İşsizlik Oranı* arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır (Bocutoğlu, 2011:75,77). Okun Kanunu'na göre, talep yetersizliği veya atıl kapasite, işsizliği meydana getiren veya artışına sebep olan unsurlardır. İşsizlik ile çıktı büyümesi arasında bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre işsizlik oranında %1'lik bir artışın, GSYİH'da yaklaşık %3'lük bir düşüşe karşılık geldiği hesap edilmiştir. Okun Kanunu günümüzde de, politikacıların yanı sıra ekonomistler tarafından da, özellikle işgücü piyasaları ve mal piyasası üzerinde bazı ekonomi politikası ölçümlerinin etkisini anlamak için kullanılmaktadır (Germir, 2012:25). Okun Kanunu'na göre, potansiyel çıktı düzeyinin üzerinde sürdürülebilir her %2'lik büyüme karşısında işsizlik oranı %1 düşecektir. Potansiyel çıktı büyümesinin yılda %3 olduğu kabul edilirse, reel GSYİH eğer yılda %3 oranında büyürse, ekonomide işsizlik oranında değişme söz konusu olmayacaktır. Buna karşılık reel GSYİH, yılda %5 oranında

büyürse, işsizlik oranı %1 oranında azalacaktır. Söz konusu ekonomide reel GSYİH'de eğer hiçbir şekilde bir büyüme gerçekleşmemişse işsizlik oranı %1,5 artış gösterecektir. Burada üzerinde durulması gereken nokta, Kanun'un reel GSYİH'deki değişimin işsizlik oranını nasıl etkileyeceğini göstermesidir. Okun Kanunu, işsizlik oranlarında bir azalma olsa da, bu durumun reel GSYİH'da bir artışa neden olmayacağını ifade etmektedir. (Wessels, 2006; akt.: Yılmaz ve Akıncı, 2012:17).

Arthur Okun 1962 yılında yayımladığı makalesinde, bir ekonomi içinde daha fazla mal ve hizmet üretmek için gerekli olan iki ampirik ilişki ortaya koymuştur. Okun, analizi basitleştirmek için, ekonomide kullanılan emek miktarının faydalı bir özeti olarak işsizlik oranını varsaymıştır. Okun Yasası'nın öngördüğü ilişkiyi incelemeye yönelik alternatif dört model bulunmaktadır. Bunlar, fark, aralık, dinamik ve üretim fonksiyonu modelleridir (Knotek, 2007:74-77). Bu modeller arasında en yaygın kullanılan fark versiyonu, işsizlikteki değişimle reel büyüme oranı arasında aşağıda sunulan ilişkiye dayanmaktadır (Ceylan ve Yılmaz Şahin, 2010).

$$\Delta U_t = c_0 + c_1 \Delta Y_t / Y_{t-1}$$

Denklemden;

U : işsizlik oranı

Y : reel çıktı seviyesi

t : zaman indisi

c_1 parametresi: Okun katsayısı

$-c_0/c_1$ oranı: işsizliği değiştirmeyen (istikrarlı kılan) reel çıktı büyüme oranı

c_0/c_1 oranının üzerinde gerçekleşen bir büyüme işsizlik oranını azaltırken, bu oranın altında gerçekleştirilen bir büyüme oranı ise işsizlik oranını artırmaktadır. Okun (Ceylan ve Yılmaz Şahin, 2010), ABD için denklemin parametrelerini şu şekilde tahmin etmiştir: $c_0 = 0.3$ ve $c_1 = 0,07$ ve $-c_0/c_1 = 4$ (yaklaşık değer). Buna göre, ABD için reel GSYİH' de %4'ün üzerindeki her %1'lik artış işsizlik oranında 0,07'lik bir azalış sağlamaktadır.

2.2. Literatür

Aşağıda, konuyla ilgili olarak, önce Türkiye, daha sonra da AB ülkeleri ve diğer ülkelere yönelik yapılan araştırmalar, iki ayrı başlık altında aktarılmaktadır.

2.2.1. Konuyla İlgili, Türkiye'ye Yönelik Araştırmalar

Ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisiyle ilgili, Türkiye'ye yönelik yapılan önemli sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu alt bölümde bu çalışmaların sonuçları verilmektedir. Türkiye' de büyüme-işsizlik arasındaki nedenselliğin yönüne ilişkin çalışmalarda farklı bulgulara rastlanmıştır. Ekonomik büyüme ve işsizlik oranı arasındaki ilişkinin yönünü, 1978-2004 dönemi için Granger ve Hsiao nedensellik testleri ve son tahmin hata kriteri (FPE) ile belirleyen çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular şöyle özetlenebilir (Göktaş Yılmaz, 2005: 11-29): Türkiye ekonomisinde büyüme oranı ile işsizlik oranı arasında karşılıklı bir nedensellik ilişkisinin bulunmadığı, nedensellik ilişkisinin yönünün sadece işsizlik oranından büyüme oranına doğru olduğu, büyüme oranından işsizlik oranına doğru bir nedensellik ilişkisinin ise bulunmadığı ortaya konmuştur. Diğer bir söylemle, Türkiye ekonomisinde işsizlik, ekonomik büyümeyi etkileyen faktörler içinde yer almakla birlikte, iktisadi büyümenin yüksek veya düşük oranda gerçekleşmesi, işsizliğin oluşmasında veya işsizliğin önlenmesinde herhangi bir etkiye sahip bulunmamaktadır.

Bu sonucun ışığında, özellikle son yıllarda Türkiye ekonomisinde büyüme oranının yüksek seviyede gerçekleşmesine rağmen işsizlik oranında gerçekleşen yüksek oranları açıklamak daha kolay olacaktır. Yani, işsizlik oranında gerçekleşen yüksek seviyenin nedenlerinin büyüme oranı ile ilişkili olmadığı, işsizliğin yüksek seyretmesinde başka faktörlerin de etkili olduğu söylenilebilir. Bu sonuç, aynı zamanda Türkiye ekonomisinde sadece yüksek büyüme oranı gerçekleştirerek işsizliği önleme amaçlı uygulanan ekonomi politikalarının yanlışlığını ortaya koymaktadır. Çünkü, Türkiye ekonomisinde gerçekleşen iktisadi büyüme sermaye-yoğun bir büyümedir ve üretimde emek-sermaye bileşim yüzdesi de sermaye lehine

gerçekleşmektedir. Böyle bir gelişme aynı zamanda üretimde teknolojinin etkisinin yüksek seviyede görülmesiyle de yakından ilgilidir (Göktaş Yılmaz, 2005:11-29).

Türkiye’de ekonomik büyüme ve işsizlik oranı arasındaki ilişki 1970-2010 dönemi için incelendiğinde ise, büyüme oranından işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda, Türkiye ekonomisinde ekonomik büyümenin, işsizliği etkileyen faktörler içinde yer aldığı ancak işsizliğin yüksek veya düşük oranda gerçekleşmesinin ekonomik büyümenin oluşmasında herhangi bir etkiye sahip bulunmadığı ortaya konmuştur. Bu bulgu, yüksek büyüme oranının işsizlikte görece bir düşüş yaşanması ile ilişkili olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Kanca, 2012:1-18). Bir diğer çalışmada ise Türkiye için 1975-2008 verilerini kullanarak, ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişki Granger Nedensellik analizi ile test edildiğinde, her iki değişkenin de karşılıklı etkileşim içinde olduğu bulgusu elde edilmiştir (Takım, 2015:315-324).

Genç nüfus ve işsizlik arasındaki ilişkiyi Mayıs 2009’da Akdeniz Üniversitesi’nde gerçekleştirilen saha araştırmasıyla inceleyen bir çalışmada ise genel olarak işsizlik ve özelde eğitimli gençlerin işsizlik sorununun, genel toplumsal sorunların bir bileşeni olduğu, yol açtığı etkilerin ise toplumsal nitelikte olduğu vurgulanmıştır. Araştırmanın alarm veren bulgularına göre, gençlerin %48,6’sı bireysel gelecekleri konusunda kaygılıdır; %58’i Türkiye’nin geleceğine güven duymamaktadır; %81’i işsizlikle mücadelenin devletin ödevi olduğunu düşünmekte; ancak sadece %24’ü, işsiz kaldığında devletten destek bulacağına inanmaktadır. Bu sonuçlara göre, üniversite yönetimleri de dahil, her düzeyde ilgililerin ve yetkililerin daha fazla zaman kaybedilmeden konuyu gündeme alması zorunluluğu açıkça görülmektedir. Tüm toplumsal sorunlar gibi, işsizlik ve eğitimli genç işsizlik sorununun çözüm yolu da politika geliştirme süreciyle yakından ilişkilidir (Mütevelliöğlu, Zambak ve Mert, 2010:207-229).

Ülkelerin yarınlarına güven duyması, ancak genç insanlarına güven duyduğu, onların geleceğe umutla bakabilmeleri için gereken önlemleri aldığı, bu konudaki kararlılığını, ayırdığı kaynaklarla, izlediği politikalarla hayata geçirdiği şartların oluşmasına bağlıdır. Gençlerin becerilerine, niteliklerine ve beklentilerine uygun alanlarda ve iyi koşullarla istihdam edilebilmesinin ön koşulu, ekonomi

politikalarının istihdamı artırma amacına uygun olarak aktif ve etkili gençlik istihdam politikalarının uygulanmasının gerekliliği ortadadır. Diğer taraftan, Türkiye'deki eğitim sistemi, gençlerin emek piyasasında talep edilen nitelik, bilgi ve becerilerle donanmış olarak yetiştirilmesinde yetersiz kalmakta; bir başka deyişle, istihdam ve eğitim politikaları arasında kurulması zorunlu olan eşgüdümün sağlanamadığı görülmektedir (Mütevelliöğlu, Zambak ve Mert, 2010:207-229).

Gençlerde Küresel İstihdam Eğilimleri adlı rapor incelendiğinde, gelişmekte olan ülkelerden bazılarında çalışma çağındaki gençlerin üçte ikisinin ya işsiz ya da düşük kaliteli işlerde çalıştığına işaret edilmiştir. Araştırma kapsamında yer alan on ülkenin altısında, gençlerin yüzde 60'ından fazlası ya işsiz, çoğu kez kayıt dışı ekonomide olmak üzere kalitesiz, düşük ücretli ve gelip geçici işlerde çalışır durumda ya da işgücüne katılmadığı gibi eğitim ve öğretimin de dışında kaldığı görülmüştür. ILO Politikalar Genel Müdür Yardımcısı José M. Salazar-Xirinachs'ın yaptığı araştırmanın analitik çerçevesi, gelişmekte olan ekonomilerde gençlerin karşılaştıkları özel işgücü piyasası güçlüklerini ortaya koyan ayrıştırılmış ve ayrıntılı göstergeler üzerinden oluşturulmuştur. Araştırmaya göre, işsiz sayısına fiilen iş aramayanlar da eklendiğinde, işsizlik oranının resmen açıklanan oranın çok üzerine çıkacağı ifade edilmiştir. Gelişmekte olan kimi ekonomilerde genç nüfusun üçte biri üzerinde işsizliğin etkisi görülmekte, bu gençlerin sosyal koruma kapsamı dışında kaldığı da bilinmektedir. Elder'e göre, "İnsana yakışır ve üretken işlerde çalışan genç ne kadar azsa, ekonomik büyüme de o kadar yetersiz kalacaktır; istihdam artışı ne kadar sınırlı kalırsa, gençleri üretken işlere yerleştirme fırsatları da o kadar azalacaktır" (ILO Türkiye Ofisi, 2013).

Türkiye'de Okun Yasası'nın sınanması çerçevesinde ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki asimetric ilişkisi, 2000:Q1-2010:Q3 üç aylık verileri kullanılarak analiz eden bir çalışmada (Muratoğlu, 2011), öncelikle uygulama sürecine serilerin birim kökleri incelenerek başlanmıştır. Sonrasında durağanlığın incelenmesi amacıyla uygulanan ADF, PP ve KPSS testleri sonucunda serilerin birinci dereceden durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, kırılmanın durağanlık üzerindeki etkisini sınamak amacıyla Zivot ve Andrews testi kullanılmış olup, bundan sonraki

aşamada Engle-Granger analizi ve Johansen Yöntemi kullanılarak iki serinin eşbütünleşik olmadığı bulunmuştur. Buna dayanarak bu serilerin aralarında uzun dönemli ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada Etki Tepki Analizi ve Varyans Ayırıştırması Analizi de uygulanmıştır. Etki Tepki analizi sonucunda, iki serinin altıncı dönemde dengeye ulaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Varyans Ayırıştırması sonuçlarına göre ise, işsizliğin oluşumunda ekonomik büyümenin etkisi varken, ekonomik büyüme üzerinde işsizliğin etkili bir değişken olmadığı ortaya konulmuştur.

Büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkiyi ele alan bir diğer araştırma ise Türkiye için gerçekleştirilmiş, bu araştırma için 1968-2008 yılları arası verilerinden yararlanılmış ve özellikle ekonomik daralma ve genişlemenin olduğu dönemler birbirleriyle kıyaslanarak, Okun katsayısının değişimi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada, iki rejimli eşik bütünleşme ve eşik hata düzeltme modellerinden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, asimetri ilişkisini içeren durgunluk rejimindeki, büyümeye ilişkin dalgalanmaların, genişleme rejiminde yaşanan büyümeye ilişkin dalgalanmalara göre daha fazla işsizliği ortaya çıkardığı görülmüştür. Okun katsayısı ise uzun dönemde 0,48 olarak hesaplanmıştır. Diğer önemli bulgu ise, normal bir rejimde, büyümeye ilişkin dalgalanmalarda, işsizlik oranlarının değişmemesiyle ilgilidir. Bu sonuç, büyüme olmasına rağmen, istihdam artmamakta ve işsizlik düşmemekte yani, istihdam yaratmayan bir büyüme gerçekleşmekte şeklinde yorumlanabilir (Tarı ve Abasız, 2010).

1988-2008 dönemi için Markov-Switching Yaklaşımı perspektifinde Türkiye ekonomisinde ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir: İki değişken arasındaki ilişkinin açıklanmasında klasik, doğrusal zaman serisi tekniklerinin yetersiz kaldığı; bu nedenle söz konusu süreçlerin analizinde doğrusal olmayan zaman serisi tekniklerinin kullanılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Markov rejim değişim modelinin doğrusal modellere göre daha üstün tahmin sonuçları verdiği, ekonominin genişleme ve daralma dönemlerine bağlı olarak değişkenler arasındaki ilişkinin asimetric yapı taşıdığı ve ülkemizde mevcut büyümenin istihdam yaratmadığı bulgularına ulaşılmıştır (Barışık, Çevik ve Kırcı Çevik, 2010:88-102).

Türkiye ekonomisi için Okun ilişkisinin asimetrik olup olmadığı 1950-2007 dönemi yıllık zaman serisi verileri kullanılarak araştırılmış olup, asimetrik ilişkiyi test etmek amacıyla, TAR ve M-TAR modellerini içeren ko-entegrasyon analizi kullanılmıştır. Bu çalışmada en önemli bulgu olarak, Türkiye ekonomisinde Okun yasasının uzun dönemde geçerli olduğu ve ilişkinin de asimetrik olduğu sonucu ortaya konmuştur (Ceylan ve Yılmaz Şahin, 2010:157-165).

Türkiye’de 1990’dan günümüze büyüme-işsizlik dinamikleri incelendiğinde özellikle dışa açık sanayileşme stratejilerinin hız kazandığı 1990’lı yıllarda, Türkiye’de yaşanan 1994 krizi, 1997 Asya Krizi ve 1998 Rusya Krizi’nin, büyüme hızında çok ciddi daralmalara neden olduğu, işsizliği daha da yükselttiği, kişi başına gelir düzeyi ve işgücü verimlilik oranlarının da buna paralel olarak devamlı olarak düştüğü gözlemlenmiştir. Ayrıca dağılan Doğu Bloku ve eski Sovyetler Birliği alanından binlerce yoksul ve işsiz insanın Türkiye’ye akın etmesi sonucu, süreç daha da zor ve olumsuz bir hal almıştır. 2000 ve 2001 yılında Türkiye’de peş peşe yaşanan krizler nedeniyle ortaya çıkan negatif büyüme oranları ise işsizliği artırmıştır. 2002 yılından itibaren ise, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de artan küresel rekabet sonucu istihdamsız bir büyüme ortaya çıkmış ve işsizlik artışı süregelmiştir. Kapasite kullanım oranları ve verimlilik artışları, ücret ve ithalat maliyetlerindeki ucuzlama, tüketim artışları ve stok birikimine yönelik üretim artışları, istihdamsız büyümenin kaynaklarını oluşturan gelişmeler olarak ortaya çıkmaktadır (Gökalp, 2009).

2.2.2. Konuyla İlgili, AB Ülkelerine Yönelik Yapılan Araştırmalar

Konuyla ilgili, AB ülkeleri ve diğer ülkelere yönelik çok sayıda çalışma mevcuttur. Aşağıda AB ülkeleri ve bazı dünya ülkeleri için, ekonomik büyüme-işsizlik ilişkisini ele alan araştırmalar derlenmiştir.

Dört büyük Avrupa ekonomisi üzerinde (Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya) vektör hata düzeltme modelini kullanarak, ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, uzun dönemde ekonomik büyüme ile işsizlik arasında pozitif bir ilişkinin olduğu, kısa dönemde ise Okun kanunu ile tutarlı olduğu bulgularına ulaşılmıştır (Zagler, 2003).

1980-2004 yılları arasında İspanya’nın 14 bölgesi için Okun Kanunu’nun “boşluk” modeli özelliği kullanılarak yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular

şu şekildedir: Birincisi, Okun kanunu'nun çoğu bölgeler için geçerli olduğu belirtilmiştir. İkincisi, bölgeler arasında GSYİH'nin işsizliğe olan tepkisinin minimum 0,32 ile maksimum 1,55 sayısal değerleri arasında değişim gösterdiği bulunmuştur. Üçüncüsü, panel tahminlerinin tutarlı olduğu, ancak, ulusal düzeyde daha düşük katsayılar üreteceği belirtilmiştir. Dördüncüsü ve son olarak, analiz sonucu bulunan Okun katsayısının, Okun (1962), Gordon (1984) ve MNoosa (1997) gibi yazarlar tarafından bulunan katsayılardan daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Villaverde ve Maza, 2007).

Yedi OECD ülkesi (Avustralya, Kanada, Almanya, Japonya, Yeni Zelanda, Birleşik Krallık ve Amerika) için, işsizlik ve reel GSYİH arasında asimetric bir ilişki varsayılarak test edilen çalışma sonucunda, işsizlik ve reel GSYİH arasında uzun dönemli bir ilişki olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca, simetrik bir yaklaşıma dayalı olarak, Okun kanunu'nun standart tahminleri kullanılarak, bu sonuçların elde edilemeyeceği vurgulanmıştır (Harris ve Silverstone, 2001).

Okun kanunu'nun doğrusal olmadığını kanıtlamak için, 20 OECD ülkesi (Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, İzlanda, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, İspanya, Portekiz, İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık ve ABD) üzerinde panel veri analizi kullanılarak yapılan çalışmaya bağlı elde edilen bulgulara göre, konjonktürel işsizlik ve GSYİH arasında asimetric bir ilişkinin varlığı sonucuna ulaşılmıştır (Fouquau, 2008).

1971-1993 dönemi verileri temel alınarak, Yunanistan'da bölgesel düzeyde hâsıla ve işsizlik arasındaki ilişki, panel veri yöntemi (çağdaş birim kök testi ve eşbütünleşme teknikleri) kullanılarak incelenmiş ve bulunan ampirik sonuçlara göre, Okun kanunu'nun 13 bölgenin 6'sında teyit edilebilir olduğu, tüm bölgeler için ise, işsizlik oranı ile hâsıla arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu bulguları elde edilmiştir. (Christopoulos, 2004)

1985-2011 yılları arası veriler kullanılarak, GSYİH ve işsizlik arasındaki ilişki ampirik olarak incelenmiştir. Çalışmada, İspanya'nın illeri için, VAR ve pVar teknikleri kullanılmıştır. Analiz sonucunda, GSYİH'nin işsizlik oranı üzerinde yarattığı etkinin, iller arasında farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, yapılan analizin, İspanya'nın coğrafi kapsamı açısından, önceki çalışmalara göre daha fazla bilgi sağladığı da belirtilmiştir (Melguizo Cháfer, 2015).

İlk kez bölgesel bakış açısıyla, Fransa'nın çeşitli bölgelerinde, büyüme ile işsizlik arasındaki ilişki, 1990-2008 dönemi için, panel veri seti kullanılarak araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, Fransa'nın 22 bölgesinden 14'ünden elde edilen bulgular, Okun Kanunu'nun ampirik geçerliliğini desteklerken, 8 bölgeden elde edilen bulguların ise desteklemediği görülmüştür (Binet ve Facchini, 2013).

G7 ülkeleri için (Kanada, Almanya, Fransa, İtalya, Japonya, İngiltere ve ABD) profesyonel ekonomistler tarafından yapılan, Consensus Economics Tahmini (CEF) anket verileri, asimetrikler olmadan bazal ampirik modele uygulanmış ve GSYİH ile işsizlik arasındaki ilişkinin Okun Kanunu'yla tutarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Pierdzioch, Rülke ve Stadtmann, 2011).

1977-2008 dönemi boyunca Avrupa ülkelerinde yaşanan işsizlik hareketleri ve ekonomik büyüme ve işsizlik oranı arasındaki uzun ve kısa süreli ilişkiler tüm panelde (panel birim kök, panel koentegrasyon, panel hata düzeltme modeli) incelenmiştir. Avrupa ülkelerinin çoğunda, işsizlik histerisini destekleyen kanıtlar bulunmuştur. İnceleme, konjonktürel dalgalanmaların işsizlik üzerinde kalıcı etkiye sahip olduğunu da göstermiştir. Elde edilen sonuçlara göre, GSYİH ve işsizlik oranı arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu bulunmuş, ancak, bu çalışmada bulunan uzun dönem katsayılarının, Okun kanunu'nun katsayıları ile karşılaştırılması sonucunda, daha düşük olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, bu sonuçlar, işsizlik histerisinin, bütün Avrupa ülkelerinde olmasına rağmen, Okun katsayısının geçerliliği ve GSYİH ve işsizlik oranı arasındaki ilişkinin yönünün ülkeler arasında farklılık gösterdiği bulgularına ulaşılmıştır (Tatoğlu, 2011).

Okun kanunu'nun 34 OECD ülkesi üzerinde 1987-2012 döneminin verileri kullanılarak test edilmesi sonucu bazı bulgulara ulaşılmıştır. Birincisi, 23 ülkede Okun kanunu'nun doğruluğu kanıtlanmıştır. İkincisi, özellikle büyüme performansı yüksek olan ülkelerin istihdam oranı oldukça düşüktür. Üçüncüsü, 23 OECD ülkesinin 14'ünde uzun vadeli ortak bütünleşmenin geçerli olduğu vurgulanmıştır. Dördüncüsü, 34 OECD ülkesinde ortalama işsizlik oranı 6,87; ortalama büyüme oranı ise 2,43 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, kanunu'nun geçerliliğiyle ilgili şüphe uyandıran sonuçlardır (Kargı, 2014).

Reel GSYİH ve işsizlik oranı verileri kullanılarak, 4 Akdeniz ülkesi (Portekiz, Yunanistan, İtalya ve İspanya) için Okun katsayısının değişimini inceleyen

araştırma sonucunda, tahmini Okun katsayıları Portekiz için -0,016, Yunanistan için -0,007, İspanya için -0,017, İtalya için -0,024 ve AB-15 için -0,12 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları, reel GSYİH kaybı açısından işsizlik maliyetinin, Yunanistan için (-0,007) dūřuk, İtalya için (-0,024) bŸyŸk olduğunu gŸstermiřtir (Dritsaki ve Dritsakis, 2009).

Konuyla ilgili, TŸrkiye, AB Ÿlkeleri ve diğer bazı Ÿlkelere yŸnelik yapılan araştırmalar, genellikle Okun kanunu'nu destekleyici sonuç ve bulgularıyla Ÿn plana çıkmaktadır. Bu kadar çok araştırma bulgusunun, Okun Kanunu'nu desteklemesi, yani ekonomik bŸyŸme ile işsizlik azalmaktadır, istihdam artmaktadır bulgularına rağmen, son yıllarda ekonomik bŸyŸmedeki artışlara karşın, bŸtŸn dŸnyada, işsizliğin azalacağına yerinde sayması hatta daha da artması, işsizliği ekonomik bŸyŸme dışında etkileyen diğer etkenlerin neler olduğu ve ne derece etkili olduğunu ortaya koyacak araştırmaların da yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

2.3. Veri ve Betimleyici İstatistikler

Bu kısımda, 1983-2013 dŸnemi için, AB (6) Ÿlkeleri ve TŸrkiye'ye ilişkin temel, ekonomik bŸyŸme ve iřgŸcŸ piyasası gŸstergelerine yer verilmekte ve alt dŸnemler itibariyle betimsel istatistikler ışığında, TŸrkiye'nin durumu karşılaştırılmal olarak sunulmaktadır.

Tablo 1: AB (6) Ülkeleri ve Türkiye'de Kişi Başına GSYİH' de Artış ve GSYİH Oranlarının, 1983-2013 Arası Beş Yıllık Döneme İlişkin Ortalamaları

DÖNEMLER ÜLKELER	1983-1988		1989-1994		1995-2000		2001-2006		2007-2013	
	GSYİH Büyüme Hızı (%)	Kişi Başı GSYİH (Sabit \$)	GSYİH Büyüme Hızı (%)	Kişi Başı GSYİH (Sabit \$)	GSYİH Büyüme Hızı (%)	Kişi Başı GSYİH (Sabit \$)	GSYİH Büyüme Hızı (%)	Kişi Başı GSYİH (Sabit \$)	GSYİH Büyüme Hızı (%)	Kişi Başı GSYİH (Sabit \$)
Almanya	2,4	-	2,9	32.721	1,9	35.095	1,1	37.835	1	41.346
Fransa	2,3	-	1,9	29.848	2,8	32.494	1,8	35.898	0,6	37.138
İngiltere	4,1	-	1,5	26.576	3	30.268	3	35.428	0,6	36.854
İtalya	2,9	-	1,5	31.269	2,1	34.124	1,1	36.983	-1	35.879
İspanya	3,3	-	2,2	24.631	3,9	27.887	3,5	32.666	-0,4	33.140
Yunanistan	1	-	1,3	21.222	3,4	23.131	4,2	28.597	-3,6	28.629
AB (6) Ülkelerinin Ortalaması	2,7	-	1,9	27.711	2,9	30.500	2,5	34.568	-0,5	35.498
Türkiye	5,8	-	3	10.917	4,8	12.508	5,1	13.884	3,5	17.099

Kaynak: World Bank, International Comparison Program Database

Not: Kişi Başı GSYİH (\$): Kişi Başı GSYİH, Satın Alma Gücü Paritesi (sabit uluslararası 2011 \$)

Tablo 1'den 5'e bütün tablolarda 1983-1988 arası 1.dönem, 1989-1994 arası 2.dönem, 1995-2000 arası 3.dönem, 2001-2006 arası 4.dönem ve 2007-2013 arası 5.dönem olarak adlandırılmaktadır. Tablo 1'de kişi başı reel GSYİH ve GSYİH büyüme hızları sunulmaktadır.

Tablo 1'de, ülkeler bazında GSYİH'nın, 1. dönemde bir önceki döneme göre yüzde ne kadar değiştiğine ilişkin dönem ortalamalarına yer verilmiş, ilgili kaynaktan ulaşılamadığı için, kişi başı GSYİH değerleri verilememiştir. Bu nedenle kıyaslamalar diğer dönemler dikkate alınarak yapılacaktır.

Tablo 1 incelendiğinde, Almanya dışında kalan bütün ülkelerde, her dönem dikkate alındığında istikrarlı bir büyüme veya küçülme seyrinin izlediğinden söz edilemez. Almanya'da ise, 2. dönemden 5. döneme doğru gidildikçe ekonomik olarak istikrarlı hep bir küçülme seyrinin izlendiği görülmektedir. Hemen hemen tablodaki bütün ülkelerde görülen ekonomik büyüme istikrarsızlığına rağmen, İtalya dışında kalan Türkiye'nin de içinde olduğu diğer 6 ülkede, kişi başı GSYİH miktarlarının, 2. dönemden 5. döneme doğru gidildikçe düzenli bir artış trendinde olduğu görülmektedir. Özellikle İspanya ve Yunanistan'ın eksi büyümeye sahip olduğu 5. dönemde dahi kişi başı GSYİH miktarının bir önceki dönem ortalamasına göre hâlâ artmış olması dikkat çekicidir.

5. dönem itibariyle ülkeler arası kıyaslama yapıldığında en yüksek büyümeye %3,5 oranla Türkiye'nin ve en yüksek kişi başı gelire ise 41.346 dolar ile Almanya'nın sahip olduğu görülmektedir. Büyüme açısından Türkiye'yi bu dönem itibariyle sırasıyla, Almanya, Fransa ve İngiltere (aynı orana sahip), İspanya, İtalya ve Yunanistan takip etmektedir. Türkiye bu dönemde eksi görünen AB'nin 6 ülkesinin ortalamasından da kat kat fazla büyüme oranına sahip görünmektedir. Bu fark, Avrupa'da yaşanan krizin AB ülkelerini doğrudan etkilemesinin bir yansımasıdır. Kişi başı reel gelir açısından ise Almanya'yı sırasıyla, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya, Yunanistan ve Türkiye takip etmektedir.

Bütün dönemler dikkate alındığında, Türkiye'nin diğer AB ülkelerine göre genelde yüksek büyüme ortalamalarına sahip olmasına rağmen kişi başı gelir açısından en son sırada yer alması, Türkiye ile AB ülkeleri arasındaki gelişmişlik farkının bir sonucudur. Türkiye'nin henüz tarımdan sanayi ve hizmetlere dönüşümü tam olarak tamamlayamaması, sanayi üretiminin diğer ülkelere göre hem sermaye

birikimi hem de teknolojik altyapı yönünden yetersiz olması, yüksek nüfusla birlikte bağımlı nüfusun da yüksek olması bu gelişmişlik farkının nedenleri arasındadır.

Tablo 2: AB (6) Ülkeleri ve Türkiye' de GSYİH'nin Sektörel Dağılımı, 1983-2013 Arası Beş Ayrı Döneme İlişkin Ortalamalar (%)

DÖNEMLER ÜLKELER	1983-1988			1989-1994			1995-2000			2001-2006			2007-2013		
	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Tarım	Sanayi	Hizmetler
Almanya	-	-	-	3,7	38,5	57,8	2,9	34,6	62,5	2,4	31,2	66,4	1,7	28,8	69,5
Fransa	7,2	31,4	61,6	5,7	28,7	65,7	4,7	36,5	69	4	24,5	71,3	3,1	22,5	74,1
İngiltere	2,5	31,5	64,8	2,2	30,5	66,7	1,6	26,4	71,5	1,4	23	75,5	1,2	20,1	78
İtalya	11,4	33,1	56	8,5	33,1	58,9	6,1	32,8	61,4	4,7	31,1	64,3	3,8	29,1	67,2
İspanya	16,9	32,4	50,6	10,8	32,2	57	7,8	30,3	61,9	5,7	30,5	63,8	4,3	24,6	71,2
Yunanistan	28,4	27,9	43,8	22,6	25,9	51,5	18,9	22,9	58,2	14	22,6	63,4	12,1	20	67,9
AB (6) Ülkelerinin Ortalaması	13,3	31,3	55,4	8,9	31,5	59,6	7	30,6	64	5,4	27,2	67,5	4,4	24,2	71,3
Türkiye	45	26,5	48,1	46,2	21,5	33	42,1	23,3	35,9	34,3	23,6	43,6	24,1	26,3	50,2

Kaynak: World Bank, International Comparison Program Database

Tablo 2’de GSYİH’nin sektörel dağılımı sunulmaktadır. Tablo 2 incelendiğinde, AB (6) ülkelerinde, 1. dönemden 5. döneme doğru gidildikçe tarım ve sanayi sektörünün ekonomideki payında genelde istikrarlı bir küçülmeden ve bu sektörlerden hizmetler sektörüne doğru bir kayıştan söz etmek mümkündür. Sadece, Fransa’da 3. dönemde, İspanya’da ise 4. dönemde sanayi sektörünün payında büyüme görülmesine rağmen, diğer dönemler sanayinin payında küçülme göze çarpmaktadır. Tarım ve sanayi sektörlerinin payı düşerken, hizmetler sektörünün payında ise, bütün dönemlerde AB (6) ülkelerinin hepsinde, ayrı ayrı istikrarlı bir büyüme göze çarpmaktadır. AB (6) ülkelerinin ortalamaları alındığında, sanayi sektörünün payında 2. dönemde görülen az bir miktardaki büyümenin dışında, genelde bütün dönemlerde, tarım sektörünün payında ise her dönemde ekonomik küçülme görülmektedir. AB ülkeleri ortalamasına hizmetler sektörü açısından bakıldığında, yine tüm dönemlerde ekonomik büyümenin gerçekleştiği izlenebilmektedir. Ekonominin sektörel yapısındaki bu dönüşüm doğrudan ekonomik gelişme sürecinin bir yansımasıdır.

Türkiye’de ise, tarım sektörünün payında 1. dönemden 2. döneme geçişte küçük bir artış, 2. dönemden 5. döneme kadar sürekli bir küçülmenin gerçekleştiği gözlenebilmektedir. Özellikle 2000’lerin ilk yarısıyla ikinci yarısı arasında görülen tarımın payındaki büyük düşüş dikkat çekicidir. Bu da tarım sektöründen sanayi ve hizmetlere geçişin 1990’ların sonundan itibaren hızlandığına işaret etmektedir. Sanayi sektörünün payında ise 1. dönemden 2. döneme geçişte küçülme, 2. dönemden sonra 5. döneme kadar ise bir büyüme trendi görülmeyle beraber, en son gerçekleşen sanayi sektörü payının (5. dönem), henüz 1. dönemdeki payı yakalayamaması dikkat çekici bir sonuçtur. Yine, hizmetler sektörünün payında sanayi sektörüne benzer şekilde 1. dönemden 2. döneme geçişte küçülme, 2. dönemden sonra 5. döneme kadar sürekli ve güçlü bir büyüme trendi görülmekte, 5. dönemde ulaşılan büyüme oranı ise, tüm dönemlerin en yüksek oranı olarak dikkat çekmektedir. GSYİH’nin sektörel dağılımındaki değişim değerlendirildiğinde, özellikle 1990’ların sonu ve 2000’ler boyunca Türkiye’de tarım sektöründen hizmetler sektörüne doğru ciddi bir geçişin olduğu görülmektedir. Sanayi sektörüne geçişin ise daha sınırlı olduğu gözlenmektedir. Bu bulgular, ekonomik gelişme sürecinden beklenenler ile uyumludur. Ancak, tam bir dönüşümün gerçekleşemediği

diğer AB ülkeleri ile kıyaslandığında çok açık görülmektedir. 5. dönemde Türkiye'de tarımın payı gösterdiği düşüğe rağmen hala %24,1 gibi bir oran ile en yakın takipçisi Yunanistan'ın bile (%12,1) çok üzerindedir.

Sonuç olarak, AB (6) ülkelerinde, bütün dönemlerde hizmetler sektörünün ilk sırada, sanayi sektörünün ikinci sırada, tarım sektörünün ise üçüncü sırada yerini aldığı görülmektedir. Türkiye'de ise dönemler arası ağırlıklarına bakıldığında, hizmetler ve tarım sektörü paylarında yüksek değişimlerin olduğu ve beşinci döneme gelinceye kadar, sanayi sektörüne göre bu iki sektörün payının daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Türkiye'de 5. ve son döneme gelindiğinde ise, ilk sırada hizmetler sektörünün yer aldığı, sanayi sektörünün tarım sektörünü geçerek ikinci sıraya yükseldiği ve son sırada ise tarım sektörünün yer aldığı görülmektedir. Hatta günümüzde bazı gelişmiş ülkelerin, sanayi toplumu evresini de aşarak, bilgi toplumu düzeyine ulaştığı da bilinen bir gerçektir. Bu durum, en yüksek düzeyde gelişmişliğe sahip AB ülkeleri olan Almanya, İngiltere ve Fransa için daha geçerlidir.

Ülkelerin zenginliği ve refahını arttırmak ve ekonomik gelişmeyi sağlamak için, tarım sektörünün küçülmesi ve sanayi sektörünün payının büyümesi büyük bir öneme sahiptir. Sanayi sektörünün büyümesi ön şartıyla aynı anda gelişen, büyüyen hizmetler sektörü de istendik bir sonuçtur. Tabi ki, bütün toplumlar için hedef, bilgi toplumu düzeyine ulaşmak olarak ifade edilebilir.

Tablo 3: AB (6) Ülkeleri ve Türkiye’de İşgücüne Katılım, İstihdam, İşsizlik Oranının ve Nüfus Artış Hızının, 1983-2013 Arası Beş Ayrı Döneme İlişkin Ortalamaları (%)

DÖNEMLER ÜLKELER	1983 – 1988				1989 - 1994				1995 - 2000				2001 - 2006				2007 - 2013			
	İşgücüne Katılım Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı	Nüfus Artış Oranı	İşgücüne Katılım Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı	Nüfus Artış Oranı	İşgücüne Katılım Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı	Nüfus Artış Oranı	İşgücüne Katılım Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı	Nüfus Artış Oranı	İşgücüne Katılım Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı	Nüfus Artış Oranı
Almanya	55,4	-	-	0	57,4	54,2	7,1	0,7	57,6	52,6	8,7	1,6	57,7	52,2	9,6	0	59,8	55,7	6,8	-0,3
Fransa	57	51,5	9,8	0,6	55,7	49,9	10,4	0,4	55,6	49	11,8	0,4	56,1	51,2	8,8	0,7	56,6	51,5	8,9	0,5
İngiltere	60,7	55,7	10,8	0,9	62,5	57,8	8,7	0,3	61,8	58	6,9	0,3	62	59,7	4,9	0,5	62,6	58,7	7,1	0,7
İtalya	49,7	45,2	9,9	0	49,2	44,1	10,3	0	47,9	42,1	11,7	0	49,1	45	8,3	0,3	49,2	44,6	8,6	0,5
İspanya	50,6	40,8	19,5	0,3	51,5	41,7	18,9	0,2	52,4	42,5	18,9	0,4	56,1	50,3	10,4	1,6	60,1	48,9	18,5	0,7
Yunanistan	51,3	47,3	7,7	0,4	49,2	45,3	8	0,8	50,8	44,8	10,3	0,6	52,6	47	9,9	0,3	53,4	45,2	15,3	-0,1
AB (6) Ülkeleri Ortalaması	57	48,1	11,5	0,6	54,3	48,8	10,6	0,5	54,4	48,2	11,4	0,7	55,6	50,9	8,7	0,7	57	50,8	10,9	0,3
Türkiye	60,7	52,6	9,8	2,1	55,8	51	8,5	1,7	52,6	49	7	1,5	47,8	42,9	10,2	1,4	48,7	43,4	10,8	1,3

Kaynak: World Bank, International Comparison Program Database

Tablo 3’de işgücüne katılım oranı, işsizlik oranı, istihdam oranı ve nüfus artış oranı sunulmaktadır. Tablo 3’de görüldüğü gibi, AB(6) Ülkelerinde işgücüne katılımıda ağırlıklı olarak bir artış trendi görülmektedir. Almanya ve İspanya’da her dönemde, Fransa ve İtalya’da 2., 3. dönemler dışında her dönemde, Yunanistan’da 2. dönem, İngiltere’de ise 3. dönem dışı bütün dönemlerde işgücüne katılım oranlarında artışa rastlanmaktadır.

Türkiye’de ise, AB Ülkelerinin aksine, işgücüne katılım oranlarında ağırlıklı olarak bir düşüş trendi görülmektedir. Türkiye’de ilk 4 dönemde görülen düşüş, 5. dönemde 4. döneme göre bir miktar daha artış yaşanmasıyla sonuçlanmaktadır. 2007-2013 arası 5. yani son dönem dikkate alındığında, Türkiye 6 AB ülkesinin de gerisinde kalmasıyla dikkat çekmektedir. Son dönemde işgücüne katılım oranı AB ülkeleri ortalaması %57 iken, Türkiye’de % 48,7’dir.

Türkiye’de işgücüne katılım oranının AB ülkelerinin çok gerisinde kalmasının başlıca nedeni kadınlarda gözlenen çok düşük işgücüne katılım oranıdır. TÜİK verilerine göre 2015 yılı ocak döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre kadınlarda işgücüne katılım oranı 2,3 puanlık artışla %29,9 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2015). Kadınlarda işgücüne katılım oranı son yıllarda gözlenen artışa rağmen %29’lar seviyesi ile OECD ülkeleri arasında en düşük orandır. Bu bağlamda, kadınların işgücüne katılımını düşüren faktörler olarak, düşük eğitim seviyesi, kadın emeğine talebin yetersiz olması, çocuk bakımı ile ilgili kreş vb. düzenlemelerin eksik olması ve topluma hâkim olan patriarkal aile yapısının bir sonucu olarak kadınların çalışmasına olumsuz bakılması öne çıkmaktadır (Dayıoğlu, 2000; Göksel, 2013; İlkaracan, 2012). Ülkemizde işgücüne katılım oranını özellikle kadınlar için düşüren bu faktörlerin ortadan kaldırılarak işgücüne katılımıda AB ülkeleri düzeyine ulaşılması hedeflenmelidir.

AB(6) ülkelerinde, istihdam oranlarında genel olarak dalgalanmalar söz konusu olduğu için, istihdam oranlarına ilişkin düzenli bir artışı veya azalışı içeren bir istikrardan söz etmek mümkün görünmemektedir. Sadece İngiltere ve İspanya’da son dönem dışında kalan bütün dönemlerde istikrarlı bir artış söz konusuyken, bu ülkeler için Dünya ekonomik krizini de içeren son dönemde istihdam oranında bir düşüş gözlenmektedir. AB ülkelerinden, sadece Almanya ve Fransa’da son dönemde bir istihdam oranı artışı söz konusudur. Türkiye’de ilk 4 dönemde görülen istihdam

oranındaki düşüş, işgücüne katılımı da görüldüğü gibi, 5. dönemde 4. döneme göre bir miktar daha artış yaşanmasıyla sonuçlanmaktadır.

Tablo 3 incelendiğinde, son dönemde en yüksek istihdam oranının %58,7 ile İngiltere’de, en düşük istihdam oranının ise %43,4 ile Türkiye’de olduğu görülmektedir. Türkiye’ye, istihdam oranı açısından daha önde olmalarına rağmen çok benzer ve yakın oranlara sahip ülkeler, İtalya ve Yunanistan’dır.

AB(6) ülkelerinde, işsizlik oranlarında da istihdam oranlarına benzer şekilde genel olarak dalgalanmalar söz konusu olduğu için, işsizlik oranlarına ilişkin düzenli bir artışı veya azalışı içeren bir istikrardan söz etmek mümkün görünmemektedir. Dünya ekonomik krizini de içeren son dönemde, sadece Almanya’da işsizlik oranının da bir düşüş söz konusu olurken, diğer AB ülkelerinin hepsinde bu dönemde işsizlik oranlarında bir artış gözlenmektedir. Özellikle Fransa, İtalya ve Yunanistan’da, dördüncü dönem dışındaki bütün dönemlerde işsizlikte genelde bir artış trendi gözlenmektedir. Türkiye ve bütün AB ülkeleri bir arada düşünüldüğünde, ekonomik kriz dönemine de denk gelen son dönemde, en düşük işsizlik oranı %6,8 ile Almanya’da görülmektedir. Bu dönemde en yüksek işsizlik oranlarına bakıldığında ise, ilk sırada %18,5 ile İspanya, ikinci sırada %15,3 ile Yunanistan ve üçüncü sırada %10,8 ile Türkiye gelmektedir. Diğer dört AB ülkesi Türkiye’ye göre daha az işsizlik oranına sahip görünmektedir.

Gerek istihdam, gerekse işsizliğe ilişkin ortaya çıkan bu durum, AB ülkeleri için özellikle son dönem ekonomik kriz sürecinde parçalı bir yapının ortaya çıktığını göstermektedir. Almanya ve İngiltere ile daha az derecede olsa da Fransa ve İtalya’da daha az işsizlik oranı gözlenirken Yunanistan ve İspanya çok yüksek bir orana sahiptir. Bu da bu ülkelerin ekonomik yapılarındaki farklılıklarının ve krizden farklı derecede etkilenmelerinin bir yansımasıdır. Türkiye’de 1. dönemden 4. döneme kadar süren işsizlikteki düşüş eğilimi, 4. dönemde önceki dönemlere göre, 5. dönemde de daha önceki bütün dönemlere göre artış göstermiş ve 2008 ekonomik kriz döneminin de içinde yer aldığı 5. dönemde en yüksek işsizlik oranına ulaşmıştır. Son dönemde Türkiye’de İspanya ve Yunanistan’a göre çok daha iyi bir tablo izlenmesine karşın, gözlenen işsizlik oranı AB(6) ortalaması ile aynıdır.

Nüfus artış hızlarına bakıldığında, AB(6) ülkelerinde, 1. dönemden 5. döneme kadar istikrarlı bir nüfus artışı veya azalışından söz etmek mümkün görünmemekle

beraber, çoğunlukla nüfus artış hızının %1'in altında gerçekleştiği görülmektedir. Avrupa nüfusu bu duruma dayalı olarak giderek yaşlanmaktadır. Sonuç itibariyle yaşlı bağımlı nüfusu artmakta, genç nüfusu ise giderek azalmaktadır.

Türkiye'de, 1. dönemden 5. döneme doğru gidildikçe nüfus artış hızının düzenli şekilde azaldığı izlenmektedir. Nüfus artış hızı düşme eğilimine sahip olmakla birlikte, bütün dönemlerde %1,3'ün üzerinde gerçekleşmiştir. Türkiye son dönemde, AB(6) ülkelerinin nüfus artış hızının (%0,3)'ünün oldukça üstünde %1,3'lük bir nüfus artış hızına sahip, genç nüfusu AB(6) ülkelerinin tam tersine, yaşlı nüfusuna göre kıyaslanamayacak oranda yüksek olan bir ülkedir.

Sonuç olarak, tablodan da izlenebildiği üzere, 2008 ekonomik kriz döneminin de içinde yer aldığı son 7 yıllık dönemi kapsayan 5. dönemde, AB(6) ülkelerinin, nüfus artış hızı dışında kalan diğer üç değişken açısından düşünüldüğünde, Türkiye'ye göre daha iyi bir durumda olduğu gözlenebilmektedir. AB(6) ülkelerinin en zayıf noktası, bu ülkelerin çoğunda nüfus artışının durma noktasına gelmiş olmasıdır. Hatta öyle ki, son dönem ortalamaları dikkate alındığında, Almanya %-0,3, Yunanistan %-0,1'lik oranlarla nüfusunda azalma yaşayan ülkeler konumuna gelmiştir. Türkiye'nin sanayileşmeyi hızlandırarak nüfusla ilgili avantajlarından yararlanması, bazı ekonomik göstergeleri lehine çevirebilmesi açısından önemli görünmektedir.

Tablo 4: Dünyada Bazı Ülkelerin GSYİH Büyüme Hızı ve İşsizlik Oranının, 1983-2013 Arası Beş Döneme İlişkin Ortalamaları (%)

DÖNEMLER ÜLKELER	1983-1988		1989-1994		1995-2000		2001-2006		2007-2013	
	GSYİH Büyüme Hızı	İşsizlik Oranı	GSYİH Büyüme Hızı	İşsizlik Oranı	GSYİH Büyüme Hızı	İşsizlik Oranı	GSYİH Büyüme Hızı	İşsizlik Oranı	GSYİH Büyüme Hızı	İşsizlik Oranı
Norveç	3,5	2,7	2,9	5,5	3,8	3,9	2,2	4	0,9	3,1
Avusturya	3,4	8,5	2,6	9	4,2	7,7	3,2	5,7	2,8	5
ABD	4,6	7,2	2,6	6,4	4,1	4,8	2,6	5,3	1,1	7,8
Çin	11,9	2	9,7	2,5	9	3,1	10,2	4,1	9,7	3,5
Uruguay	1,4	11,8	3,8	8,7	2,2	11,4	1	14,4	5,7	7,2
Brezilya	3,5	3,7	1,7	4,8	2,4	7,8	3	9,1	3,5	7,6
Paraguay	3,8	6,2	4,4	5,4	1,5	5,6	2,4	7,7	5,4	5,4
Bolivya	-0,5	17,7	4	10	3,7	4,3	3,4	5,2	5	3,6
Filipinler	0,3	7	2,6	8,6	3,8	9	4,7	10,2	5,3	7,2

Kaynak: World Bank, International Comparison Program Database

Tablo 4'te dünyadan seçilmiş bazı ülkelerin, ekonomik büyüme hızları ve işsizlik oranlarına ilişkin ortalamalar, beş ayrı dönemde gruplanarak verilmiştir. İnsani Gelişme Raporu 2014'e göre, tabloda adı geçen ülkelerden Norveç, Avustralya ve ABD çok yüksek insani gelişmişlik; Brezilya, Uruguay ve Çin yüksek insani gelişmişlik; Paraguay, Bolivya ve Filipinler ise orta insani gelişmişlik düzeyinde kabul edilen ülkelerdir. Farklı insani gelişmişlik düzeyindeki ülkeler için ekonomik büyüme ve işsizliğin dönemler itibariyle nasıl değiştiği özetlenmeye çalışılacaktır.

Adı geçen ülkeler için ekonomik büyüme hızındaki değişim ile işsizlik oranındaki değişim dönemler arası incelendiğinde, genelde istikrarsız bir ilişkinin yaşandığı görülmektedir. Ekonomik büyümenin arttığı dönemlerde zaman zaman işsizliğin düştüğü görülse de, ekonomik büyüme olmasına rağmen aksine işsizliğin de arttığı dönemlere rastlanmaktadır.

Tablo 5: AB (6) Ülkeleri ve Türkiye'de GSYİH Büyüme Hızı ve İşsizlik Oranının, 1983-2013 Arası Beş Ayrılı Döneme İlişkin Ortalamaları (%)

DÖNEMLER ÜLKELER	1983-1988		1989-1994		1995-2000		2001-2006		2007-2013	
	GSYİH Büyüme Hızı	İşsizlik Oranı	GSYİH Büyüme Hızı	İşsizlik Oranı	GSYİH Büyüme Hızı	İşsizlik Oranı	GSYİH Büyüme Hızı	İşsizlik Oranı	GSYİH Büyüme Hızı	İşsizlik Oranı
Almanya	2,4	-	2,9	7,1	1,9	8,7	1,1	9,6	1	6,8
Fransa	2,3	9,8	1,9	10,4	2,8	11,8	1,8	8,8	0,6	8,9
İngiltere	4,1	10,8	1,5	8,7	3	6,9	3	4,9	0,6	7,1
İtalya	2,9	9,9	1,5	10,3	2,1	11,7	1,1	8,3	-1	8,6
İspanya	3,3	19,5	2,2	18,9	3,9	18,9	3,5	10,4	-0,4	18,5
Yunanistan	1	7,7	1,3	8	3,4	10,3	4,2	9,9	-3,6	15,3
AB (6) Ülkelerinin Ortalaması	2,7	11,5	1,9	10,6	2,9	11,4	2,5	8,7	-0,5	10,9
Türkiye	5,8	9,8	3	8,5	4,8	7	5,1	10,2	3,5	10,8

Kaynak: World Bank, International Comparison Program Database

Tablo 5’de GSYİH büyüme hızı ve işsizlik oranı verileri sunulmaktadır. Tablo 5 incelendiğinde, gerek 6 AB ülkesinin her birisi ve gerekse Türkiye için, dönemler bazında ele alındığında, genelde ekonomik büyüme hızında bir artışın (azalışın) gerçekleşmesine bağlı bir işsizlik oranının azalmasından (artmasından) istikrarlı bir şekilde söz etmek mümkün görünmemektedir. Öyle ki, çoğu zaman ekonomik büyüme gerçekleşmesine rağmen, işsizliğin azalacağına ya yerinde saydığı ya da daha da arttığı bile gözlenebilmektedir.

Tablo 5’teki AB(6) ülkelerinin ortalama oranları dikkate alındığında, 1. dönemde ekonomik büyüme hızı %2,7 iken, işsizlik oranı %11,5 olarak gerçekleşmiştir. 2. dönemde ekonomik büyüme hızı düşmesine rağmen işsizlik oranında artış olacağına düşüş gözlenmektedir. 3. dönemde ekonomik büyüme hızı ikinci döneme göre daha fazla artmış, işsizlikte düşüş olacağına artış gözlenmiştir. 4. dönemde ekonomik büyüme hızında bir önceki döneme göre bir düşme söz konusuysen, işsizlik oranında da önceki döneme göre düşme görülmektedir. 5. dönemde ise ekonomik büyüme oranı küresel ekonomik krizin etkisiyle önceki döneme göre çok fazla düşmüş, hatta sıfırın altına inerek ekonomik küçülme söz konusu olmuş, işsizlik oranı önceki döneme göre bir miktar daha fazla artmıştır.

Tablo 5’e göre, Türkiye’de 1. dönemde ekonomik büyüme hızı %5,8 iken işsizlik oranı %9,8 olarak gerçekleşmiştir. 2. dönemde ekonomik büyüme hızı düşmesine rağmen, işsizlikte artış olacağına düşüş gözlenmiştir. 3. dönemde ekonomik büyüme hızı, ikinci döneme göre daha fazla artmış, işsizlik ise düşmüştür. 4. dönemde ekonomik büyüme hızında bir önceki döneme göre artış olmasına rağmen, işsizlik oranı bir önceki döneme göre daha da düşeceğine aksine yükselmiştir. 5. dönemde ise ekonomik büyüme hızı önceki döneme göre düşmüş, işsizlik oranı önceki döneme göre bir miktar daha fazla artmıştır.

5. dönemde, 2008 ekonomik krizinin de etkisiyle, AB Ülkelerinin bazıları ve Türkiye’de çok düşük oranlarda bir ekonomik büyümenin gerçekleştiği, hatta bazı AB ülkelerinde ekonomik daralmanın ortaya çıktığı görülmektedir. Yine bu dönemde, hem bazı AB ülkeleri (İspanya ve Yunanistan gibi) hem de Türkiye’de, yine krizin etkisiyle, dolayısıyla ekonomik büyüme hızlarının oldukça düşük ya da negatif olmasına bağlı olarak, önceki dönemlere kıyasla, yüksek işsizlik oranlarına ulaşıldığı gözlenmektedir.

Bütün dönemler göz önüne alındığında, ekonomik büyümenin AB(6) ülkeleri ortalaması dikkate alındığında, en yüksek, %2,9 ile 3.dönemde, Türkiye’de ise %5.8 ile 1. dönemde gerçekleştiği görülmektedir. İşsizliğin en yüksek olduğu dönem ise, AB(6) ülkeleri ortalaması dikkate alındığında %11,5 ile 1. dönem, Türkiye’de ise %10,8 ile 5. dönemdir. Türkiye, 2008 ekonomik krizinin etkilerini bütünüyle içeren 5. dönemde AB(6) ülkelerine göre çok daha fazla ekonomik büyüme gerçekleştirmiş olmasına rağmen, onların ortalamasına eşit derecede yüksek bir işsizlik oranına sahip olmasıyla dikkati çekmektedir. Ülkeler bazında bakıldığında, en yüksek büyümenin % 5,8 ile 1. dönemde Türkiye’de, en yüksek işsizliğin ise % 19,5 ile yine 1. dönemde İspanya’da gerçekleştiği gözlenmektedir.

Bütün dönemler dikkate alındığında, hem AB(6) ülkeleri hem de Türkiye’de, konuyla ilgili teorik bilgi birikiminde genelde savunulan, ekonomik büyüme arttıkça işsizlik azalır ön kabulüne uygun oransal artış ve azalışına rastlanmadığı, genelde bir istikrarsızlığın hâkim olduğu söylenilebilir. Türkiye’nin AB ülkelerine göre daha yüksek büyüme oranlarına sahip olmasına rağmen, işgücüne katılım ve istihdam oranlarında genelde AB ülkelerinden geride olması, işsizlik oranında ise AB ülkelerinin çoğuna göre önde olması, Türkiye’de işsizliğe, ekonomik büyüme dışında yol açan nedenlerin ortaya çıkarılması ve gerekli önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır.

2.4. Ekonometrik Model

Bu çalışmada, bölüm 3.1’de detaylı olarak sunulan Okun Kanunu Denklemi, Türkiye ve AB (6) ülkeleri için tahmin edilmektedir. Ekonometrik yöntem olarak “En Küçük Kareler Yöntemi” kullanılmıştır. Analiz dönemi, 1980-2013 dönemini kapsamaktadır. Zamanın etkisini yakalamak ve serilerde durağanlığı sağlamak için bir trend değişkeni de denkleme dahil edilmiştir. Tahmin edilen denklem şöyledir (Okun, 1962; akt.:Ceylan ve Yılmaz Şahin, 2010):

$$\Delta U_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta Y_t / Y_{t-1} + \beta_2 Trend + u_t$$

Denkleme;

U : işsizlik oranı

Y : reel çıktı seviyesi

t : zaman indisi

u : hata terimi

β_2 *Trend*: zaman değişkeni

c_1 parametresi: Okun katsayısı

$-c_0/c_1$ oranı: işsizliği değiştirmeyen (istikrarlı kılan) reel çıktı büyüme oranı

“Küreselleşme sürecinde yaşanan en önemli sorunlardan birisi olan işsizlikle ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, AB ülkeleri (Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya, Yunanistan) ve Türkiye açısından incelemek, Türkiye ile AB Ülkeleri arasında kıyaslama yaparak farklılıkları ortaya çıkarmak” şeklinde belirlenen araştırmanın genel amacı çerçevesinde, iki temel soruya cevap aranmıştır:

- 1) Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya, Yunanistan ve Türkiye ayrı ayrı ele alındığında, bu ülkelerde reel GSYİH büyüme oranındaki artış, işsizlik oranındaki yıllık artış miktarını azaltıcı etki yapmakta mıdır?
- 2) Türkiye’de, büyümenin işsizlikteki yıllık değişimi düşürücü etkisi, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya ve Yunanistan ile kıyaslandığında, daha düşük veya daha yüksek midir? Almanya, Fransa, İngiltere grubu ve Güney Avrupa ülkelerinden olan İtalya, İspanya ve Yunanistan grubu ile kıyaslamalarda bir farklılık ortaya çıkmakta mıdır?

2.5. Bulgular ve Yorumu

Aşağıda, AB (6) ülkeleri (Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya, Yunanistan) ve Türkiye’ye ilişkin, araştırmanın genel amacı altında yer alan ve alt amaçlar kapsamında değerlendirilen soruların sınama yoluyla cevaplanmasına ilişkin bulgular ve bu bulguların yorumları yer almaktadır.

Tablo 6: AB Ülkeleri ve Türkiye için Okun Denklemi Ekonometrik Tahmin Sonuçları

Ülke		Sabit Terim	Okun Katsayısı	Trend	-(Sabit Terim / Okun Katsayısı)
Almanya	Katsayı	1,155	-0,205	-0,073	-5,641
	Standart Hata	0,316	0,067	0,021	
	P-değeri	0,002	0,006	0,003	
Fransa	Katsayı	1,347	-0,346	0,034	-3,894
	Standart Hata	0,329	0,083	0,013	
	P-değeri	0	0	0,012	
İngiltere	Katsayı	0,518	-0,32	0,005	-1,618
	Standart Hata	0,346	0,064	0,015	
	P-değeri	0,146	0	0,744	
İtalya	Katsayı	0,815	-0,233	-0,216	-3,506
	Standart Hata	0,373	0,08	0,016	
	P-değeri	0,037	0,007	0,187	
İspanya	Katsayı	3,613	-0,952	-0,059	-3,795
	Standart Hata	0,599	0,096	0,025	
	P-değeri	0	0	0,026	
Yunanistan	Katsayı	0,257	-0,315	0,046	-0,816
	Standart Hata	0,472	0,056	0,024	
	P-değeri	0,590	0	0,06	
Türkiye	Katsayı	0,601	-0,143	0,002	-4,207
	Standart Hata	0,450	0,042	0,027	
	P-değeri	0,195	0,002	0,93	

Not: p- değeri nin 0,10 ve altı olması g katsayısının (-sabit terim/Okun katsayısı) anlamlı olduğunu söylemektedir. Yani ekonomik büyüme hızındaki artış işsizlik oranını düşürücü etki yapmaktadır.

Ekonometrik tahmin sonuçlarına ilişkin yorumlar, araştırmanın yukarıda sunulan 2 ana soru cümlesi temel alınarak yapılmıştır. İlk olarak, Reel GSYİH büyüme oranındaki artışın, işsizlik oranındaki yıllık artış miktarını azaltıcı etki yapıp yapmadığı değerlendirilmiştir. İkinci olarak ise, büyümenin işsizlikteki yıllık değişimi düşürücü etkisi açısından, ülkeler arası kıyaslamaya ilişkin yorumlara yer verilmiştir. Daha sonra, elde edilen bulgulara ilişkin, literatür desteği aktarılmış, ayrıca araştırmacının yorumlarına da yer verilmiştir. İncelenen tüm ülkelerde reel GSYİH büyüme oranındaki artış, işsizlik oranındaki yıllık artış miktarını istatistikî olarak anlamlı şekilde azaltıcı etki yapmaktadır. Ancak, etkinin büyüklükleri farklılık göstermektedir. Almanya için reel GSYİH'deki %5,64'lük büyümenin üzerindeki her %1'lik artış işsizlik oranını 0.205 puan azaltmaktadır. Fransa'da reel GSYİH'deki %3,89'lük büyümenin üzerindeki her %1'lik artış işsizlik oranını 0.346 puan azaltmaktadır. İngiltere için ise reel GSYİH'deki %1,62'lik büyümenin üzerindeki her %1'lik artış işsizlik oranını 0.32 puan azaltmaktadır.

İtalya için reel GSYİH'deki %3,5'lik İspanya için reel GSYİH'deki %3,8'lik büyümenin üzerindeki her %1'lik artış işsizlik oranını 0.952 puan azaltmaktadır.

Yunanistan için ise reel GSYİH'deki %0,82'lik büyümenin üzerindeki her %1'lik artış işsizlik oranını 0.315 puan azaltmaktadır. Türkiye'de reel GSYİH büyüme oranındaki artış, işsizlik oranındaki yıllık artış miktarını azaltıcı etki yapmaktadır. Türkiye için reel GSYİH'deki %4,2'lik büyümenin üzerindeki her %1'lik artış işsizlik oranını 0.143 puan azaltmaktadır.

Türkiye'de büyümenin işsizlikteki yıllık değişimi düşürücü etkisi (0,143) incelenen tüm ülkeleri kapsayan Almanya'ninkinden (0,205), Fransa'ninkinden (0,346), İngiltere'ninkinden (0,32), İtalya'ninkinden (0,233), İspanya'ninkinden (0,952) ve Yunanistan'ınkinden (0,315) daha düşüktür. Bu da Türkiye'de büyümenin istihdam yaratma kapasitesinin diğer tüm ülkeler ile daha sınırlı olduğunu göstermektedir. Ülke grupları olarak ele alındığında ise belirli bir eğilim dikkati çekmemektedir. Türkiye'nin ardından en düşük etki sırasıyla Almanya ve İtalya'da gözlenmektedir. İspanya'da ise dikkati çeken düzeyde yüksek bir etki görülmektedir. İngiltere, Fransa ve Yunanistan ise daha orta düzeydedir.

Bulgular genel olarak incelendiğinde, 6 AB ülkesinin hepsinde, reel GSYİH büyüme oranındaki artış, işsizlik oranındaki yıllık artış miktarını azaltıcı etki

yapmaktadır. Yine aynı şekilde Türkiye’de de reel GSYİH büyüme oranındaki artış, işsizlik oranındaki yıllık artış miktarını azaltıcı etki yapmaktadır. Ekonomi literatüründe sıkça değinilen, “ekonomik büyüme arttıkça istihdam artar ve dolayısıyla işsizlik azalır” tezi araştırmada ortaya çıkan bulgularca desteklemekte ve Okun Kanunu ile öngörülen ilişkinin incelenen tüm ülkeler için geçerli olduğu görülmektedir.

Bulgular incelendiğinde Türkiye’de büyümenin işsizlikteki yıllık değişimi düşürücü etkisi (0,143), araştırma kapsamında yer alan bütün AB ülkeleriyle ayrı ayrı ikili kıyas yapıldığında daha düşük görünmektedir. Bu sonuçlar, Türkiye’de büyümenin istihdam yaratma kapasitesinin diğer AB ülkelerinin tümüne göre daha sınırlı olduğunu göstermektedir.

Bu Kanuna göre, talep yetersizliği veya atıl kapasite, işsizliği meydana getiren veya artışına sebep olan unsurlardır. İşsizlik ile çıktı büyümesi arasında bir ilişki olduğuna inanılmaktadır. Buna göre işsizlik oranında %1’lik bir artışın GSYİH’da yaklaşık %3’lük bir düşüşe karşılık geldiği hesap edilmiştir. Okun yasasının, politikacıların yanı sıra ekonomistler tarafından da özellikle işgücü piyasaları ve mal piyasası üzerinde bazı ekonomi politikası ölçümlerinin etkisini anlamak için kullanıldığı ileri sürülmektedir (Germir, 2012:25).

Son dönemlerdeki ampirik bulgulara göre, ekonomik büyümede hızlanma genellikle istihdam durumunda bir iyileşmeyi de beraberinde getirmektedir. Yüksek gelirli ülkeler daha iyi bir istihdam durumu gerçekleştirmiştir ve bu gelişmenin geçmiş ekonomik büyümeye bağlı olduğu ifade edilmektedir. Örneğin; 1990’larda, ekonomik büyümedeki hızlı tempo, istihdam durumunda da hızlı bir gelişme getirmiştir. Ancak farklı ülkelerde, benzer pozitif ekonomik büyüme oranları, istihdamda farklı gelişme oranlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Meksika’nın büyüme oranı, Brezilya’dan biraz daha yüksek gerçekleşmiştir. Ama istihdam düzeyi Brezilya’da gelişmiş, Meksika’da gelişme kaydedememiştir. Hindistan’ın büyüme oranı Şili ile aynıdır fakat Şili’deki istihdam düzeyi Hindistan’ın çok ötesinde seyretmektedir (Ghose, Majid, ve Ernst, 2010:99-100).

Bu sonuçlara göre, AB ülkelerinde ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisi, Okun Kanunu’nun ileri sürdüğü tezlere çok yakın bir görünüm arz ederken, bu ilişki Türkiye’de, Okun Kanunu’nun ileri sürdüğü tezlere uymakla birlikte, AB ülkelerine

göre biraz daha zayıf görünmektedir. Bir başka söylemle, Türkiye açısından Okun Kanunu'nun ileri sürdüğü tezler kapsamında yer alan, "ekonomik büyümenin işsizlikteki yıllık değişimi düşürücü etkisi", AB ülkelerine göre daha düşüktür.

Dünyanın ve AB'nin en gelişmiş ülkeleri arasında yer alan, Almanya, İngiltere, Fransa ve Türkiye'ye daha benzer özelliklere sahip olan, İspanya, İtalya ve Yunanistan ile Türkiye arasında, analizlere dayalı elde edilen bulguları kıyaslanacak olursa, işsizliğin üzerine çıkıldığında(%1 artışta) işsizliğin azalacağı kabul edilen ekonomik büyüme eşliğinin, Almanya (%5,4) dışındaki diğer 5 ülkeye göre, Türkiye'de daha yüksek (%4,2) olduğu görülmektedir. Diğer ülkeler için bu değer, İngiltere'de %1,6, Fransa'da %3,9, İtalya'da %3,5, İspanya'da %3,8 ve Yunanistan'da %0,8'dir. Özellikle Yunanistan ve ardından İngiltere için bu eşik düşüktür.

Bu eşikten bağımsız olarak kıyaslama yaptığımızda, Türkiye'de büyümenin işsizlikteki yıllık değişimi düşürücü etkisi (-0,143), araştırma kapsamında yer alan diğer 6 AB ülkesinden de daha düşük olduğu görülmektedir. Bu da Türkiye'de büyümenin istihdam yaratma kapasitesinin bu AB Ülkelerine göre daha sınırlı olduğunu göstermektedir. Hem dünyanın ve AB'nin en gelişmiş ülkeleri arasında yer alan ve ülkemizden de gelişmişlik açısından çok önde olan Almanya, İngiltere ve Fransa'nın, hem de Türkiye'ye gelişmişlik düzeyi açısından daha benzer özelliklere sahip olan, İspanya, İtalya ve Yunanistan'ın ekonomik büyümelerine bağlı istihdam yaratma kapasiteleri ve işsizliği düşürme kapasiteleri oldukça yüksek görünmektedir. AB ülkeleri arasında ekonomik büyümeye bağlı en yüksek istihdam yaratma kapasitesi İspanya (-0,952)'nındır. Daha sonra sırasıyla, Fransa (-0,346), İngiltere (-0,32), Yunanistan (-0,315), İtalya (-0,233) ve Almanya (-0,205) bu ülkeyi izlemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşmenin ivme kazandığı ve başlangıcı kabul edilen 1980 öncesinde, özellikle de 1945-1970 yılları arasında refah devleti, sosyal devlet uygulamalarının birçok ülkede hâkim olduğu ilgili literatürde sıklıkla ele alınmaktadır. Hatta öyle ki, küreselleşme öncesi ve sonrası dönemler kıyaslandığında, küreselleşme öncesi dönemdeki işsizlik oranlarının şimdikine göre daha düşük, kişi başı gelirin daha iyi olduğu eleştirel bir bakışla tartışılmaktadır. Bu döneme, kapitalizmin altın çağı da denmektedir.

Küreselleşme sürecinde neoliberal politikaların hâkim olmasıyla, devletin sosyal koruma harcamalarını kısması, eğitim, sağlık, barınma, sosyal güvenlik gibi temel insani hizmetlere yeterince yatırım yapmaması sonucu, gelir dağılımı adaletsizliği, yoksulluk ve bunlara bağlı sorunlar bütün dünyada daha da belirgin halde öne çıkmıştır.

Yeterli bilimsel ve teknolojik altyapısı olmayan ülkeler ve çağın ihtiyaç duyduğu vasıflara sahip olmayan insanlar, küreselleşmenin getirdiği rekabetçi ortama ayak uyduramamıştır. Bu durum da, ekonomik büyüme gelişmeye paralel bir şekilde sosyal gelişmenin önemsenmemesi dolayısıyla sosyal ve işgücü piyasası ile ilgili sorunları çözücü politikaların geliştirilememesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Bu tartışmalar ve çalışmadan elde edilen bulgular ışığında, bütün AB ülkeleri ve Türkiye’de, ekonomik büyümenin işsizliği azaltıcı etkisi görülmekle birlikte, işsizlik oranları incelendiğinde bu etkinin yeterli düzeyde olmadığı düşünülebilir. Çünkü işsizlik oranları, çalışma kapsamındaki gelişmiş ülkelerde bile hala oldukça yüksek oranlarda bir seyir izlemektedir. Bunun yanı sıra, işsizlik ve ekonomik büyüme verileri, yıllara göre bir önceki yıla göre değişim temel alınarak incelendiğinde, bazı yıllarda ekonomik büyüme hızında bir önceki yıla göre önemli artış olmasına rağmen, buna paralel bir işsizlik azalımından söz etmek mümkün görünmemektedir. Bir başka söylemle, bulgulara göre ekonomik büyümenin genel olarak işsizliği azalttığını düşünmek mümkünse de, bu iki değişkenin değişim yönü bakımından ikisi arasında yıllara göre istikrarlı bir ilişkiden bahsetmenin mümkün olmadığı görünmektedir.

Öte yandan, Türkiye'nin son zamanlarda birçok gelişmiş AB ülkesine göre yüksek büyüme oranlarına sahip olmasına rağmen, bu durumun işsizliği daha da azaltması beklenirken işsizliğin daha da artmakta oluşu, istihdamsız büyümeden söz etmenin mümkün olduğunu göstermektedir. Bu da sonuçları itibarıyla düşündürücü bir sonuçtur. Yine Türkiye'nin kayda değer büyüme oranlarına rağmen, bu büyümenin, işsizliği azaltıcı etkisinin AB ülkelerine göre daha zayıf olması da bir çelişki gibi görünmektedir. Bu sonuçların ortaya çıkışında, yani küreselleşme sürecinde ekonomik büyüme gerçekleşmesine rağmen, başta Türkiye'de olmak üzere, çalışma kapsamındaki AB ülkelerinde işsizliğin yeterince azaltılamamış olmasının nedenlerini aramak, öncelikle önemsenmesi gereken bir konu gibi durmaktadır.

Ülkemiz için işsizliğin yapısal nedenleri, henüz tam endüstri toplumu niteliklerine sahip olamamızla ve tarımdan boşalan işgücünü emecek kentsel bölgelerde yeterli istihdam alanlarının yaratılamaması ile yakından ilişkilidir. Tarımdan sanayi ve hizmetlere dönüşümün başarıyla tamamlanması gerekmektedir. Ülkemize ilişkin bilimsel ve teknolojik altyapıdaki yetersizlikler, sermaye birikiminin yeterince sağlanamaması, üretim yapımızın ithalata bağımlı olması ve aşırı kur dalgalanmalarından doğrudan etkilenmesi, ekonomimizde dünya ekonomilerine paralel yaşanan istikrarsızlıklar ve rekabet gücümüzün gelişmiş ülkelere göre zayıflığı, çoğu alanda hammaddede dışa bağımlılık gibi sorunlara çözüm üretebilecek politikalar geliştirilmelidir. İşgücü talebi ile ilgili sorunların yanı sıra işgücü arzında da sıkıntılar bulunmaktadır. Özellikle belli sektörlerde ihtiyaç duyulan vasıflara sahip işgücünün yetersiz kaldığı alanlarda eşleşme sorunu yaşanmaktadır. Konjonktürel olarak ekonomik durağanlık dönemlerinde de işten çıkarmalar artmakta ve bu da var olan işsizlik sorununu daha da büyütmektedir. Özellikle küresel ekonomik krizin yarattığı etkiler tüm dünya ülkelerinde hissedilmektedir. Ülkemizdeki işsizlik sorununu azaltmak için yukarıda sayılan sorunları azaltmaya yönelik yapısal reformlara ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle yüksek katma değer yaratan sektörlerde yatırımların teşvik edilmesi ve üretim yapısındaki dışa bağımlılığı azaltıcı önlemlerin alınması çok önemlidir.

İşgücünün, genç nüfusu da düşünerek, mesleki eğitim-istihdam ilişkilendirilmesi yapılması, işgücü açığı bulunan alanlarda bireylerin eğitimi ve

donanımına yönelik öncelikli politikaların geliştirilmesi, girişimciliğin özendirilmesi, girişimcilik bilgi ve altyapısının gerekirse devlet desteğiyle sağlanması ve yeni yatırım alanlarının açılmasını teşvik edici politikalara önem verilmesi de, işsizliği azaltma, toplumsal refah seviyesini ve yaşam kalitesini artırma açısından önem taşıyan önceliklerdendir.

Ekonomik büyüme ve diğer aktif istihdam politikalarıyla, işsizliği önemli oranda azaltma başarısı gösteren ülkelerdeki, ekonomik büyüme işsizlik arasındaki ilişki yapısını ve aktif istihdam politikalarını inceleme, değerlendirme de, istihdamı artırmaya yönelik önlem alma da yol gösterici olacaktır.

Ülkelerin, kendi sosyoekonomik yapılarını da dikkate alarak yaptığı bilimsel araştırmalar yoluyla, işsizliği ekonomik büyüme dışında etkileyen değişkenleri, nedenleri de belirlemesi ve bu nedenleri ortadan kaldırmayı hedefleyen politikalar geliştirmesi önem taşımaktadır. Çünkü yıllara göre ekonomik büyüme rakamları incelendiğinde, kimi ülkelerde kimi yıllarda, önemli büyüme oranlarına rağmen, işsizliğin azalmadığı görülmektedir.

Ayrıca sanayileşmiş, gelişmiş ülkelerdeki çalışma, üretme ve gelir paylaşımı düzenine ilişkin yapılara benzer yapıların, ülkenin sosyo-ekonomik yapı farklılıkları da göz önünde bulundurularak oluşturulması, işsizi az, gelir dağılımı adaleti sağlanmış, yaşam kalitesi yüksek, dolayısıyla toplumsal refahın sağlandığı bir topluma ulaşmak açısından büyük öneme sahip görünmektedir.

İşsizlikle daha etkili mücadele edebilmek için, aktif istihdam politikalarının işlevselliği de dikkate alınarak belirlenmeli ve öncelikle hayata geçirilmeli, aktif istihdam politikalarının tam anlamıyla olumlu sonuçları alınıncaya kadar, aynı zamanda pasif istihdam politikalarının da etkili şekilde uygulanması ve günün şartlarına uygun, gelişmiş ülkelerdeki örnekleri de dikkate alınarak geliştirilmesi göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

Ardıç, O., 2010, Makro İktisat, Ankara, Agon Bilgi Akademisi.

Aren, S., 2011, İstihdam Para ve İktisadi Politika, Ankara, İmge Kitabevi.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2010, “Avrupa 2020 stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme için Avrupa Stratejisi” http://www.abgs.gov.tr/files/SBYPB/Sosyal%20Politika%20ve%20%C4%B0stihdam/avrupa_2020_stratejisi.pdf, (14.05.2015).

Ay, S., 2012, “Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 19(2), 321-341.

Barışık, S., Çevik, E.İ., Kırıcı Çevik, N., 2010, “Türkiye’de Okun Yasası, Asimetri İlişkisi ve İstihdam Yaratmayan Büyüme: Markov-Switching Yaklaşımı”, Maliye Dergisi, 159, 88-102.

Bauman, Z., 2010, Küreselleşme Toplumsal Sonuçları, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Baumol, W.J. ve Blinder, A.S., 2010, Macroeconomics Principles and Policy, United States, South-Western Cengage Learning.

Bayraç, H.N., 2003, “Yeni Ekonomi’nin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları”, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(1), 41-62.

Bekiroğlu, C., 2010, Türkiye’de İşsizlik Sorununun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Binet, M. E., ve Facchini, F., 2013, “Okun's Law in the French Regions: a Cross-Regional Comparison” Economics Bulletin, 33(1), 420-433.

Bocutoğlu, E., 2011, Makro İktisat Teoriler ve Politikalar, Trabzon, Murathan Yayınevi.

Boratav, K., 2012, “Yoksulluk, Bölüşüm, Kriz: Bazı Eleştirel Düşünceler”, Mülkiye Dergisi, 36(4), 9-17.

Borbely, D. ve Schumann, C., 2006, “Economic Liberalization and Integration Policy”, H.G. Broadman, T. Paas and P. J. J. Welfens (Eds.), World Bank, Washington, pp. 277-297.

Bulut, N., 2003, “Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu mu?”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 52(2), 174-197.

Ceylan Ataman, B., 1998, “İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar”, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 53(1-4), 59-72.

Ceylan Ataman, B., 2010, Türkiye'nin Adaylık Sürecinde Avrupa Birliği İstihdam ve Sosyal Politikası, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Ceylan, S., ve Yılmaz Şahin B., 2010, “İşsizlik ve Ekonomik Büyüme İlişkisinde Asimetri”, Doğuş Üniversitesi Dergisi, 11(2), 157-165.

Christopoulos, D. K., 2004, “The relationship between output and unemployment: Evidence from Greek regions”, Papers in Regional Science, 83(3), 611-620.

Çağlayan, E., Zeytinoğlu, F.Ç., 2010, Avrupa Birliği İstihdam Projeleri ve Meslek Yüksek Okulları, İstanbul, Türkmen Kitabevi.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü, 2014, Ulusal İstihdam Stratejisi 2014-2023, <http://www.uis.gov.tr/Media/Books/UIS-tr.pdf> (23.05.2015).

Dayioğlu, M., 2000, Labour Market Participation of Women in Turkey. In F. Acar and A. Gunes-Ayata (Eds.), Gender and Identity Construction: Women of Central Asia, the Caucasus and Turkey. A. Leiden: Brill.

DPT, 1968, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkınma%20Planlar/Attachments/8/plan2.pdf>, (18.05.2015).

DPT, 1973, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977, (Çevrimiçi), <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkınma%20Planlar/Attachments/7/plan3.pdf>, (18.05.2015).

DPT, 1984, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkınma%20Planlar/Attachments/5/plan5.pdf>, (18.05.2015).

DPT, 1995, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkınma%20Planlar/Attachments/3/plan7.pdf>, (18.05.2015).

DPT, 2000, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkınma%20Planlar/Attachments/2/plan8.pdf>, (18.05.2015).

Dritsaki, C., ve Dritsakis, N., 2009, “Okun’s Coefficient for Four Mediterranean Member Countries of EU: An Empirical Study”, International Journal of Business and Management, 4(5), p18.

Eğilmez, M., ve Kumcu, E., 2006, Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Ekin, N., 1999, Küreselleşme ve Gümrük Birliği, İstanbul, İTO Yayınları, 1999-47.

Ekin, N., 2000, Türkiye'de Yapay İstihdam ve İstihdam Politikaları, İstanbul, İTO Yayınları, 2000-33.

Eroğlu, Ö. ve Albeni, M., 2002, Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye, Isparta, Bilim Kitabevi.

Ertek, T., 2006, Makroekonomiye Giriş, İstanbul, Beta Basım Yayım.

European Commission, 2009, Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2009-Summary: Social inclusion, pensions, healthcare and long-term care, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities Units E.2 and E.4, Brussels, p. 24.

Fouquan, J., 2008, "Threshold Effects in Okun's Law: A Panel Data Analysis", Economics Bulletin, 5(33), 1-14.

Germir, H.N., 2012, Türkiye'de İstihdam Politikalarının Etkinliği, Ankara, Adalet Yayınevi, Ankara.

Ghose, A.K., Majid, N. ve Ernst, C., 2010, Küresel İstihdam Sorunu, Çev. Ömer Faruk Çolak, Ankara, Efil Yayınevi.

Gökalp, G., 2009, 1990'lı Yıllardan Günümüze Türkiye'de Büyüme, İstihdam ve İşsizlik Arasındaki İlişkilerin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökdere, A., 2001, "Küreselleşmeye Genel Bir Bakış", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 1(1), 71-101.

Göksel, İ., 2013, "Female Labor Force Participation in Turkey: The Role of Conservatism", Women's Studies International Forum, 41(1), 45-54.

Göktaş Yılmaz, Ö., 2005, "Türkiye Ekonomisinde Büyüme ile İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, 2, 11-29.

Gürak, H., 2004, Emek Teknolojik Yenilik ve Büyüme, İstanbul, Değişim Yayınları.

Harris, R. ve Silverstone, 2001, "Testing for Asymmetry in Okun's Law: A Cross-country Comparison", Economics Bulletin, 5(2), 1-13.

Hirst, P. ve Thompson, G., 2002, "The Future of Globalization", Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association, Londra, 37(3), 247-265.

Hirst, P., Thompson, G. ve Bromley, S., 2015, Globalization in Question John Wiley & Sons, p. 304.

ILO Türkiye Ofisi, 2013, Kayıt Dışılık, Düşük Ücret ve İşsizlik: Gelişmekte Olan Ülkelerde Gençlerin Çoğunun Çalışma Yaşamında Karşılaştığı Gerçekler, http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/info/press/work_for_most_youth_in_developing_countries.htm, (30.05.2015).

İşığışok, Ö., 2005, XXI. Yüzyılda İstihdam ve İnsana Yakışır İş, Bursa, Ezgi Kitabevi.

İşığışok, Ö., 2014, İstihdam ve İşsizlik, Bursa, Dora Basım-Yayın.

İlkracan, İ., 2012, "Why so few Women in the Labor Market in Turkey: A Multi-dimensional Analysis", Feminist Economics, 1(18), 1-36.

İŞKUR, Aktif İşgücü Programları, <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/isarayan/aktifisgucuprogramlari.aspx>, (13.8.2015).

Kanca, O.C., 2012, "Türkiye'de İşsizlik ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(2), 1-18.

Kargi, B., 2014, "Okun's Law and Long Term Co-Integration Analysis for OECD Countries (1987-2012)", International Research Journal of Finance and Economics, (119), 77-85.

Knotek, E.S., 2007, "How Useful is Okun's Law?", Economic Review-Federal Reserve Bank of Kansas City, 92(4), 73-103.

Kraay A. ve Dollar D., 2001, "Trade, Growth, and Poverty", World Bank, Development Research Group, Macroeconomics and Growth.

Kutlu, E. ve Eşkinat, R., 2002, Dünya Ekonomisi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Mehmet, Ö. ve Kılıç, C., 2009, Çalışma Ekonomisi Teorisi, Ankara, Gazi Kitabevi.

Melguizo Cháfer, C., 2015, "An analysis of the Okun's law for the Spanish provinces" IREA-Working Papers, 2015, IR15/001, pp. 1-37.

Muratoğlu, Y., 2011, Ekonomik Büyüme ve İşsizlik Arasındaki Asimetrik İlişki ve Türkiye'de Okun Yasasının Sınanması, Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mütevelliöğlu, N., Zanbak, M. ve Mert, M., 2010, "İşsizlik, Üniversiteli Gençlik ve Gelecek: Bir Alan Araştırmasının Bulguları" C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 11(1), 207-229.

Özcüre, G., 2014, Avrupa Birliği'nin İstihdam ve Sosyal Politikası, İstanbul, Derin Yayınları.

Özdemir, S., 2007, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, İstanbul, İTO Yayınları, 2007-57.

Özdemir, S., Ersöz H.Y. ve Sarıoğlu, İ., 2006, İşsizlik Sorununun Çözümünde Kobi'lerin Desteklenmesi, İstanbul, İTO Yayınları 2006-45.

Parasız, İ., 2008, Ekonomik Büyüme Teorileri, Bursa, Ezgi Kitabevi.

Pierdzioch, C., Rülke, J. C., ve Stadtmann, G., 2011, "Do Professional Economists' Forecasts Reflect Okun's Law? Some Evidence for the G7 Countries" Applied Economics, 43(11), 1365-1373.

Robertson R., 2009, Globalization, Wages, and the Quality of Jobs, R. Robertson, D. Brown, G. Pierre and M.L.S. Puerta (Eds.), The World Bank, Washington, p. 304.

Sarıdoğan, E., 2010, Mikroekonomi ve Makroekonomi Düzeyinde Küresel Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler ve Stratejiler, İstanbul, İTO Yayınları, 2010-51.

Seyidoğlu, H., 2013, Uluslararası İktisat, İstanbul, Güzem Can Yayınları.

Sosyal Güvenlik Kurumu,

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/sigortalilik/kayitdisi_istihdam.., (09.05.2015).

Şenkal, A., 2011, Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika, İstanbul, Alfa Yayınları.

Şenses, F., 2013, Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk, İstanbul, İletişim Yayınları.

UNDP, 2014, Human Development Report 2014, New York, p. 227.

Takım, A., (2015), "Türkiye'de Ekonomik Büyüme İle İşsizlik Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Testi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27(27).

Tarı, R. ve Abasız, T., 2010, "Asimetrik Etkiler Altında Okun Yasası'nın Eşik Hata Düzeltme Modeli ile Sınanması: Türkiye Örneği", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, 25(291), 53-77.

Tatoğlu, F. Y., 2011, "The long and short run effects between unemployment and economic growth in Europe" Doğu Üniversitesi Dergisi, 12(1), 99-113.

T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, Ankara.

TİSK, 2002, Avrupa Birliği İstihdam Paketi, Ankara, Ajans-Türk Basın ve Basım A.Ş., 217, s. 40.

Tokol, A., vd., 2014, Sosyal Politika, A.Tokol ve Y.Alper (Edi.), Bursa, Dora Basım Yayın.

TÜİK, 2015, İşgücü İstatistikleri, Nisan 2015, Haber Bülteni, 07.07.2015.

Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, "AB'nin İstihdam ve Sosyal Politikası", <http://www.mess.org.tr/ab/PDF/istihdamvesosyalpolitika.pdf>, (14.05.2015).

Türk-İş, 2012, Ulusal İstihdam Stratejisi: Eleştirel Bir Bakış, (Edi: A. Makal), Ulusal İstihdam Sempozyumu, Ankara, s. 87.

Uşen, Ş., 2007, "Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'de Aktif Emek Piyasası Politikaları", Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 13(2), 65-95.

Varçın, R., 2004, İstihdam ve İşgücü Piyasası Politikaları, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Villaverde, J. ve Maza, A., 2007, "Okun's Law in the Spanish Regions", Economics Bulletin, 18(5), 1-11.

World Bank, World Development Indicators, <http://data.worldbank.org/>, Erişim Tarihi: 25.06.2015.

Yeldan, E., 2009, "Kapitalizmin Yeniden Finansallaşması ve 2007/2008 Krizi: Türkiye Krizin Neresinde?", Çalışma ve Toplum Dergisi, 2009(1), 11-28.

Yılmaz Eser, B. ve Terzi H., 2008, "Türkiye'de İşsizlik Sorunu ve Avrupa İstihdam Stratejisi", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30(30), 229-250.

Yılmaz, Ö. ve Akıncı, M., 2012, İktisadi Büyüme ve Makroekonomik Belirleyicileri, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Zagler, M., 2003, "A Vector Error Correction Model of Economic Growth and Unemployment in Major European Countries and An Analysis of Okun's Law", Applied Econometrics and International Development, 3(3), 93-118.